

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำคำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Development of Creative Tourism Activity Areas of
Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District, Phrae Province

โดย

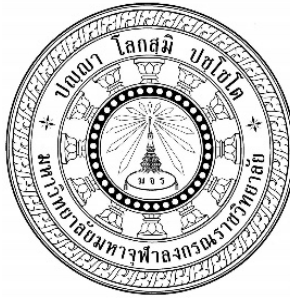
นายปัญญา สุนันตา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765057

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำคำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Development of Creative Tourism Activity Areas of
Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District, Phrae Province

โดย

นายปัญญา สุนันตา

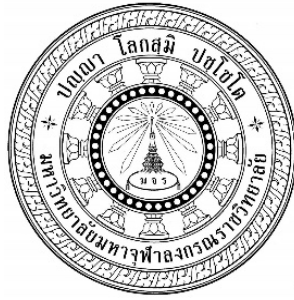
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765057

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Creative Tourism Activity Areas of
Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District, Phrae Province

By

Panya Sunanta

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

B.E. 2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765057

(copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย	นายปัญญา สุนันตา
ส่วนงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีงบประมาณ	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ทั้งวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผลการศึกษาพบว่า

๑. การศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วนอุทยานแพะเมืองผี มีตำนานเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตที่ยาวนาน โดยไม่มีใครทราบถึงความเป็นมาที่แท้จริง แต่ได้กล่าวกันว่าพื้นที่แห่งนี้มีคนพบสมบัติและพากันสืบเสาะค้นหาแต่ไม่พบเป้าหมายที่ต้องการ พบเพียงแค่อรอยเท้าพาเข้าไปถึงบริเวณที่เป็นแพะเมืองผีในปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในพื้นที่แสดงถึงกระบวนการผลิตที่เริ่มต้นจากชุมชน อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับความก้าวหน้าทางสังคมทำให้มีกระบวนการที่พึ่งพาตนเองได้ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วนอุทยานแพะเมืองผีเกิดขึ้นประมาณไม่เกิน ๒ ล้านปี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีการกระจายไปในชุมชน เป็นการประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วนอุทยานแพะเมืองผี กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และมีการเปิดให้เข้าศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีการกระจายไปในชุมชน ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๒. การสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ มีการจัดกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายหลักของชุมชน เช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การวางรูปแบบการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการกระตุ้นในชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ การบริหารจัดการพื้นที่ ความเหมาะสมของพื้นที่ ความเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ด้านศักยภาพตัวบุคคลในพื้นที่ การรับรู้และรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านและข่าวสารต่าง ๆ จากสังคมเพื่อนำมาปรับพัฒนามากับชุมชนให้เกิดความเหมาะสมที่ดีกับพื้นที่

๓. การเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการศึกษาสังเคราะห์แนวทางสำหรับพัฒนาพื้นที่ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการ 3S ประกอบด้วย ๑) เรื่องราว (Storytelling) การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานชุมชนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่และสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นชุมชนในอดีต ความเป็นไปในปัจจุบัน และความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ๒) อรรถรส (Senses) การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับบริบท สิ่งแวดล้อมของพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจ การวางรูปแบบพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว การออกแบบพื้นที่และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ ๓) ลีลา (Sophistication) กระบวนการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าประทับใจ เป็นการนำเอากระบวนการทั้งหมดรวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างแบรนด์ของพื้นที่ให้เป็นที่จดจำสำหรับนักท่องเที่ยว

Research Title: Development of Creative Tourism Activity Areas of Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District, Phrae Province

Researcher: Panya Sunanta

Division: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

Academic year: 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

ABSTRACT

This research study has the following objectives: to study the area development and creative tourism activities of Nam Cham Sub-district. Muang Phrae District, Phrae Province. 2) to synthesize area development and creative tourism activities of Nam Cham Subdistrict. Muang Phrae District, Phrae Province; and 3) to present the concept of area development and creative tourism activities of Nam Cham Subdistrict. Muang Phrae District, Phrae Province, is a mixed method research, both qualitative research and action research.

The research Finding

1. Study of area development and creative tourism activities the researcher has analyzed Creative tourism context Phae Mueang Phi Forest Park There are legends that have been inherited since the long past. without anyone knowing its true origin but it is said that in this area someone found a treasure and searched for it but did not find the desired target. Found only footprints leading to the area that is presently known as Phae Muang Phi. The agricultural product processing learning center in the area represents the production process that started from the community. Based on local wisdom linked to social progress, there is a self-reliant process. Creative Tourism Resources Phae Mueang Phi Forest Park Occurs about no more than 2 million years caused by the terrain, which is soil. And sandstone is naturally eroded into various shapes. Agricultural Product Processing Learning Center that are distributed in the community It is a small and micro enterprise. Creative tourism activities Phae Mueang Phi Forest Park The activities that take place are activities that have been promoted and supported by both government and private agencies. And there are open for study

visits to enhance knowledge of geography. A learning center for processing agricultural products that are distributed in the community. received assistance from government agencies A group of community enterprises that have strong operations and continuous operations.

2. Synthesis of area development and creative tourism activities spatial potential There are activities that are the main goal of the community, such as religious traditions. Traditions related to local beliefs in terms of tourism activities, planning, developing areas to allow creative activities to be organized is a process to raise the level of tourism in the community to stimulate the community. In terms of facilities in the area Management suitability of space Sufficiency for the needs of tourists the potential of people in the area Recognizing and acknowledging various information of the village and various news from society in order to adapt and develop with the community to be suitable for the area.

3. Proposal of ideas for area development and creative tourism activities from the synthesis of guidelines for developing areas for organizing creative tourism activities with the 3S process consisting of 1) Storytelling, the study of knowledge about the community foundation is necessary for the development of the area and creating creative tourism activities. It is a process that connects the community in the past. current possibilities and the possibility that will occur in the future. 2) Senses: the study of context elements. The environment of the area for creating interesting creative tourism activities layout of the area to make it attractive for tourists Space design and creative tourism activities create an attractive environment in the area. 3) Sophistication The process of developing areas and creative tourism activities to impress. It brings all processes together to create a brand of an area that is memorable for tourists.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำซำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ และศูนย์วิจัยเวียงโกศัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ให้ความกรุณาในการสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทุกประการไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาอำนวยความสะดวก และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ที่สุด และคอยเป็นกำลังใจในการทำงานวิจัยให้สำเร็จด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำซำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เพื่อการวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยต้องขออภัยเป็นอย่างสูงในความผิดพลาดนั้น มา ณ ที่นี้ และผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจที่ได้เข้ามาศึกษางานวิจัยเล่มนี้

นายปัญญา สุนันตา

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่	๑
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓๖
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๓๙
๒.๔ บริบทพื้นที่งานวิจัย	๕๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๗
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย	๖๘
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๖๙
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๙
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย	๗๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๒
๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๗๒

	ญ
๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย	๗๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๔
๔.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๗๔
๔.๒ ผลการสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๗๙
๔.๓ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๘๔
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๙๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๙๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๒
บรรณานุกรม	๑๐๓
ภาคผนวก	๑๐๘
ก เครื่องมือในการวิจัย	๑๐๘
ข หนังสือขอเก็บข้อมูลการวิจัย	๑๐๙
ค ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่	๑๑๑
ง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์	๑๑๒
จ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบจากการวิจัย (Output/Outcome/Impact)	๑๑๔
ฉ ประวัตินักวิจัย	๑๑๕

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๒.๑ แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้าน จำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลน้ำชำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๖๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่สำคัญในการผลักดันการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีหลายประการ เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการยกระดับภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวในสายตานักท่องเที่ยวทั่วโลก การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตามแนวคิด “ประเทศไทย ๔.๐” (“Thailand 4.0”) และเน้นการท่องเที่ยวให้เป็นอุตสาหกรรมเรื่อง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาและการต่างประเทศ มีการบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวคุณภาพระดับชั้นนำของโลก มีการเจริญเติบโตบนพื้นฐานของความเป็นไทย และกระจายรายได้สู่ชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลกให้การยอมรับและกำหนดให้เป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขผลักดันจากสองปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ๑) กระแสโลกาภิวัตน์ ผวนกับพลังความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมิติความแปลกใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว และ ๒) การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในเชิงสังคมวิทยา บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีใจความสำคัญอยู่ที่การอธิบายนิยามความหมาย ขอบเขต คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว แก่นแท้ และองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้ บทความนี้ได้เน้นการวิเคราะห์เชิงลึกของสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวใหม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวไทยอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การค้นหาอัตลักษณ์และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรม ๒) การสร้างความโดดเด่นและความแตกต่าง ๓) การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึก ๔) การเสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และ ๕) การปรับเปลี่ยนกลวิธีในการพัฒนาตลาด

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในไทยและต่างประเทศ มักจะมีบริบทของวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น ใช้วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนเล่าเรื่องให้กับนักท่องเที่ยว ในงานศึกษาของ Sofield, Guia, and Specht^๑ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบเชิงพื้นที่ (place-making) ในชุมชน ๕ แห่งของเกาะแทสมเนีย (Tasmania) พบว่า แม้ชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ได้ริเริ่มทำการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลัก แต่การออกแบบเชิงพื้นที่ที่นำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น จิตรกรรมฝาผนังผ่านบทกวีของชุมชน Sheffield ซึ่งจะมีการนำผลงานของนักท่องเที่ยวรวบรวมไว้ใน Murals Park สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ และกลายเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในที่สุด ขณะเดียวกัน ความเชื่อทางศาสนาก็ส่งผลต่อการท่องเที่ยวได้ ในบางประเทศที่วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับศาสนานั้นมีผลต่อการกำหนดภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทางสูง ดังงานศึกษาของ Farahani, and Musa^๒ ที่ศึกษาผลกระทบของความเชื่อ วัตรปฏิบัติ และความศรัทธาในศาสนาอิสลาม ที่มีต่อการรับรู้ทางการท่องเที่ยว โดยมีพื้นที่ศึกษาในชุมชน ๒ แห่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศอิหร่าน หลังจากให้ผู้อยู่อาศัยบริเวณนั้นตอบแบบสอบถาม ผลที่ได้บ่งชี้ว่า ผู้อยู่อาศัยที่มีความเชื่อ วัตรปฏิบัติ และศรัทธาต่อศาสนาในระดับสูงมาก จะมีการรับรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่สูงด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ผู้ที่เชื่อมั่นในหลักการของศาสนา มาก จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อปัญหาสังคม รวมทั้งการท่องเที่ยวว่าสามารถพัฒนาภาพลักษณ์ โครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรมทางวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตได้

ความต้องการเพื่อยกระดับของพื้นที่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบสำหรับการดำเนินการอย่างเหมาะสม โดยที่มิวิสัยมีความเห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายสำหรับการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการกำหนดพื้นที่นั้นคณะนักวิจัยมีความต้องการให้เกิดความเชื่อมโยงในพื้นที่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในเขตตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการศึกษาบริบทพื้นฐานของพื้นที่งานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจะพัฒนาพื้นที่และการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นที่ ศิลปวัฒนธรรม และเน้นถึงความสำคัญพหุวัฒนธรรมและความเชื่อมโยงในหลากหลายมิติในสังคม ซึ่งจะมีความสอดคล้องซึ่งกันและกันในบริบทพื้นที่ จากนั้นมีการนำเสนอ

^๑ Sofield, T., Guia, J., and Specht, J. Organic “folkloric” community driven place-marketing and tourism. *Tourism Management*, 2017. pp. 61, 1-22.

^๒ Farahani, H. Z., and Musa, G. The relationship between Islamic religiosity and residents’ perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare’in and Masooleh. *Tourism Management*, 2012. 33, 802-814.

การพัฒนาพื้นที่รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ได้เกิดเป็นความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๓ ปัญหาของการวิจัย

๑) การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร

๒) การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการอย่างไร

๓) การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ควรมีแนวทางอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ เช่น กระบวนการการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แนวทางการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

เชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ วิเคราะห์และวิพากษ์เนื้อหาและกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ จำนวน ๕ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดคือ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาวิจัยจำนวน ๗ เดือน เริ่มตั้งแต่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕ ถึง วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนาพื้นที่ หมายถึง การยกระดับพื้นที่ที่กำหนดให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น โดยกระบวนการความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่น ชุมชน และประชาชน ซึ่งพื้นที่สำหรับการพัฒนา เป็นบริเวณที่ประชาชนในพื้นที่มีความต้องการสำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับชุมชน

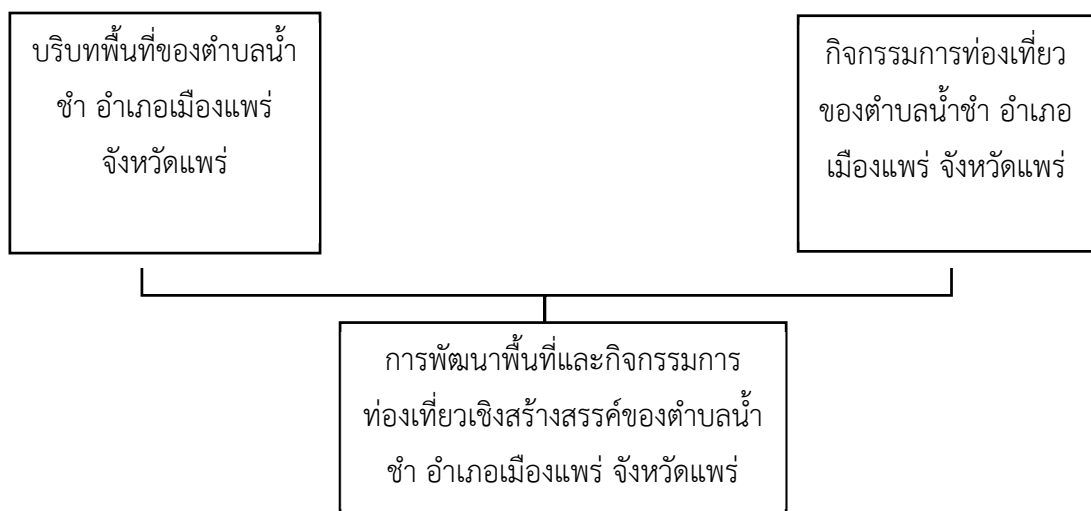
๑.๕.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมสำหรับประชาชน ชุมชน องค์กร สังคม เพื่อสร้างสรรค์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการสร้างสรรคในกิจกรรมการท่องเที่ยวและให้เกิดการสร้างสรรคในชุมชน

๑.๕.๓ การส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง แนวทางสำหรับการส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ เป็นต้น เป็นกิจกรรมการเสริมสร้างและส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๑.๕.๔ ชุมชนตำบลน้ำชำ หมายถึง พื้นที่ในเขตกำหนดตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งหมายถึงเขตพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ชุดความรู้กระบวนการสร้างสรรค์กิจกรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๑ ชุด

๑.๗.๒ ได้ชุดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๑ ชุด

๑.๗.๓ ได้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๑ ชุด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒.๔ บริบทพื้นที่งานวิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนาดังกล่าวเบื้องต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลั่งไหลไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมายครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เราจะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้จะเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมานักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปมาก ทำให้รูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอความหมายคำว่า การพัฒนา ตามทัศนะของนักวิชาการไทย ดังนี้

จิตยา สุวรรณชฎ^๑ กล่าวว่า การพัฒนา คือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่สังคมนั้นได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ จิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาสังคม: ขอบเขตและแนวความคิด, วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ ๑๙, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๒๒) หน้า ๓๔๑.

วิทยากร เชียงกุล^๒ อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี พักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่า “การพัฒนาคุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี^๓ อธิบายว่า การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Means) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือคุณภาพชีวิต ชุมชนและสังคมดีขึ้นและนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้วยังมีการกำหนดอัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) เอาไว้ด้วย

ดิเรก ฤกษ์หรัย^๔ ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง

๑. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ ๔ แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

๒. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนชี้ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

๓. ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ)

^๒ วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : ฉบับแกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^๓ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^๔ ดิเรก ฤกษ์หรัย, ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม, เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๒.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๕ กล่าวว่าการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาที่ได้เป็นเรื่องราวธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น

นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร^๖ ได้อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของการการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
๒. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน
๓. อย่างน้อยที่สุดควรจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
๔. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่
๕. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนามิได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่เรื่องของเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

สนธยา พลศรี^๗ ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

^๕ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬารักษ์, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

^๖ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, เอกสารประกอบการสอนวิชา ๒๖๘๑๖๐๒ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๕.

^๗ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๒-๕.

๑. ความหมายจากรูปศัพท์หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

๒. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิมความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

๓. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณคือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

๔. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

๕. ความหมายทางด้านเทคโนโลยีหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

๖. ความหมายทางด้านการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางด้านการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

๗. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติคำว่าการพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๘. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางด้านการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนาเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

๙. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มี

ความสุขและมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

๑๐. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้นแต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

นอกจากนี้สนธยา พลศรี ยังได้สรุปภาพรวมความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ^๔ กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ (Process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (Stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (Relation or Linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuing Process) คือหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีก

ลักษณะของการพัฒนา

จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี^๕ อธิบายไว้ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนาบริหารศาสตร์

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

^๔ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียงและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ท.), หน้า ๔๒-๔๓.

^๕ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๖.

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใครด้านใดด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช้การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

๑๐. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวความคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม^{๑๐}

๒. แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนที่ละน้อยและประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

๓. แนวความคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา และแนวทางในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

๔. แนวความคิดแบบการปฏิบัติทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา^{๑๑}

๕. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบ

^{๑๐} วิรัช เตียงหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔-๕.

^{๑๑} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

สังคมโดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้^{๑๒}

๖. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือทำให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

๗. แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน ๕ ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมือง

จากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง ๗ ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลักกล่าวได้ว่าการที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นจำเป็นต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสสถาน การกำหนดความหมายทิศทางและแนวทางของการพัฒนานั้น ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสสถานที่มีมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางการพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม^{๑๓} ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา

ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาประเทศมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าพอใจ สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่เป็นการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณ ยังขาดคุณภาพ

^{๑๒} นิรันดร จงวุฒิเวศย์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทในเอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ ๑-๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธราช, ๒๕๓๔), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๓} วีรวัลย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

และตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่สะสมมานาน คือความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาระหว่างกลุ่มคนและระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท โดยในสังคมเมืองเป็นฐานธุรกิจ บริการ และอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าและเป็นแหล่งดึงดูดทรัพยากรและแรงงานจากชนบท เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ขณะที่สังคมชนบทเป็นฐานการเกษตรที่ล้าหลังและเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งยังมีรายได้ต่ำ และขาดโอกาสการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้^{๑๔} ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาสะสมต่อเนื่องและยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เกิดภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว ความยากจนมากขึ้นกว่าก่อนเกิดวิกฤติ จึงได้มีการพัฒนาประเทศมาตามลำดับทุกปี จนถึงประมาณปี ๒๕๔๕ ทำให้ความยากจนลดลง แต่การกระจายรายได้ของครอบครัวยังไม่ดีขึ้น แต่กลับมีปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มากขึ้น^{๑๕} จนกระทั่งการใช้แผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ รัฐบาลได้มีการกำหนดมาตรการการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคทั้งในเรื่องระบบบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการกระจายการลงทุน มาตรการปรับปรุงโครงสร้างด้านการคลัง เพื่อนำระบบภาษีมาเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่น มาตรการปรับโครงสร้างด้านการเกษตรการปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาบริการสาธารณสุข เป็นต้น^{๑๖}

นอกจากนี้สภาพปัญหาทางการเมืองภายหลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ ก็ส่งผลทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศเกิดความล่าช้าและมีผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่มีการถดถอย การขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงจากที่ประมาณการอย่างมาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเกิดความล่าช้าไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณในการลงทุนได้ เป็นต้น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยในปี ๒๕๕๗ (ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๗) ระบุว่า สถานการณ์เศรษฐกิจมีแนวโน้มขยายตัวต่ำ จากการที่เศรษฐกิจในไตรมาสแรกติดลบและการฟื้นตัวในช่วงที่เหลือของปียังมีข้อจำกัดจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทาง

^{๑๔} ชัชวาลย์ มากสินธ์, **การพัฒนาชนบท**, เอกสารประกอบการบรรยาย, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๕), อัดสำเนา.

^{๑๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๒ปี แห่งการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖), ข.๗๓.

^{๑๖} ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, **วิสัยทัศน์การวางแผนพัฒนาประเทศไทยในสหัสวรรษหน้า**, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๒.

การเมืองที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ และมีแนวโน้มที่การจัดตั้งรัฐบาลต้องล่าช้าออกไปกว่าที่คาดการณ์ไว้เดิม จึงส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของรายจ่ายภาครัฐและการขับเคลื่อนมาตรการเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อการเบิกจ่ายและการจัดเตรียมงบประมาณประจำปี ๒๕๕๘

นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวของการใช้จ่ายและการลงทุนภาคเอกชน ในขณะที่การฟื้นตัวของการส่งออกที่มีแนวโน้มช้ากว่าที่คาดไว้เดิม ตามแนวโน้มความล่าช้าในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก จึงคาดว่าเศรษฐกิจไทยตลอดทั้งปี ๒๕๕๗ มีแนวโน้มขยายตัวร้อยละ ๑.๕ - ๒.๕ ต่ำกว่าการขยายตัวร้อยละ ๓.๐ - ๔.๐ ที่คาดการณ์ไว้เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ส่วนด้านสังคมเกิดความแตกแยกทางความคิดในสังคม ขาดความรัก ความสามัคคี ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขาดความยุติธรรมในสังคม ปัญหาการฉ้อโกงและการครอบงำสื่อ เป็นต้น จนกระทั่งได้เกิดการรัฐประหารโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และได้จัดตั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นผู้อำนวยการของนายกรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดินและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

๒. การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

การปรับแนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดที่เป็นอยู่ให้ดีกว่าเดิม โดยพัฒนาแนวคิดให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยแนวคิดการพัฒนาประเทศในอดีตได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับเวลานั้น แต่การรุดหน้าทางเศรษฐกิจโดยรวมและความเจริญด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้สังคมไทยมีความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วหน้า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั่งงามและเรียบง่ายได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชนและสังคม ดังนั้นจึงได้มีการปรับแนวคิดการพัฒนาตั้งแต่ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ - แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จากเดิมที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกด้าน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้ปรับเปลี่ยนการวางแผนจากการแยกส่วนมาเป็นแบบการเชื่อมโยงบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อกัน มีการปรับบทบาทหน่วยงานกลางในการประสานและสนับสนุนการจัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกชั้นตอนเป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนา ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ใน

ลักษณะเป็นเครือข่ายการพัฒนาและได้มีการระดมความคิดของประชาชนตั้งแต่ระดับจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเข็มทิศในการนำทางพัฒนาประเทศ

การพัฒนา เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ หลายประการดังต่อไปนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)
๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population change)
๓. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and contact)
๔. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and cultural structure)
๕. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and technology)
๖. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ

จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & resistance to change) สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นคือ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น กินความครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือถดถอยก็ได้ แต่ที่เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนา ก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction for change) ในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

คำว่า “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากเพื่อการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นหลังจากนั้นคำว่าพัฒนา ก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลกโดยความหมายกว้าง ๆ ทั่วไปแล้ว หมายถึงการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม ได้มีการศึกษาเชิงประเมินผลการพัฒนา พบว่าการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เพียงปรารถนาหลายประการ นับตั้งแต่เริ่มมีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศวิทยา (Social ecology) ของสังคมไทย ผลที่คาดหวังสำคัญหลายประการไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้นักคิดจากหลายสำนักความคิดพากันหิวยกประเด็นปัญหาต่าง ๆ มากถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางถึงความล้มเหลวเหล่านั้น พร้อมทั้งมีการเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ บางแนวคิดได้รับการยอมรับจากสาธารณชนและกลุ่มผู้บริหารจนนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานความเชื่อในเอกลักษณ์ รวมทั้งความเข้มแข็งของวัฒนธรรม บางแนวคิดชูประเด็นการเรียนรู้ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของคนพร้อมทั้งการให้เหตุผลอย่างเป็นระบบ นำเชื่อถือและปฏิบัติตาม ในขณะที่นักคิดบางสำนักความคิดพยายามใช้ยุทธศาสตร์ทางศาสนา (Religious strategy) มาชี้นำทางออกให้แก่สังคมไทยบนพื้นฐานแห่งนัยยะสำคัญตลอดจนความโดดเด่นทางวิชาการที่ว่า ความดีต้องอยู่เหนือความชั่วเสมอ โดยละทิ้งเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านมิติของเวลา (Time) พลังทางลบ (Negative social force) ที่ทำให้เกิดการต่อต้านเปลี่ยนแปลงอันไม่พึงปรารถนาในสังคมประกายความคิดเหล่านี้ ส่งผลให้เกิดความพยายามที่จะถกทอและบูรณาการความโดดเด่นจากแนวความคิดหลากหลายกระแสเข้าด้วยกัน นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีการเสนอแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงนิเวศ (Green development) เศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ (Green economics) เศรษฐศาสตร์กระแสกลาง (Mid-stream economy) หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) โดยมีความเชื่อพื้นฐานของการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแก่ผู้คนรุ่นหลัง แล้วกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศแนวใหม่ด้วยการวิพากษ์อย่างแหลมคมต่อแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) อัตนิยม (Individualism) ที่ยึดเอาความพึงพอใจของมนุษย์ตามหลักการของอรรถประโยชน์นิยมหน่วยสุดท้าย (Marginal utility) ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความหายนะและการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรงในปัจจุบัน จากการศึกษาวิเคราะห์เจตนารมณ์ของแต่ละแนวคิด ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า โดยแท้ที่จริงแล้ว นักคิดแต่ละยุคสมัย แต่ละสำนักคิด ต่างมีเจตนารมณ์บางอย่างร่วมกัน คือ สันติสุขตลอดจนการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก สิ่งที่แตกต่างกันก็คือ วิธีคิด สำนักคิด (School of thought) ของเขตของการคิด (Boundary) ลักษณะการมองปัญหาการให้ความหมายและวิธีการในการทำความเข้าใจ รวมทั้งการวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (Approach) ของกลุ่มแนวคิดเหล่านั้น

ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาวิชาการทางด้านการพัฒนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้พื้นฐานทางด้านวิชาการรอบด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา ภาษาศาสตร์

ประวัติศาสตร์ รวมทั้งสถานะของการดำรงอยู่ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้เหล่านี้ การพัฒนาชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่พยายามใช้หลักบูรณาการบนพื้นฐานความเชื่อและความเข้าใจเบื้องต้นหลายประการร่วมกันดังต่อไปนี้

ประการแรก การพัฒนาและการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันหลายประการ ทั้งในด้านแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อ หลักการ รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นทางการนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งมีพัฒนาการทางวิชาการอย่างเป็นระบบไม่เกินหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา การขาดทฤษฎีตลอดจนองค์ความรู้เชิงลึกที่มีลักษณะเฉพาะด้าน ทำให้การพัฒนาชุมชนมีลักษณะทางวิชาการที่เรียกว่า การพึ่งพาทางทฤษฎี (Theoretical dependency) ซึ่งหมายถึง การเอาแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ วิธีการจากศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น สังคมวิทยา (Sociology) มานุษยวิทยา (Anthropology) การศึกษา (Education) รัฐศาสตร์ (Political science) เศรษฐศาสตร์ (Economics) จิตวิทยา (Psychology) และอื่น ๆ มาบูรณาการแนวคิดขึ้นมาใหม่ เจื่อนไขดังกล่าวทำให้ผู้ที่สนใจทางด้านการพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีฐานความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รอบด้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือศาสตร์แห่งการพัฒนาก็คือบูรณาการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาซึ่งมุ่งหวังจะสร้างองค์รวมแห่งความรู้ให้แก่ผู้ที่มุ่งมั่นที่จะศึกษา อย่างไรก็ตาม ลักษณะการพึ่งพาทางทฤษฎีของวิชาการทางด้านการพัฒนานี้เองที่ทำให้การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติมีจุดเน้นหนักแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความรู้ ความเชื่อ แนวคิด ของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารงานและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการพัฒนา แต่อย่างน้อยที่สุดในปัจจุบันนี้ ทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่ารากฐานของการพัฒนาประเทศที่แท้จริงนั้น ควรจะยึดคนรวมทั้งสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา

ประการที่สอง สังคมไทยนั้นมีประวัติศาสตร์ตลอดจนความเป็นมาอันยาวนาน ความเชื่อ บรรทัดฐาน วัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมถูกถ่ายทอดโดยขบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) จากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง และยังปรากฏร่องรอยให้เห็นได้อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแห่งการยอมตาม (Passive culture) ความสัมพันธ์แบบข้า-บ่าว ผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฤกษ์ยาม ฝันสาง เทวดาซึ่งเห็นได้อย่างดาษดื่นจริงอยู่ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสู่คนยุคปัจจุบันบางอย่างจะวิจิตรงดงามเต็มไปด้วยคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ บางรูปแบบจะแฝงการสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) เอาไว้อย่างลึกซึ้งน่าภาคภูมิใจแต่กลับไม่ปรากฏแนวคิดอันแหลมคมเพียงพอที่จะชี้ให้เห็นมิติด้านลบของวัฒนธรรมไทยที่มีอิทธิพลต่อการคาดคะเนสัมฤทธิ์ผลหรือความล้มเหลวของการพัฒนา การวิพากษ์เชิงกล่าวหาแนวคิดเสรีนิยม วัตถุนิยมหรือสังคมนิยม ตลอดจนการปฏิเสธไม่ยอมรับแนวความคิดที่มาจากตะวันตกโดยพยายามชี้ นำให้เชื่อว่าความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่เริ่มดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีสาเหตุใหญ่มาจากการนำเอา

แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบถึงข้อตกลงเบื้องต้น เงื่อนไข รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเอาทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติจึงมีลักษณะการมองปัญหาแบบอัตนิยม (Subjectivity) ชาตินิยม (Nationalism) วัฒนธรรมนิยม (Ethnocentrism) ซึ่งมักจะละเลยหรือมองข้ามความไม่รู้ ข้อบกพร่องตลอดจนความอ่อนแอทางปัญญาของตนเอง วิธีมองปัญหาดังกล่าวจะแตกต่างกับการวิเคราะห์ปัญหาในเอกสารชุดนี้ซึ่งเน้นหลักการมองปัญหาแบบวัตถุประสงค์นิยม (Objectivism) องค์กรรวมนิยม (Totalize) หลังสมัยใหม่นิยม (Post-modernism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพิจารณาเชิงพิพากษ์ถึงสาเหตุแห่งความอ่อนแอและการด้อยพัฒนาทุกด้านของหน่วยการวิเคราะห์ อันหมายถึงชุมชน ว่าเกิดจากการครอบงำ (Hegemony) การรุกราน (Penetration) ขบวนการติดต่อและผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation & assimilation) การพึ่งพา การไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่ยอ่อนแอกว่า รวมทั้งการขูดรีด (Exploitation) อันเป็นพื้นฐานทางจิตวิทยาของสังคมมนุษย์ เนื่องจากการพัฒนาหรือการด้อยพัฒนา ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของสังคมใด ๆ ก็ตามนั้น มิได้มีความหมายในตัวเอง หากแต่เป็นความคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative concept) ซึ่งขึ้นอยู่กับ การเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมหรือสังคมอื่น โดยใช้กฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดโดยกรอบแนวคิดของผู้คิดผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนขึ้นเป็นดัชนีชี้วัด อาทิเช่น วัดความเข้มแข็งของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยการพิจารณาจากการเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของคนในชุมชนหรือวัด ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานเฉลี่ย เราไม่สามารถจะเข้าใจความหมายของพัฒนาหรือด้อยพัฒนา ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ความยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนจากสิ่งใดได้ ถ้าหากไม่สามารถพิจารณาสัมพันธ์กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ ซึ่งการเปรียบเทียบก็มักจะถูกอิทธิพลของมิติทางด้านวัฒนธรรม การครอบงำทางด้านภาษาซึ่งเป็นสื่อในกระบวนการถ่ายทอดความรู้เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความรู้สึกทางด้านชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) ซึ่งเกิดจากการยึดติดว่าวัฒนธรรมของตนเองนั้นดีกว่า สูงกว่าวัฒนธรรมอื่น ที่น่าสังเกตก็คือ แนวคิดเหล่านี้ ไม่สามารถก้าวพ้นไปจากความคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative thought) กับศาสตร์สาขาอื่นได้อยู่แน่นอน

กล่าวโดยสรุป ก็คือ วิธีคิดพื้นฐานของการพัฒนาและการพัฒนาชุมชนนั้น มีลักษณะเป็นวิธีคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative thinking) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้อย่างน้อย ๖ กลุ่มดังต่อไปนี้ คือ

๑. แนวความคิดแบบวิวัฒนาการ (Evolutionary perspective) เป็นการนำเอาคำว่าพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่ดีกว่าหรือสูงกว่าเดิม

๒. แนวความคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change perspective) แนวคิดนี้จะสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม การปฏิรูป หรือการปฏิวัติ

๓. แนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์ (Economic & political economy perspective) แนวคิดนี้จะมุ่งไปสู่การอธิบายโดยพิจารณาที่วิธีการผลิต (Mode of production) วิธีการบริโภค (Mode of consumption) หรือวิธีการแจกจ่าย (Mode of distribution) ของมนุษย์

๔. แนวคิดแบบการปฏิบัติการและการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement & social action perspective) เป็นแนวคิดที่รัฐพยายามที่จะปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการจัดทำแผนโครงการหรือการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อต่อสู้เรียกร้องต่อรอง

๕. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม (Social conflict perspective) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในหลักการของวัตถุนิยม และมองว่าความขัดแย้งอันเกิดจากการควบคุมวิธีการผลิตจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

๖. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community perspective) เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำมาใช้โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางและเป้าหมายของการพัฒนา

ทั้ง ๖ แนวคิดหลักในการพัฒนา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือ มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ รวมทั้งศักยภาพของมนุษย์เป็นหลักและการพัฒนาที่จะสื่อความหมายให้แก่ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนนั้นจะต้องมีค่านิยมที่มีขอบเขตของค่านิยมที่ชัดเจนต่อท้ายคำว่า การพัฒนาเสมอ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชนการพัฒนาองค์กร การพัฒนาธุรกิจ การพัฒนาการศึกษา หรืออื่น ๆ

ประการที่สาม ความเชื่อพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญและแตกต่างจากแนวคิดที่ยึดถือปฏิบัติกันในการพัฒนาทั่วไปอย่างน้อยที่สุดตามประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาและการพัฒนาชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ปฏิเสธความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นเกี่ยวกับศักยภาพตลอดจนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แต่ปฏิเสธไม่ยอมรับสิ่งที่ค้านกับตรรกศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นจริงสากลของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันด้านศักยภาพของมนุษย์ ทั้งทางด้านกายภาพ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด การเรียนรู้การปรับตัว วิสัยทัศน์ การแก้ปัญหา วุฒิภาวะทางปัญญาและอารมณ์ และอื่น ๆ ความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์นี้เองที่น่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่ง ซึ่งอธิบายได้ถึงการประจักษ์ต่อความผิดพลาดและล้มเหลวในภายหลังของการพัฒนาประเทศ หลังจากที่ได้เดินตามร่องรอยความคิดที่ผู้นำทางความคิดแต่ละยุคสมัยกำหนดให้ด้วยวัฒนธรรมแห่งการยอมรับ อันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทยโดยขาดการพิจารณาและการโต้แย้งวิพากษ์อย่างมีเหตุผล ดังกล่าวมาแล้ว

๒. ด้วยเหตุผลรวมทั้งความเชื่อในความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์นี้เองที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างทางด้านสติปัญญา รวมทั้งศักยภาพด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม จึงทำให้ไม่สามารถปฏิเสธความจริงของพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเคยเป็นมานับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นเผ่าพันธุ์มนุษย์ จนกระทั่งปัจจุบัน คือ ทุกองค์ประกอบของสังคมมนุษย์จะต้องมีผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Follower) เสมอ ไม่ว่าจะผู้นำทางความคิด ผู้นำทางการบริหารประเทศ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม การศึกษา และอื่น ๆ ก็ตามความเข้าใจในการไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว การร่วมมือ การช่วยเหลือ การพึ่งพาความขัดแย้ง การผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เป็นขบวนการพื้นฐานทางสังคมนี้เองที่ทำให้เกิดการต่อสู้ ช่วงชิงสิทธิอำนาจ ชัยชนะ ความพ่ายแพ้ สงคราม การขูดรีด การแสวงหาผลประโยชน์ การรุกราน (Penetration) ระหว่างคนตั้งแต่ ๒ กลุ่ม สองชาติ สองวัฒนธรรมขึ้นไป จนส่งผลไปถึงความเข้าใจในรวมทั้งการก่อกำเนิดของความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งในความหมายหนึ่งก็คือ กระบวนการที่มีเป้าหมายในอันที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการดังกล่าวและไม่อาจปฏิเสธเหตุผลพื้นฐานของการที่จะต้องมีผู้นำในทุก ๆ ด้านของกระบวนการพัฒนาหรือกระบวนการพัฒนาชุมชนได้

๓. การยอมรับความคิดตามประเด็นทั้งสองข้างต้น ทำให้การพัฒนาชุมชนมีลักษณะที่ให้นำหนักต่อการทำความเข้าใจในภาวะการณ์ก่อกำเนิด การคงอยู่ พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ อารยะธรรม ความเป็นผู้นำ (Leadership) กระบวนการตัดสินใจ (Decision making process) การบริหารการจ้ดการ (Administration and management) การวิเคราะห์ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ (Situational analysis & adaptation) และการวิเคราะห์ความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity analysis) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่แตกแขนงมาจากความเข้าใจเบื้องต้นดังที่กล่าวมาแล้ว

กล่าวโดยสรุป ก็คือ การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาประเทศรวมทั้งสันติสุขอันยั่งยืนอย่างแท้จริงของสังคมนั้น นอกเหนือไปจากการขึ้นอยู่กับทุกบริบทที่ประกอบขึ้นมาเป็นระบบสังคมแล้วยังควรต้องเน้นการขึ้นอยู่กับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งรอบด้านในองค์ความรู้ที่มีต่อทุกระบบของสังคม รวมทั้งระบบปฏิบัติการ ผู้นำ และศักยภาพของผู้นำ ตลอดจนภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำทุกด้านของสังคมนั้นอีกด้วย

แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา

แนวทางในการพัฒนาดังกล่าว จำเป็นต้องมีการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายและบทบาทของนักพัฒนาที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและอุดมการณ์ในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนมากกว่าการพัฒนางานปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้บริการเป็นผู้กระตุ้นปลุกประชาชนให้ตื่น และสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อ

ส่วนรวม อุทิศตนสัมผัสใกล้ชิดกับปัญหาของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึงประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการตัดสินใจในโครงการพัฒนาและร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เพื่อให้บรรลุ “การพึ่งตนเอง” ของชุมชน อันเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีมิติของการพัฒนาที่มีส่วนร่วมของประชาชนและภาคต่าง ๆ ของสังคม ขั้นตอนสำคัญที่สุดในการพัฒนาก็คือ การเตรียมด้านสังคม ที่เริ่มด้วยแนวคิดในการเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องในทุก ๆ ภาคเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจและเต็มใจร่วมมือร่วมใจทำงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาซึ่งการเตรียมการด้านสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องทั้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในที่นี้ขอกกล่าวถึงทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญ ๓ ทฤษฎีได้แก่

๑. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization theory) ทฤษฎีภาวะทันสมัย เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่รุ่งโรจน์มาก และถูกนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศด้อยพัฒนาอย่างกว้างขวางในราวปลายทศวรรษที่ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ จุดกำเนิดของทฤษฎีมาจากความสำเร็จในการพัฒนาของกลุ่มยุโรปตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งยึดแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalism) หรือเน้นการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบเสรี ซึ่งกลายเป็นแนวความคิดกระแสหลักที่สำคัญมากในยุคนั้น

นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวความคิดและทฤษฎีภาวะทันสมัย คือ ดับบลิวโรสโทว์ (W. Rostov) ซึ่งได้เสนอแนวคิดในการสร้างความเจริญเติบโตตามลำดับขั้น (Stages of growth) ๕ ขั้น ได้แก่ ขั้นที่หนึ่งเป็นจุดเริ่มต้นจากสภาพสังคมแบบดั้งเดิม ขั้นที่สองเป็นการเตรียมตัวเพื่อก้าวทะยานไปข้างหน้าขั้นที่สามเป็นการก้าวทะยานไปสู่การเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ

ขั้นที่สี่เป็นการบรรลุสู่ภาวะที่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ขั้นที่ห้าเป็นการเจริญสูงสุดของสังคมการพัฒนาตามแนวความคิดของทฤษฎีภาวะความทันสมัยนั้นสามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายและกระบวนการดังต่อไปนี้

๑.๑ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยจุดมุ่งหมายหลักคือการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมือง และการเสริมสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุนซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพิ่มขึ้นในอัตราที่แน่นอนและรวดเร็วกว่าการเพิ่มของประชากร เป็นผลให้ระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในแต่ละปีเพิ่มสูงตามไปด้วยผลของความเจริญเติบโตจะค่อย ๆ แพร่กระจายจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ และจากเมืองไปสู่ชนบท ตามแนวคิดของ Adam Smith เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจาย (Trickle down) ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน

๑.๒ กระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยความสำเร็จของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายข้างต้นได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดจากบทบาทของสถาบันทางการเมือง สถาบันทางการบริหาร และสถาบันอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-down planning) เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infra structure) อันได้แก่ การคมนาคม การพลังงาน การชลประทาน เป็นต้น

๑.๒.๒ การจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ทั้งสถาบันทางการเมือง สถาบันทางด้านสังคม และสถาบันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนเร่งรัดการพัฒนา เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

๑.๒.๓ การขยายตัวของเมืองและบริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งเมืองหลวงและเมืองหลัก

๑.๒.๔ การให้บริการแก่สังคมชนบทในรูปต่าง ๆ เช่น การให้บริการทางการศึกษาด้านสาธารณสุข ให้มากขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ ได้ถูกประยุกต์ใช้ในประเทศกำลังพัฒนา โดยการวางแผนทางการพัฒนาประเทศที่คล้ายคลึงกันดังนี้ คือ การเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) การสร้างความเจริญเฉพาะในเขตเมืองและเมืองหลวง ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ หน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญในการวางแผนการพัฒนา และมีการยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งในรูปของการให้เปล่า และการมีเงื่อนไขผูกพันจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ซึ่ให้เห็นว่าพื้นฐานอุดมการณ์ของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนหลักของการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalist development) และการสร้างระบอบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ผลที่ตามก็คือ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลกและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๑.๓ จุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัย สรุปได้ดังนี้ คือ

๑.๓.๑ เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา เช่น เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เป็นต้น

๑.๓.๒ เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-down planning) ทั้งนี้ เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

๑.๓.๓ เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย อาทิ เน้นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม โดยคาดหวังว่าถ้า

พัฒนาสังคมเมืองให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ผลของการพัฒนาจะแพร่กระจาย (Trickle down) ไปสู่สังคมชนบทอย่างทั่วถึงกัน

๑.๓.๔ เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทฤษฎีนี้ เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมตั้งนั้น จึงต้องใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต ผลที่ตามมาคือ การเป็นหนี้ สินประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะประเทศที่ด้อยพัฒนามักไม่สามารถวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ได้เองนอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในสังคมตามมาอีกด้วย

๑.๓.๕ เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ คือ ประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยก็จะไม่เกิดผลกระทบมากนัก แต่สำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยากจน เมื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจจึงต้องก่อหนี้ สาธารณะหรือกู้ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ

๑.๓.๖ ยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปการให้เปล่า การลงทุน การมีเงื่อนไขผูกพัน การช่วยเหลือทางวิชาการ ซึ่งบางครั้งทำให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องพึ่งพาหรือกลายเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจกับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่เจตนา

๑.๓.๗ การวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย จะยึดรายได้ประชาชาติและรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

๒. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency theory) ในทศวรรษที่ ๑๙๖๐ ได้มีนักวิชาการสายยุโรป เช่น กุนนาร์ ไมด์ดัล (Gunnar Myrdal), ดัดเลย์เซียร์ (Duley Seer), พอล สทริทเทิน (Pual Streeten) ได้คัดค้านแนวความคิดทฤษฎีภาวะทันสมัย โดยเสนอว่าแนวความคิดดังกล่าวไม่สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ในประเทศโลกที่ ๓ ได้ นอกจากนั้นนักวิชาการสายลาตินอเมริกา อาทิ Frank, Cardose, Doossantos ได้เสนอว่า ทฤษฎีภาวะทันสมัยไม่สามารถนำไปใช้ในประเทศด้อยพัฒนาได้สำเร็จเพราะยิ่งพัฒนาไป คนรวยยิ่งรวย แต่คนจนยิ่งจนลง หรือที่เรียกว่ารวยกระจุกแต่จนกระจายเขาจึงต่อต้านทฤษฎีภาวะทันสมัยมาก และได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้ คือ

๒.๑ เขามองว่าถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพาทายนอกอยู่ตลอดเวลา

๒.๒ เขาเน้นว่าควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๒.๓ กระบวนการที่สามารถกระทำได้คือ การลดการพึ่งพาทายจากภายนอก และการที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น

๓. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic needs theory) แนวความคิดของนักวิชาการกลุ่มองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ (ILO = International labor organization) ได้เสนอกลยุทธ์ใน

การพัฒนาใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการพื้นฐาน และความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนา เหตุผลที่มาของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานก็คือ

๓.๑ เป็นข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความล้มเหลวของทฤษฎีภาวะความทันสมัย

๓.๒ องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

๓.๓ ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของนักทฤษฎีที่พึ่งพาบางกลุ่ม

ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานได้รับอิทธิพล จากนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านอาทิ ดัดเลย์ ซีเยร์, (Duley Seer) พอล สตรีทเท็น (Paul Streeten), กุนนาร์ ไมด์ดัล (Gunnar Myrdal) โดยได้โต้ตอบแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยด้วยการเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่าง ๆ ก่อนการพัฒนา ซึ่งในเวลาต่อมาองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ (ILO) ได้ทำการวิจัยและเสนอผลต่อที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยการจ้างงานของโลกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ว่าด้วยแนวทางหรือกลยุทธ์ในการพัฒนาแนวใหม่ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังให้คำนิยามเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน การระดมทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อบรรลุถึงความสำเร็จที่ต้องการ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานนั้นเป็นทฤษฎีทางสายกลาง การวางแผนจากส่วนกลางไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (Bottom-up planning) ขึ้นมาสำหรับความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานแต่ละประเทศมีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นประเทศต่าง ๆ จึงควรกำหนดความจำเป็นขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์และความเหมาะสมของประเทศตน เช่น ประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานไว้ ๘ ประการ หรือที่เรียกว่า จปฐ. ๘ ประการ ในที่นี้จะได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย และกระบวนการพัฒนาของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ ได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

ความจำเป็นพื้นฐาน หรือ จปฐ. (Basic minimum needs) หมายถึงความต้องการระดับพื้นฐานในการดำรงชีวิตของบุคคลและสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งแต่ละประเทศก็จะกำหนดความจำเป็นพื้นฐานที่แตกต่างกันจุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน

๑. เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นพื้นฐานของประชาชน

๒. เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) และการกระจายความเจริญไปยังพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึง

๓. ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทมาก

๔. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology)

๕. เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of life) ของประเทศ

๖. เน้นการพัฒนาทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กันแบบบูรณาการ (Integration) ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๗. สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ (Labor & capital)

๘. เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชนจุดมุ่งหมายของการ พัฒนาตามทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน

ทฤษฎีนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ว่า เป็นการใช้ความพยายามเพื่อดำเนินการพัฒนาไปสู่ การตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งความจำเป็น ขั้นพื้นฐานเหล่านี้ กำหนดขึ้น โดยคำนึงถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่าสถานภาพปัจจุบันของ ประชากรมีเป้าหมายเป็นอย่างไร กับคำนึงถึงเกณฑ์ความเป็นไปได้ในทางวิชาการและสถานะการ สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ระดับความจำเป็นพื้นฐานของตนเอง

ความจำเป็นขั้นพื้นฐานในที่นี้ จะรวมถึงความจำเป็นทั้งในทางวัตถุและความจำเป็น ในทางจิตใจด้วยกระบวนการในการพัฒนาตามทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานในทางทฤษฎีมีข้อพิจารณา ที่สำคัญที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจอยู่สองด้าน คือ ด้านกระบวนการวางแผน และด้านการกำหนด เนื้อหาสำคัญที่ควรมุ่งเน้น

๑. กระบวนการในการวางแผนพัฒนา สำหรับกระบวนการในการวางแผนพัฒนาตาม ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานนี้ เน้นสาระสำคัญ คือ นักวางแผนต้องคำนึงถึงความสำคัญในการคัดเลือก โครงการที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่กำหนดขึ้น และโครงการที่ตอบสนองต่อความ จำเป็นพื้นฐานถือว่ามีความเร่งด่วนสูงสุดที่จะต้องเน้นบริการแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนแน่นอน นอกจากนั้นการกระจายอำนาจในการวางแผนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความจำเป็นขั้น พื้นฐาน เพราะเป็นหมายสูงสุดที่ต้องการในระยะยาวคือการที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ สามารถ พึ่งตนเองได้ตลอดไป

๒. เนื้อหาสำคัญที่ควรมุ่งเน้นในการวางแผนเนื้อหาสำคัญที่มุ่งเน้นในการวางแผนของ ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานคือการเปลี่ยนแปลงวิธีการกระจายรายได้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ทางการผลิตและการค้าตลอดจนการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนแต่ละพื้นที่ได้เสนอปัญหาและ ความต้องการขึ้นมา แล้วคัดเลือกโครงการที่สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานมากที่สุดนั้นคือ ต้องมีการปรับโครงสร้างการบริหารของรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น และเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ ของรัฐโดยอาศัยระบบการบริหารที่ดี ให้ความสำคัญกับภาคชนบทและ สาขาเกษตรกรรมมากขึ้น เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังมีฐานะยากจนตลอดจนมีคุณภาพชีวิต ที่ต่ำ จึงควรมีการพัฒนากระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิตในชนบทให้ดีขึ้นเพราะแนวคิดในเรื่องการ พัฒนานั้นมีความเชื่อว่า ถ้าสามารถสร้างประชาชนในชนบทให้มีคุณภาพและเป็นฐานในการผลิตได้ แล้ว ก็จะสามารถพัฒนาได้ง่าย นอกจากนั้นยังเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate

technology) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ประหยัด ง่ายต่อการใช้ เหมาะสมกับเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม และสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้ประเทศมีฐานเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่สามารถผลิตขึ้นเองได้และที่สำคัญ ต้องมีการพัฒนาแบบผสมผสานทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดดุลยภาพทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ

จุดมุ่งหมายและกระบวนการการพัฒนาของทฤษฎีภาวะทันสมัยและทฤษฎีความจำเป็น พื้นฐานนั้นมีความชัดเจนมากกว่าทฤษฎีพึ่งพา โดยทฤษฎีภาวะทันสมัยจะเน้นในเรื่องของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมและพยายามเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากรให้มากขึ้น แต่ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานเน้นการพัฒนาทุก ๆ ด้านจะต้องผสมผสานกันอย่างมีดุลยภาพ กล่าวโดยสรุปทฤษฎีทั้ง ๓ ต่างก็มีอิทธิพลต่อแนวคิดของประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา โดยเฉพาะระยะแรก ๆ การพัฒนาประเทศต่าง ๆ จะยึดการพัฒนาตามแนวทฤษฎีภาวะทันสมัย แต่ในระยะหลัง ๆ ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๘๐ เป็นต้นมาหลายประเทศมีแนวโน้มหันมาใช้ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาประเทศ แต่บางประเทศก็ใช้ทั้งสองทฤษฎีควบคู่กันไปเพียงแต่จะเน้นให้ความสำคัญทฤษฎีใดมากน้อยกว่ากันเท่านั้น

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้นได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีของการพัฒนามาใช้เริ่มแรกในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙) โดยในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑ นี้ เน้นทฤษฎีภาวะทันสมัยมากซึ่งจะเห็นได้จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมาก เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์แหล่งน้ำ ฯลฯ เพื่อสนองตอบต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ เพื่อทำการผลิตทดแทนการนำเข้า โดยได้รับการช่วยเหลือด้านเงินกู้ และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้น ผลที่ตามมาคือประเทศไทยต้องพึ่งพาต่างประเทศเหล่านั้นมากขึ้นทั้งเงินทุน เทคโนโลยีการค้า การตลาด และอุตสาหกรรมภายในประเทศมีแนวโน้มถูกรอบงาจากนายทุนจากต่างประเทศและบริษัทข้ามชาติมากขึ้น เมื่อสิ้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑ ปรากฏว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) สูงขึ้นตามเป้าหมาย เศรษฐกิจโดยรวมเติบโตมาก แต่สภาพความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของประชาชนยังไม่ดีขึ้น นั่นคือผลของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยตกอยู่กับคนเพียงกระจุกเดียวคือคนที่ร่ำรวยก็ยังมีโอกาสร่ำรวยยิ่งขึ้นแต่คนที่ยากจนกลับยิ่งยากจนลง สภาพการณ์ของการพัฒนาตามทฤษฎีนี้ ดำเนินเรื่อยมาตลอด จนกระทั่งในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๔ นักวิชาการด้านการพัฒนาทั้งหลายได้เริ่มตระหนักถึงเรื่องการพัฒนาในแนวใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างมากมายจากการพัฒนาตามแนวทฤษฎีภาวะทันสมัย จึงได้มีการร่างแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๕ ขึ้นโดยได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานมาใช้เป็นแนวทาง โดยเน้นการพัฒนาในเขตชนบทยากจนมากขึ้น มีการกำหนดเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่ประชาชนควรจะได้รับ ๘ ประการ เรียกว่า จปฐ. ๘ คือ ต้องมีอาหารดี มีที่อยู่อาศัย มีการศึกษาและอนามัยดี

มีครอบครัวปลอดภัย ได้ผลผลิตที่ดี ไม่มีลูกมากอยากร่วมพัฒนา และพาสู่คุณธรรม โดยเน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับและทุกขั้นตอน ตั้งแต่มีส่วนร่วมในการคิดหรือกำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหหรือร่วมกระทำ และร่วมรับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนานั้น ด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองอันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

นักวิชาการได้มองว่าแนวคิดทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานแต่ก็มีได้ปฏิเสธทฤษฎีภาวะทันสมัยเพียงแต่เน้นว่าควรนำทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานมาใช้ให้มากขึ้นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัยความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมือง การผลิต การตลาด สิ่งแวดล้อม และการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพราะทรัพยากรบุคคลนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะเอื้อต่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ นั่นก็คือ ถ้าเราพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพดีแล้ว เราจะสามารถใช้บุคคลเหล่านั้นไปพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น แต่ถ้าเราเน้นพัฒนาเฉพาะด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวโดยไม่เน้นการพัฒนาบุคคลแล้วการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเพื่อให้เขาได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถที่จะพึ่งตนเองได้นั้น นักพัฒนาทั้งหลายจะต้องมีกระบวนการในการพัฒนา และวิธีการในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเข้ามาประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอน

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ การพึ่งตนเองความสำคัญของการพึ่งตนเองแนวคิดในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกนั้น กล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายอันเป็นความปรารถนาขั้นสูงสุดของการพัฒนาประเทศ คือ ความต้องการที่จะยืนหยัดบนพื้นฐานอันเข้มแข็งของตนเอง ซึ่งเรียกกันในการพัฒนาว่า การพึ่งตนเอง (Self-reliance) ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับภูมิภาคและระดับชาติ อันเป็นนัยสำคัญที่แสดงไว้อย่างชัดเจนทั้งในแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาและทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานการพึ่งตนเองเป็นกลไกเชิงนามธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการยกระดับจิตสำนึก และเพิ่มพูนระดับความเชื่อมั่นของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และระบบสังคม ที่มีต่อศักยภาพและความสามารถของตนในการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อนำไปสู่ความมีอารยะธรรมที่เพียบพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

การพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึงการดำรงสถานะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่เปิดประตูบ้านประตูเมืองติดต่อสัมพันธ์กับบ้านเมืองอื่น ตัวอย่างเช่น แม้จะยอมรับว่า การค้าเสรีทั้งในตลาดภายในหรือระหว่างประเทศเป็นเรื่องเพื่อฝัน เพราะนายทุนใหญ่หรือบริษัทข้ามชาติผูกขาดตัดตอน รวมทั้งกำหนดราคาตามอำเภอใจ ทางออกมิใช่เลิกผลิต เลิกค้า หรือเลิกบริโภคน แต่ควรจะเป็นการหาตลาดใหม่ด้วยการสร้างพลังของการยืนหยัดร่วมกัน (Collective self-reliance) ระหว่างพ่อค้ารายย่อยเพื่อหาคู่ค้าโดยการเข้าไปเคาะประตูบ้านน่าจะดีกว่า ซึ่งในปัจจุบันเราจะเริ่มพบความร่วมมือระหว่างภูมิภาคหรือระหว่างประเทศทางการค้า การวิจัยและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

อีกประการหนึ่ง การพึ่งตนเอง มิได้หมายความว่าถึงการตัดการช่วยเหลือจากภายนอกจนเหลือศูนย์ แต่ถ้าพิจารณาในเชิงสร้างสรรค์ การพึ่งตนเอง หมายถึงการเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างเงื่อนไขเบื้องต้นของประเทศหนึ่งๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการก้าวรุดไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็ความช่วยเหลือจากภายนอกหรือไม่ก็ตาม โดยไม่สุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในผลประโยชน์อันพึงได้ของตนเองในระยะยาว

ดังนั้นการดำเนินยุทธศาสตร์ในการพึ่งตนเอง น่าจะเป็นการคล้อยตามแนวคิดทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานที่ว่า การหยั่งรากของการพึ่งตนเอง คือ การวางแผนพัฒนาที่สามารถกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานทั้งในทางวัตถุธรรม และในทางคุณธรรมแก่มวลชนเสียก่อน แล้วจึงจะเติบโตอย่างกล้าแข็งและยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

Dunham^{๑๗} กล่าวว่า “การพัฒนาชุมชน คือ การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนต้องการการทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยความร่วมมือกำลังของราษฎรในชุมชนนั้นในการช่วยตัวเอง และร่วมมือกันดำเนินงาน และจะต้องได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการด้วยจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ

ที่ประชุมผู้เชี่ยวชาญ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกัน แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการนี้ ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง”

ส่วนคำนิยาม “การพัฒนาชุมชน” ซึ่งองค์การสหประชาชาติยึดถือเป็นมาตรฐานอยู่มีดังนี้ คือ “การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือกำลังของราษฎรเองกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที”

^{๑๗} Dunham, A. **Community welfare organization: Principles and practice.** (New York : Thomas Y, Crowell Company, 1985).

ธิตี กิตติวิทิตคุณ^{๑๘} (๒๕๔๐) องค์การบริหารวิเทศกิจ (ICA) ของสหรัฐอเมริกาหรือ AID ในปัจจุบันได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ “การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธี (Process) แห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันจัดวางแผน และลงมือปฏิบัติการตามแผนเอง แผนดังกล่าวจะกำหนดว่ากลุ่มของตน และแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไรและมีปัญหาพร้อมกันอะไรบ้างแล้วจัดทำแผนการของกลุ่ม และของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นโดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุดและถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและวัสดุจากองค์การรัฐบาล และที่มีใช้ของรัฐบาลได้”

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร Inform ถือเป็นกรมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุดแต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์ประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

๒. การรับฟังความคิดเห็น Consult เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

๓. การเกี่ยวข้อง Involve เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

๔. ความร่วมมือ Collaboration เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

^{๑๘} ธิตี กิตติวิทิตคุณ, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนา ชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, (คณะรัฐศาสตรมหาวิทาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐).

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน Empower เป็นขั้นที่ทำให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับ และหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้อย่างง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าวทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมามีการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบ มีส่วนร่วม”

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีขั้นตอนต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาจะไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจ และมองไม่มีความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุดคือ ประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนดีที่สุด แต่อาจจะมองปัญหาของตนไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยตนวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหา

๑. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่ต้องการ แต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้น โดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจจะมีควมอยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของประชาชนในการวางแผน เพราะประชาชนอาจจะมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าไม่让他เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเอง ในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไปเพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องทำให้ได้ว่า การศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มจากความยก ง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษ ไม่ใช่จากระดับความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่

๒. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ประชาชนมีแรงงาน และมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมขั้นนี้ ได้เพราะในกิจกรรมพัฒนาบางประเภทถ้าหากให้ประชาชนร่วมลงทุนในกิจกรรม จะทำให้เขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดการบำรุงรักษา รักและหวงแหน ในทางตรงข้าม ถ้าเขาไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ถ้าการลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากภายนอกถ้าเกิดอะไรเสียหาย เขาก็ไม่เดือดร้อนมากนัก เพราะเมื่อไม่ใช้ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักไม่หวง

แทนนอกจากนั้นการเข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะทำให้เขาเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

๓. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ประชาชน ควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ดังนั้นในการประเมินผลควรที่จะต้องมีทั้งประชาชนในชุมชนนั้นเอง และคนนอกชุมชนช่วยกันพิจารณาว่า กิจกรรมที่กระทำลงไปนั้นเกิดผลดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมนั้นร่วมกัน

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เดิมเป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร เนื่องจากการทำสงครามนั้นต้องมุ่งเอาชนะข้าศึกให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการทำสงครามที่กระชับชัดเจน เพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องในเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนและการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการทำสงครามดังกล่าวนี้ ก็คือการกำหนดยุทธศาสตร์การสงครามนั่นเอง

ยุทธศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ลงไปจนถึงหน่วยย่อยในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคลด้วย และได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาแทบทุกวงการ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าเอกชนและภาคบริการ เป็นต้น เนื่องผู้ที่ทำการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว

ยุทธศาสตร์การพัฒนา มีความหมายว่าเป็นแนวทาง กลวิธีในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามทิศทางที่ประเทศต้องการ สำหรับประเทศไทยเนื่องจากสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบทและผลจากการพัฒนาก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทและเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการแสวงหายุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้กับความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนามีหลายรูปแบบ แต่ละยุทธศาสตร์อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระแสของการพัฒนาและนโยบายในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้รับผิดชอบมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์^{๑๙} ในที่นี้จะกล่าวถึงบางยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร

ยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรด้วยการปรับปรุงเทคนิคในการผลิต วัตถุประสงค์ที่สอง คือการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในชนบทด้วยการสอนคหกรรมศาสตร์

^{๑๙} บัณฑิต อ่อนดำและวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสพการณ์ประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙๔-๒๐๐.

ให้แก่ผู้หญิงและการสร้างกลุ่มเกษตรกร โดยมีจุดเน้นที่เทคโนโลยีในการผลิต ส่วนด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนจัดการไร่นา แหล่งเงินกู้ปัจจัยการผลิตและตลาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญ รอง ได้มีกำไร เผยแพร่วิธีการปฏิบัติที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญระดับสูงไปยังเกษตรกร โดยผ่านวิธีการส่งเสริม แบบต่าง ๆ ซึ่งอิงอยู่กับการผสมผสานของทฤษฎีด้านการเรียนการสอน การสื่อสารและการ ประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่สำคัญ คือสร้างการตระหนักรู้ สร้างความสนใจ ให้ข้อมูลข่าวสาร การสาธิต การทดลองนำไปปฏิบัติ แนวทางอีกอย่างหนึ่งของยุทธศาสตร์นี้ คือมีตัวนำวิคุณ โดยผ่านผู้นำชานา ที่ก้าวหน้า

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในต้นทศวรรษปีที่ ๑๙๕๐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วง ทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ได้นำไปเผยแพร่ยังประเทศเอเชียอีกหลายประเทศ ในรูปของโครงการช่วยเหลือ ทางวิชาการงานส่งเสริมของกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับรูปแบบนี้มาปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลผลิตของ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจาก ธนาคารโลก คือระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

เป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) ยุทธศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการเตรียมการที่จะช่วยประเทศในอาณานิคมให้ ได้รับอิสรภาพด้วยสันติภาพ โดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านี้สร้างชุมชนที่มีความมั่นคงและ พึ่งตนเองได้กลุ่มเป้าหมายกิจกรรมต่าง ๆ คือชุมชนท้องถิ่น สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิด ที่ว่า รัฐบาลกลางนั้นไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุน กระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้านในฐานะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ บทบาทของเขา คือการกระตุ้น ติดต่อสื่อสาร สนับสนุนกิจกรรมระดับ หมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีด ความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่ คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพคุณธรรม มีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ด้วยการ สนับสนุนทั้งด้านการเงินและวิชาการจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับกับจำนวนกว่า ๖๐ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา มาจนถึงปัจจุบันองค์การความช่วยเหลือของ

สหรัฐได้ปิดแผนงานพัฒนาชุมชนและหลายประเทศก็ได้ลดหรือระงับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติการในชุมชนทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง โดยได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้^{๒๐}

๑. ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

๒. นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

๓. ระบบราชการ ข้าราชการไทย มีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่นความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้นชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

๔. คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบ ซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๕. ความเป็นวัตถุนิยมทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

๓. การฟื้นฟูชีวิตชนบท

เป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่ต้นแบบเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาตะวันตกที่ได้รับเอกราชในระหว่างทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ภูมิหลังทางปรัชญาของยุทธศาสตร์นี้ สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาแนวสังคมนิยมของประเทศฝรั่งเศส และแนวคิดด้านมนุษยนิยมของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างองค์กรระดับท้องถิ่น ด้วยวิธีการให้การศึกษา ฝึกอบรม และหลักจากฝึกอบรมผู้นำเหล่านี้ร่วมกับชาวบ้าน

^{๒๐} มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณทลบุตร, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า ๖๑-๖๓.

เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมการสร้างความเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาแห่งชาติในระดับหมู่บ้านนอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการหาวัสดุและความช่วยเหลือด้านวิชาการให้แก่ชุมชน

ทั้งการพัฒนาชุมชนและการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการริเริ่มและควบคุมโดยรัฐบาล ในอันที่จะกระตุ้นให้ชุมชนชนบทช่วยกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ของงานพัฒนาและเริ่มสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แนวปฏิบัติของยุทธศาสตร์นี้เป็นระบบจากเบื้องบน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะมีจำกัดและเป็นการขึ้นๆ อย่่างไรก็ตามความร่วมมือกับชุมชนชนบทนั้นเป็นเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลและทรัพยากรสู่ชาวบ้านเท่านั้นเอง ทั้งสองยุทธศาสตร์ละเลยต่อความจริงที่ว่า ชุมชนชนบทนั้นมีความหลากหลาย ซึ่งผลที่ตามมา คือการที่กลุ่มผู้มีอำนาจและผู้มีโอกาสเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการนี้ ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนและนักฟื้นฟูชีวิตชนบทก็กลายเป็นผู้แทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่แบกรับภาระอันหนักอึ้งของงานบริหารและงานอื่น ๆ พวกเขาได้กลายเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ใช่ผู้ทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชน ด้านการพัฒนาชุมชนนั้นได้ถูกมองว่าเน้นการทำงานในชุมชนโดยปราศจากการพัฒนาถึงภาคชนบทโดยส่วนรวมในลักษณะที่เป็นการมองเฉพาะภายในไม่ใช่ภายนอก ทั้ง ๆ ที่สองยุทธศาสตร์เน้นความพยายามในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนแต่ทั้งสองยุทธศาสตร์ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๔. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

นับเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผสมผสานและกว้างขวาง ยุทธศาสตร์นี้อยู่บนสมมติฐานที่ว่าการรวมปัจจัยต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะทำให้การเกษตรก้าวหน้าไปได้ ปัจจัยเหล่านี้นอกจากเทคโนโลยีการศึกษาแล้วยังรวมถึงสถาบันและโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชนบทที่ช่วยให้มีการขนส่งที่สะดวก การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและบริการด้านตลาด รวมทั้งราคาที่ดีและข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนา ยุทธวิธีนี้มีการนำไปปฏิบัติในโครงการพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จที่ได้รับคำชี้แนะโดยรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการเอกชน อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ได้ประสบปัญหาในการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งผลข้างเคียงทางสังคมในด้านลบอีกด้วย

ในประเทศไทยนั้นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มการเจริญเติบโตทางการเกษตรยังได้รับการปฏิบัติอยู่หลายหน่วยงานและเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ โครงการเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือมีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับปรุงระบบการส่งเสริมบริการให้ดีขึ้นและปรับปรุงด้านการตลาดแก่เกษตรกรจุดมุ่งหมายของโครงการทั่วไป คือการปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรและสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยกิจกรรมสำเร็จรูปทางเศรษฐกิจที่นำไปพัฒนาชาวบ้าน โดยระบบนำส่ง (Delivery System) ที่จัดให้แก่เกษตรกรรายบุคคล บางครั้ง

โครงการเหล่านี้ก็เรียกตนเองว่า โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เนื่องจากมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จนั่นเอง

๕. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น การเพิ่มผลผลิตการว่าจ้างงานที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการผสมผสานชวาวรายย่อย ผู้เช่าที่ดินและแรงงานไร่ที่ทำกินเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของชุมชนชนบท โดยให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา องค์ประกอบหลักนั้นรวมถึงโครงการสำเร็จรูปต่าง ๆ (Package Program) ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทและการกระจายการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการมีหลักประกันในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โดยเน้นที่การระดมทรัพยากรมนุษย์ สหสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทั้งหมด การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนั้นกว้างขวางกว่ายุทธศาสตร์แบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นโครงการแบบสหสาขา (Multi Sectoral) ที่รวมกันเพื่อให้บรรลุถึงการผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มรายได้ต่างระดับในประเทศการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ การวางแผนระดับท้องถิ่น รวมทั้งการตอบสนองต่อสถาบันและการบริหารต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่งยุทธศาสตร์นี้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาระดับชาติและมีความต้องการความสนับสนุนช่วยเหลือจากการตัดสินใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก

ดังนั้นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานจึงต้องเริ่มจากการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยพิจารณาตามความเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต การจ้างงาน นโยบายประชากรและบทบาทสตรี นอกจากนี้การบริหารงานแบบกระจายอำนาจ การวางแผนพัฒนาภูมิภาค กรอบนโยบายในระดับชาติจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ภาคชนบท อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายระดับชาติมีความจำเป็น เพราะการกระจายอำนาจและทรัพยากรไม่อาจจัดทำได้ในระดับท้องถิ่นและต้องการการตัดสินใจจากส่วนกลาง

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการพัฒนาชนบทมากกว่าเป็นวิธีการพัฒนาทางวิชาการ แต่กระนั้นก็มีจุดอ่อน เพราะต้องมีกรอบความคิดเกี่ยวกับสถาบัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นส่วนสนับสนุนเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นด้วย อันได้แก่ การปฏิรูปทางการเกษตร นโยบายราคาและสินเชื่อ องค์การตลาด นโยบายสหกรณ์ การศึกษาที่เหมาะสม (ทั้งในระบบและนอกระบบ) การวิจัย การส่งเสริมบริการต่าง ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (โดยเฉพาะการใช้แรงงาน) การปฏิรูปและปรับปรุงระบบการบริหารงาน ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศและทวิภาคี จนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการพัฒนา

ชนบทในส่วนภูมิภาค แต่เนื่องจากการแก้ไขปัญหามาของชนบทมีความซับซ้อนทั้งจากสาเหตุภายนอก และการตัดสินใจทางการเมือง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่อมาภายหลัง

๖. ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในกลางทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชุมชน เน้นการช่วยเหลือและปรับปรุงสถานการณ์ของผู้ว่างงาน ผู้ทำงานระดับต่ำ ผู้ไร้การศึกษา ผู้อ่อนแอและเจ็บป่วย ในแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบเสรีนิยมนั้นก็เพื่อต่อสู้กับความยากจน แต่ในทางตรงกันข้ามในทัศนะของความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบก้าวหน้านั้นจะถือว่าปัญหาสำคัญ คือการจัดสรรอำนาจ (Redistributing Power)

ความจำเป็นพื้นฐานในแนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นสภาพที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยรัฐ ซึ่งจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ได้มาจากระบบเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นแนวคิดของความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นความสำคัญลำดับรองของการจัดสรรสินค้าและบริการ นโยบายทางสังคมและการบริหารความยากจน ถ้าตีความตามรูปศัพท์แล้ว แนวคิดนี้จะใช้ได้ในประเทศโลกที่หนึ่งซึ่งเครือข่ายของมาตรการทางสังคมประกันให้ปัจเจกบุคคลมีรายได้ขั้นต่ำเป็นอย่างน้อยที่สุดในกรณีที่เขาถูกกีดกันจากการทำงานไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

แนวความคิดความจำเป็นพื้นฐานแบบก้าวหน้าหรือแบบโครงสร้างได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นผลของกระบวนการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้คนจนนั้นดำรงความยากจนอยู่ต่อไป รัฐนั้นมีความมุ่งมั่นเพียงเพื่อให้โครงสร้างดำรงอยู่ต่อไป ผลก็คือได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไม่ใช่ส่วนของการแก้ปัญหา จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจทั้งในระดับการเมืองและเศรษฐกิจ ในการจัดสรรเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยในการผลิตเสียใหม่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุนหรือเทคนิควิทยาการ ซึ่งจะช่วยให้คนยากจนบรรลุความต้องการได้

ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศในกลางศตวรรษที่ ๑๙๗๐ หลังจากได้แก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมัน จนกระทั่งถึงช่วงที่สภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองในปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ยุทธศาสตร์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเงินทุนสำหรับคนยากจนในประเทศโลกที่สาม โดยอุดมการณ์ของยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

๑. การเจริญเติบโต โดยมองจากการขยายตัวของอาหาร การบริการและสิ่งทำให้เกิดความพอใจอื่น ๆ

๒. ความเป็นธรรม หรือความเป็นธรรมในการแจกจ่าย

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การควบคุมและการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลพวงแห่งการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๔. การจ้างงาน เพื่อเป็นหลักประกันในการมีรายได้ขั้นต่ำ

๕. การพึ่งตนเอง หรือการมีทรัพยากรในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๖. การพัฒนาระบบนิเวศ หรือการจัดการที่ดีในด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นแนวทางด้านสวัสดิการเกี่ยวกับความต้องการในด้านวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและบริการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การศึกษา การสาธารณสุข น้ำดื่ม การสุขภาพ การคมนาคมขนส่ง สำหรับความต้องการที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การจ้างงาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เสรีภาพของมนุษย์ ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ นั้นไม่ได้รับการกล่าวถึง อย่างไรก็ตามความต้องการที่ไม่ใช่ในรูปวัตถุนั้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ได้มาซึ่งความต้องการอื่น รัฐบาลกลางแห่งชาติซึ่งได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติมักจะไม่มีเต็มใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution Policy) อย่างแท้จริงได้ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ยากจนอยู่ในลักษณะเป็นสัดส่วนที่ไม่ได้จัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มคนยากจนก็ต้องดำรงความยากจนอยู่ต่อไป และไม่ได้มีโอกาสที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจของชาติเช่นเดิม

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาในสังคมไทยได้เน้นการพัฒนาในภาคชนบท โดยใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทด้วยภาวะทันสมัย มีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนกรพื้นที่ชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากมิได้มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบในการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมิได้รับการสนับสนุนเท่ายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เป็นความพยายามในการพัฒนาการเกษตรเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชนบท ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์อาจจะเป็นวิธีการการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ใช้ได้ดีเหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของกระแสโลกเกิดขึ้นก็จำเป็นต้องคิดค้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Approach) ถือเป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนามาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการ

พัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง คริวเรือน ชุมชน และประเทศได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากกรณีเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริงนั้น ต้องมีการกำหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ที่มีการสร้างเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ สร้างกลไกความร่วมมือ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้จริง

การบริหารจัดการในแนวใหม่ที่ดำเนินการจากฐานรากขึ้นสู่ข้างบนเป็นส่วนสะท้อนว่า^{๒๑} แนวทางในการให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติราชการของรัฐอย่างแท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร โดยผู้ดำเนินการรับฟังเสียงจากประชาชนและชุมชน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายของคนทำงานซึ่งจะต้องแสวงหาวิธีการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในมิติต่างๆและเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยใช้"การวิจัยเป็นเครื่องมือ"เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ (Community/Area-Based Approach)จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ "ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน" อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การสกัดความต้องการอันหลากหลายของชุมชนออกมาเป็นงานในระดับที่คณะทำงานมีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองได้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้แนะให้ชุมชนตั้งอยู่ในวิถีอันควรนั้นเป็นจุดร่วมระหว่างคณะทำงานที่จะต้องตกลงกับชาวบ้านให้เข้าใจว่า เราไม่ได้สามารถให้ได้ทุกอย่างดังที่พวกเขาเรียกร้อง แต่เราจะให้ได้ในสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชนมาร่วมกันก่อให้เกิด สร้างให้มีขึ้นและรักษาให้ยั่งยืนโดยคนในชุมชน

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ area – based approach คือการบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาคีรัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็นว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา โดยสามารถถอดวิธีการทำงานเป็น ๖ ขั้นตอนคือ

๑. การเตรียมความพร้อม
๒. การพัฒนาเครื่องมือและวิทยาการ
๓. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล
๔. การทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน
๕. การบูรณาการแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

^{๒๑} นันทลักษณ์ อัจหาญ, การพัฒนาเชิงพื้นที่' area based, [ออนไลน์]
<https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/๒๒๙๙๙> (๙ มีนาคม ๒๕๖๕)

๖. การจัดการความรู้และขยายผล

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) เป็นเป้าหมายและทิศทางของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลง จากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน /ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ฟังตนเองได้สามารถปรับตัวให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของ ตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และ ประเทศได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นข้อค้นพบสำคัญจากการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่ความสำเร็จดังกล่าวมาจากการจุดประกาย ของหน่วยสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอกชุมชนหรือภายนอกพื้นที่ และมาจากความร่วมมือ มือของหลายภาคส่วนในหลายระดับ การขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจาก การริเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริง โดยการกาหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่การสร้างเครื่องมือเพื่อหาข้อมูล/ความรู้ การค้นหาและสร้างกลไกความร่วมมือ และการกำหนดแนวทางหรือวิธีการจัดการกับประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่

ตุลา มหาพสุธานนท์^{๒๒} ได้กล่าวว่า การบริหารและการจัดการที่คล้ายกันหรือเป็นในลักษณะเดียวกัน คือ องค์กรต่างๆ มักจะมีการใช้คำศัพท์ในการบริหารงานอยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งจะ แตกต่างกันตรงที่คำว่าบริหาร ซึ่งมักจะนิยมใช้กับวงราชการ งานราชการ หรือการจัดการ เกี่ยวกับนโยบาย ในขณะที่การจัดการ จะนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนเป็นหลัก คำว่า การ บริหารและการจัดการ ไม่เพียงแต่จะใช้ในกระบวนการบริการงานของภาครัฐและเอกชนเท่านั้น แต่ ยังนำไปใช้กับการกำหนด โครงสร้างของการบริหารงานได้ด้วย โดยคำว่า “Administration” การ บริหาร จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญ และการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง หรือใช้ในหน่วยราชการ และผู้นำองค์กรจะใช้คำว่า “ผู้บริหาร” หมายถึง ผู้บริหาร ที่ทำงานอยู่ในองค์การของรัฐ หรือองค์การที่ไม่มุ่งหวังกำไร จะมีความหมายต่างจากคำว่า “Management” นิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” หมายถึง บุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและงานกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์

^{๒๒} ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, ๒๕๔๗).

ที่กำหนดไว้ขององค์การ ทั้งนี้ในการบริหาร จัดการจำเป็นต้องมีทรัพยากร อันเป็นพื้นฐานทางการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) คน (man) เป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมขององค์การ
- ๒) เงิน (Money) ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานในองค์กรให้เกิดมีประสิทธิภาพ
- ๓) วัสดุสิ่งของ (Materials) อุปกรณ์ที่มีความจำเป็นเพื่อเป็นสิ่งสนับสนุนการทำงานให้เกิดความสะดวก
- ๔) การจัดการ (Management) กระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการดำเนินงานให้บรรลุกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

รูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว หรือพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ขึ้นมากมาย มีผลทำให้กล่าวได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในที่นี่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของสองสิ่งนี้พอสังเขป^{๒๓} ดังนี้

๑. กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบอิสระ หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวที่ไม่เป็นไปตามกำหนดของบริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยวจะกำหนดรายการนำเที่ยวด้วยตนเองและอาจรวมถึงการเดินทางท่องเที่ยวเองด้วย ซึ่งจะเรียกว่าทัวร์อิสระ การท่องเที่ยวแบบนี้จะเกิดจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่ชอบถูกบังคับหรือถูกกำหนดให้ไปที่นั่นที่นี่ แต่ชอบที่จะทำตามความต้องการของตนเอง จะวางแผนในการใช้เวลา เลือกสถานที่ท่องเที่ยวและมีอิสระในการทำกิจกรรมต่างๆ ในระหว่างท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้อาจมีทั้งที่ไม่มีผู้นำเที่ยวและแบบที่มีผู้นำเที่ยวคอยดูแลให้คำปรึกษา แต่ไม่ได้นำเที่ยวตามรายการที่นำเที่ยว

๒. กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบตามกำหนดหรือมีผู้นำเที่ยว จะอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวทั่วไป ที่เดินทางท่องเที่ยวตามรายการนำเที่ยวที่เป็นไปตามบริษัทนำเที่ยวกำหนด เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบบริการที่มีแบบแผนและตารางกำหนดที่แน่นอน และมีผู้ดูแลเอาใจใส่ อำนวยความสะดวกในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ตามที่ดี จะทำตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในรายการนำเที่ยว และชอบที่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากผู้รู้จริงหรือผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น และมั่นใจการเดินทางท่องเที่ยวจะเป็นไปอย่างราบรื่น

^{๒๓} วิทยาลัยเทคโนโลยีอักษรพัทยา, กิจกรรมการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยว, [ออนไลน์] http://๖๑.๗.๑๕๑.๒๔๔/moodle/pluginfile.php/๓๖๐๗๔/mod_resource/content/๒/กิจกรรมการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยว.docx.pdf (๙ มีนาคม ๒๕๖๕)

๓. กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เกิดจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ชอบผจญภัยหรือแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ และในบางกลุ่มจะเป็นพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงหรือทำทายเป็น พฤติกรรมเหล่านี้จะมีความหลากหลายของกิจกรรมตั้งแต่เสี่ยงมากไปจนถึงไม่มีความเสี่ยง แต่มีความสนุกและตื่นเต้น โดยนักวิชาการได้แบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมแบบผจญภัยออกเป็น ๒ แบบ คือการผจญภัยอย่างเบา (Soft-Adventure Tourists) กับการผจญภัยอย่างหนัก (Hard-Adventure Tourists)

๑) สำหรับการผจญภัยอย่างเบา จะเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำทายเป็นขั้นต้น แต่มีผู้เชี่ยวชาญคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น การท่องเที่ยวเดินป่า การเล่นสกีหิมะ การปั่นจักรยาน การล่องแพล่องแก่ง หรือเป็นกิจกรรมที่ใช้สถานที่จำลองเพื่อความปลอดภัยและความสะดวกในการจัดกิจกรรม เช่น การปีนหน้าผาจำลอง

๒) ส่วนการผจญภัยอย่างหนัก จะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความตื่นเต้นและทำทายเป็นอย่างมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีทักษะในการเอาตัวรอดได้ดี เนื่องจากมีความเสี่ยงต่ออันตรายสูงมาก จึงต้องเตรียมตัวให้พร้อมก่อนทำกิจกรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบนี้ ได้แก่ การปีนเขา ปีนหน้าผา การกระโดดจากที่สูง หรือบันจี้จัมป์ เครื่องเล่นร่อน การพายเรือแคนู เรือคายัค การปั่นจักรยานเสือภูเขา เป็นต้น

๔. กิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษหรือความชอบ เกิดจากพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเลือกทำกิจกรรมที่ตนชื่นชอบและสนใจรวมถึงความสนใจพิเศษ ทำให้เกิดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ มากมายดังที่ได้พบเห็นทั่วไป พฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบนี้จัดเป็นพฤติกรรมที่มีมากที่สุด ดังจะยกตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑) กิจกรรมการท่องเที่ยวชมเมือง ชมภูมิทัศน์ สำหรับผู้ที่ชื่นชอบในการชมเมือง วิวทัศน์ที่สวยงาม

๒) กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำหรับผู้ที่ชื่นชอบธรรมชาติทั้งการท่องเที่ยวทางทะเล ดำน้ำชมปะการัง ดำน้ำลึก น้ำตื้น การชมสวนป่า สวนดอกไม้ น้ำตก เป็นต้น

๓) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การนวดเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวเพื่อดูแลฟื้นฟูสุขภาพ การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ สำหรับผู้รักสุขภาพและแสวงหาความสุขในการดูแลสุขภาพ

๔) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศึกษา นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความชอบในการศึกษาค้นคว้า และสัมผัสกับสิ่งต่างๆ ในโลกที่ยังไม่เคยเห็น ไม่รู้จัก จัดเป็นพฤติกรรมหนึ่งของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้ทั่วไปและมีเป็นจำนวนมากเช่นกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวศึกษาวิถีชีวิตหรือชาติพันธุ์ของมนุษย์ ศึกษาประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น

๕) กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบพิเศษ เกิดจากความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ เช่น

- นักท่องเที่ยวที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะนิยมกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบรักษ์โลก โดยเดินทางท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวที่มีระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจะแฝงวิธีการและแนวคิดในการรักษาสิ่งแวดล้อมขณะท่องเที่ยวด้วย ซึ่งเรียกกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบนี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์

- นักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชอบเดินทางทำบุญ จะนิยมศึกษาเส้นทางศาสนา ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบจาริกแสวงบุญ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่พบเห็นกันเป็นประจำเช่น การท่องเที่ยวตามรอยพระศาสดา ตามรอยพระพุทธเจ้าของชาวพุทธที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธคยา กุสินารา พาราณสี ประเทศอินเดีย หรือเดินทางไปยังสังเวชนียสถานต่างๆ ในประเทศเนปาล การเดินทางไปเข้าร่วมพิธีอัญญา ณ กรุงเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบียของชาวมุสลิม หรือเป็นกิจกรรมที่นิยมกันในเมืองไทย คือ การท่องเที่ยวตามโปรแกรมไหว้พระ ๙ วัด การเดินทางไปทอดผ้าป่า ทอดกฐินตามต่างจังหวัดที่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวพร้อมการทำบุญทางพระพุทธศาสนาไปด้วย

- นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพ จะมีพฤติกรรมชอบเก็บภาพความประทับใจหรือถ่ายภาพเพื่อส่งเข้าประกวด ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการถ่ายภาพ มีมัคคุเทศก์ที่มีความเชี่ยวชาญในการหาสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการถ่ายภาพและมีความชำนาญในการใช้กล้อง

- นักท่องเที่ยวที่มีความประทับใจในภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์ โดยเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ที่ถ่ายทำภาพยนตร์หรือละครนั้นๆ ทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวจริงและสตูดิโอสำหรับถ่ายทำภาพยนตร์หรือถ่ายละคร เช่น ตามรอยละครดังเกาหลีเรื่อง “Winter Sonata” ที่เกาะนามิ ประเทศเกาหลี เดินทางท่องเที่ยวในโรงถ่ายยูนิเวอร์แซล หรือเดินทางท่องเที่ยวไปยังปราสาทแอนวิก (Alnwick Castle) ประเทศอังกฤษซึ่งเป็นสถานที่ถ่ายทำเป็นโรงเรียนฮอกวอร์ดในภาพยนตร์เรื่อง “Harry Potter” หรือการเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองไทยของชาวจีนเพื่อมาชมสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง “Lost in Thailand” ทั้งที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่กำลังเป็นกระแสในปัจจุบันและจำเป็นต่อการพัฒนาและแก้ปัญหาหลากหลายต่างๆ ในอนาคตจนกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ นั่นก็คือการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ดูแลฟื้นฟูป่าไม้ ปลูกต้นไม้ อนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร ดูแลมลพิษทางอากาศ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้จะช่วยลดโลกร้อน เพิ่มออกซิเจนในอากาศ จนเกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบที่ถูกนำมาใช้กันมากขึ้นเรื่อยๆ ในหลายๆ แห่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่ช่วยลดแก๊ส

คาร์บอนไดออกไซด์ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยไม่ใช้รถยนต์หรือนำพาหนะที่มีเครื่องยนต์เข้าไป ในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และการท่องเที่ยวเชิงสังคม (Social Tourism) ที่มีกิจกรรมช่วยเหลือสังคม ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งทุรกันดาร และนำสิ่งของจำเป็นในชีวิตประจำวันไปแจก หรือการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น พบว่ามีอิทธิพลมาจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีแนวโน้มที่จะเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ตามรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่พัฒนาตามความนิยม ตามยุคสมัย ซึ่งต้องทำการศึกษาและติดตามความเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ต่อไปในอนาคต

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การเดินทางเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องเคลื่อนที่ โยกย้ายไปตามที่ต่างๆ ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน ตามรอยสัตว์ แหล่งธัญญาหาร ก่อนที่จะตั้งถิ่นฐานและสร้างชุมชนและเมืองขึ้นมา การเดินทางในยุคดั้งเดิม เป็นการเดินทางที่ยากลำบากและแฝงไว้ด้วยอันตราย เพื่อแสวงหาอาหาร สงครามการค้า การแสวงบุญ หรือเพื่อการศึกษาและการปกครอง เช่นรูปแบบการเดินทางของกลุ่มบุตรหลานขุนนางที่มั่งคั่งของยุโรปนับตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ ๑๗ ที่ใช้ระยะเวลาเดินทางยาวนานนับเดือนถึงหลายปีไปยังดินแดนต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม (Grand Tour) โดยการเดินทางในลักษณะเช่นนี้นอกจากจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแล้วยังเป็นวิธีการของการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้าและการต่อไป ซึ่งต่อมา ความนิยมในการเดินทางเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรียนรู้และสร้างเครือข่ายทางสังคมนี้ ได้ขยายไปในหมู่ของบุตรหลานพ่อค้าผู้ร่ำรวย ซึ่งมีความจำเพาะเจาะจงโดยมีเส้นทางและระยะเวลาจำกัดกว่า (Petite Tour) การเดินทางและท่องเที่ยว (Tourism) อย่างที่รู้จักและคุ้นเคยกันในปัจจุบันนั้น ถือเป็นประสบการณ์ใหม่ของมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของการ “พักผ่อนหย่อนใจ” ที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ อันเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่เริ่มต้นจากประเทศตะวันตก ภายหลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

“การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว”

(“ tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken ”)^{๒๔}

โดยเรย์มอนด์ กล่าวว่าแนวความคิดดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นมาจากแรงบันดาลใจหลังจากที่ได้ฟังบรรยายเกี่ยวกับปัญหาของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในยุโรปที่มักให้ข้อมูลประเภทประวัติหรือวันเดือนปีของสถานที่สำคัญและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งไม่น่าสนใจกับนักท่องเที่ยวเอเชียเลย (เช่น ห้องที่เข้าชมอยู่นี้ เป็นห้องที่ขุนนางเจ้าของสถานที่จัดงานแต่งงานขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ในปี ๑๖๓๗)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวได้ “สร้างสรรค์” กว่านี้ผนวกกับที่ได้ยินเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์อันน่าประทับใจที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่เดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลียโดยเข้าเรียนการนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลาหลายสัปดาห์ ก่อนจะเดินทางไปท่องเที่ยวต่อที่เกาะบาหลี่ ประเทศอินโดนีเซีย และเข้าไปมีส่วนร่วมฝึกหัดการทำอาหารมังสวิรัตินั้นเดินทางต่อไปเรียนรู้ช่วงสั้น ๆ ในการเป็นผู้ดูแลฝูงแกะและปศุสัตว์ (Jillaroo) ในฟาร์มที่ประเทศออสเตรเลีย

เกร็ก ริชาร์ด และ คริสติน เรย์มอนด์ มองว่าน่าจะมีชื่อใหม่เพื่อที่จะใช้เรียกการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของพื้นที่ ที่ตนเองได้ท่องเที่ยว ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจผ่านประสบการณ์ด้วยตนเองแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถที่จะใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ใหม่นั้นมาใช้กับชีวิตหรือการงานของตนภายหลังที่กลับมาจากการท่องเที่ยวแล้วด้วย และในที่สุดทั้ง เกร็ก ริชาร์ด และ คริสติน เรย์มอนด์ ก็พบว่าคำ Creative Tourism มีความหมายเหมาะสมที่จะใช้เรียกการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว^{๒๕}

ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ออกคำประกาศว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration of Cultural Diversity) เพื่อยอมรับให้มีการกำหนดมาตรฐานนานาชาติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพิทักษ์รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสนทนาระหว่างวัฒนธรรมและได้ริเริ่มโครงการพันธมิตรนานาชาติเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Global

^{๒๔} Richards, G. and Raymond, C, Creative tourism. *ATLAS News*, (2000), 23 : pp. 16-20.

^{๒๕} Raymond, C, “Creative tourism New Zealand.” In *Tourism, creativity and development*, (London: Routledge, 2007), p. 145-148.

Alliance for Cultural Diversity) เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเพื่อดำเนินการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก ในปี พ.ศ.๒๕๔๗ UNESCO จึงเสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชนเอกชน สาธารณะและประชาคม

ในโครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติและเพื่อตั้งหลักตอรับกับผลกระทบในระดับโลกโดยความพยายามที่จะเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว ยังได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้าง การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้และที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของ UNESCO จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ความจริงแท้ผ่านประสบการณ์ (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active understanding of the specific cultural features of a place) โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ จึงสนับสนุนให้มีรูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ ที่เน้นความผูกพันระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้าน โดยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในทางศิลปะและวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างแท้จริงในพื้นที่ที่ท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับทิศทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า

“การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือการเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น” (Creative Tourism is travel directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage, or special character of a place, and it

provides a connection with those who reside in this place and create this living culture^{๒๖)}

ในการประชุม Creative Cities Network ซึ่งจัดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๙ โดยมีจุดประสงค์เพื่อวางแผนเตรียมการประชุม Santa Fe International Conference on Creative Tourism ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้มีการหารือถึงคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการวางรูปแบบของการประชุมดังกล่าวซึ่งให้ความสำคัญกับการนำเสนอประสบการณ์และการมีส่วนร่วม โดยคณะกรรมการวางแผนการประชุมได้ร่วมกันพัฒนานิยามความหมายให้กับ Creative Tourism ขึ้นใหม่ ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริงซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่” (Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place.)^{๒๗)}

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ภายหลังจากที่คริสปิน เรย์มอนด์ ได้มีประสบการณ์การนำแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไปดำเนินงานกับโครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศนิวซีแลนด์ ได้ปรับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ “คือรูปแบบอันยั่งยืนของการท่องเที่ยวซึ่งมอบความรู้สึกที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ โดยการลงมือปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้สอน โดยพวกเขายินยอมที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของตนเองไปพร้อมๆไปกับได้ใกล้ชิดกับผู้คนในท้องถิ่นที่ได้มาเยือน”

“A more sustainable form of tourism that provides an authentic feel for a local culture through informal, hands-on workshops and creative experiences.

^{๒๖)} UNESCO, Towards sustainable strategies for creative tourism discussion report of the planning meeting for ๒๐๐๘. **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2008).

^{๒๗)} Wurzbarger, R., Aagesen, T., Pattakos, A., & Pratt, S. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide. Paper Presented at the 2008, **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2009).

Workshops take place in small groups at tutors' homes and places of work; they allow visitors to explore their creativity while getting closer to local people.”)^{๒๘}

เมื่อพิจารณาจากนิยามดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ตอบโต้กับ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism) ที่เคยมีบทบาทสำคัญในกระแสการท่องเที่ยวแบบเดิมซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใหม่ของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้อย่างเต็มที่ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีฐานความคิดที่แตกต่างไปจาก “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ที่นักท่องเที่ยวเป็นเพียงแต่ผู้เฝ้าชมอยู่ห่างๆ แต่ไม่ได้ลงไปเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

นิยามของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำประทับใจและในท้ายที่สุดจะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว ในนิยามขององค์กรยูเนสโก ได้เน้นย้ำถึงความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ศิลปะ และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันเป็นการสนับสนุนส่งเสริมการสนทนาระหว่างวัฒนธรรมซึ่งจะช่วยพิทักษ์รักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้สืบเนื่องต่อไป

คำ Creative Tourism ได้มีการอ้างอิงถึงเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๓๖ โดย เพอร์ซและบัทเลอร์ ในหนังสือ Tourism Research : Critiques and Challenges.^{๒๙} ในฐานะที่เป็นการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ แต่ไม่ได้มีการให้คำนิยามไว้ ต่อมาในช่วงพ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๔๒ (ทศวรรษที่ ๑๙๙๐) เกิดความสนใจว่า “ความสร้างสรรค์” น่าจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม (Crafts Tourism) ไม่ว่าจะเป็นในเขตเมืองหรือชนบท ตัวอย่างเช่น EUROTEx Project ในกลุ่มประเทศฟินแลนด์ กรีซและโปรตุเกสที่ชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านและมีความประสงค์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในประสบการณ์การเรียนรู้ที่สร้างสรรค์หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ คริสปิน เรย์มอน และ เกร็ก ริชาร์ด จึงได้ร่วมกำหนดคำนิยาม Creative Tourism ขึ้นเป็นครั้งแรกว่า

“การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของ

^{๒๘} Raymond, C, “Creative tourism New Zealand.” In *Tourism, creativity and development*, (London: Routledge2007), p. 128-130

^{๒๙} Richards, Creativity and tourism: the state of the art. *Annals of Tourism Research*, (2011).

พื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว” (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”)^{๓๐}

ก่อนที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และหน่วยงานอื่นๆจะได้ปรับคำนิยามให้เฉพาะเจาะจงไปตามเป้าหมายการทำงานและบริบทของตนเอง

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริงซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น”

(Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place, and it provide a connection with those who reside in this place and creat this living culture)^{๓๑}

“การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม”^๓ (คณะทำงาน โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ๒๕๕๕)

กล่าวได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จึงเป็นพัฒนาการของ “การท่องเที่ยววัฒนธรรม” (Cultural Tourism) ในอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเองในขณะที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมเกี่ยวพันกับการ “เที่ยวชม” (Viewing) “มองดู” (Seeing) “คิดใคร่ครวญ” (Contemplating) เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ งานศิลปะ การแสดง โบราณสถาน แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วางอยู่บนพื้นฐานของ “การมีประสบการณ์” (Experiencing) “การเข้าไปมีส่วนร่วม” (Participating) และ “การเรียนรู้” (Learning) ไม่ใช่เป็นเพียงการไปเยี่ยมชมการวาดภาพของช่างพื้นบ้าน แต่ลงไปเรียนรู้และลงมือวาดภาพพื้นเมืองด้วยตนเอง ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในมรดกวัฒนธรรม ทักษะและคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ได้เยี่ยมชม

^{๓๐} Richards, G. and Wilson, J, Developing creativity in tourist experiences: a solution to the serial reproduction of culture?, **Tourism Management**, (2006).

^{๓๑} UNESCO, Towards sustainable strategies for creative tourism discussion report of the planning meeting for 2006. **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2006).

นักท่องเที่ยวจะได้รับความพึงพอใจอันประณีต ผ่านการตระหนักรู้ตนเอง (Self-actualisation) ในกระบวนการของการพัฒนาทักษะและการสร้างสรรค์ร่วมกับเจ้าของพื้นที่^{๓๒}

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงไม่เพียงแต่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยวและช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นเท่านั้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้มีส่วนในการสร้างสรรค์และพัฒนาพื้นที่เป้าหมายปลายทางของการท่องเที่ยวอีกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือเป็น กระบวนทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยว (New travel paradigm) ที่ตอบสนองกับความต้องการอย่างใหม่ของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ในกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบเดิมแม้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสัดส่วนใหญ่ที่สุดของการท่องเที่ยวโดยรวมและดูเป็นความหวังใหม่ของการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เผชิญกับทางตันและวงจรอุบาทว์ในแง่ที่ว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆในพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง จนล้นเกินความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้นๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาในทางสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นเอง และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยการแสวงหาพื้นที่ใหม่ๆเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และในที่สุดพื้นที่ดังกล่าวก็ต้องมาเผชิญกับปัญหาซ้ำซากเช่นเดิม ในท้ายที่สุด พื้นที่ท่องเที่ยวในแต่ละที่พัฒนาไปสู่มีความละม้ายคล้ายคลึงกัน (เช่น ตลาดน้ำ ถนนคนเดิน)

จากการศึกษาในโครงการวิจัยการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดย ATLAS ในปี พ.ศ.๒๕๕๒^{๓๓} ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบประสบการณ์โดยนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชื่นชอบมากที่สุด กลับเป็นเรื่องราวเล็กๆ ไปเยือนสถานที่ไม่มากนักแต่เป็นสถานที่ที่เอื้อให้สัมผัสกับ “ความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่แท้ (local or authentic culture) นักท่องเที่ยวต้องการที่ได้ “กินอยู่” แบบท้องถิ่น และค้นพบอัตลักษณ์ที่แท้จริงของพื้นที่ที่เขาไปเยี่ยมชมเยือน ทิศทางและแนวโน้มของความต้องการ “สินค้าและบริการ” ในลักษณะเช่นนี้สำหรับคนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาและข้อเสนอของอัลวิน ทอฟเฟลอร์ในหนังสือที่มีชื่อเสียงของเขา “คลื่นลูกที่สาม”^{๓๔} คาดการณ์ไว้ว่า ในสังคมยุคหลังอุตสาหกรรม “สินค้าและบริการ” ของผู้บริโภคยุคใหม่จะเปลี่ยนโฉมไปจากเดิม ผู้บริโภค (Consumers) จะผันมาเป็น ผู้ร่วมผลิต (Prosumers) ในสินค้าและบริการที่จะบริโภคและการเติบโตของการร่วมผลิต

^{๓๒} Ohridska-Olson, R. and Lvanov, S. **Creative tourism business model and its application in Bulgaria.** [Online]. Retrieved June 1 0 , 2 0 2 1 . From http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourism_bm_article_1_lr.pdf.

^{๓๓} Richards, Creativity and tourism : the state of the art, **Annals of Tourism Research**, (2009).

^{๓๔} Tan, S. K., A Model of creative example in creative tourism, **Annals of Tourism Research**, (2013), p. 158-159.

(Presumption) นั้นจะเป็นกระบวนการที่ ผู้บริโภคกลายเป็นผู้ผลิตในสินค้าและประสบการณ์ที่เขาบริโภคซึ่งในการคาดการณ์นี้สอดคล้องกับการเกิดขึ้นของนักท่องเที่ยวสายเลือดใหม่ที่ต้องการสร้างสินค้าและประสบการณ์ด้วยตนเองในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวสายพันธุ์ใหม่ คือผู้บริโภคผู้ชัดเจนและมีความชัดเจนในสิ่งที่เขาต้องการจะบริโภคพวกเขามีโครงร่างของประสบการณ์ที่เขาต้องการที่จะพบเห็น ที่จะเรียนรู้และอาจจะมีความรอบรู้ในประสบการณ์ที่ต้องการจะเรียนรู้มากกว่าอย่างที่เคยถูกจัดเตรียมไว้ให้ในการท่องเที่ยวรูปแบบเดิม นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ จะตัดสินใจจัดวางเป้าหมาย เส้นทางท่องเที่ยว และกำหนดวันเวลาด้วยตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายข้อมูลสมัยใหม่เพื่อนฝูง พวกเขาจัดแจงเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวตามรสนิยมส่วนตัวและคาดหวังกิจกรรมที่มุ่งจะเพิ่มพูนศักยภาพและความรู้เดิมของตนเองจากเส้นทางและผู้คนที่ในพื้นที่ท่องเที่ยวรูปแบบความต้องการเช่นนี้ คือ กระบวนการที่ผู้บริโภคกลายเป็นผู้ผลิต (consumer becomes a producer) ผลิตภัณฑ์และประสบการณ์ที่เขาบริโภคเอง

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางเศรษฐกิจใหม่ของโลก โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของแนวความคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จัดให้ “การท่องเที่ยว” เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural industries)/ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์รวมถึงความต้องการที่จะใช้ “การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่” ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในมรดกวัฒนธรรมของเมือง ในเครือข่ายของเมืองสร้างสรรค์ (Creative cities network) โดยการส่งเสริมและสนับสนุนโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO

แนวความคิดของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มีนัยเกี่ยวข้องกับ “การสร้างสร้งค์ร่วม” (cocreation หรือ co-makership) ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่น การสร้งค์ร่วมผนวกรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีทางของผลิตภัณฑ์ การบริการ และประสบการณ์รวมเป็นหนึ่งเดียวกันในนามของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้เกี่ยวกับสินค้าจากผู้บริโภคมาพัฒนาและจัดหาเตรียมการไว้ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคเอง อีกด้านหนึ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้าน (Hosts and Guests) นั้น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ได้ปรับความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่เสียใหม่ จากเดิมที่เป็นเพียงผู้ให้บริการสินค้าและบริการให้กลายมาเป็นผู้สอน ผู้แนะนำและส่งต่อความหมายและทักษะบางประการให้กับนักท่องเที่ยว^{๓๕}

^{๓๕} Richards, Creativity and tourism: the state of the art. *Annals of Tourism Research*, (๒๐๐๙).

ริชาร์ดและวิลสัน (Richards and Wilson)^{๓๖} ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มหลายประการของการบริโภคที่แสดงถึงบทบาทสำคัญของการสร้างสรรค์ที่เพิ่มมากขึ้นในการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

- ความไม่พึงพอใจต่อรูปแบบของการบริโภคในปัจจุบัน
- การแบ่งแยกที่เริ่มพราเลือนของการทำงาน (work) และการพักผ่อนหย่อนใจ (Leisure) (เช่น ในการใช้ชีวิตของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่สามารถทำงานในขณะที่ท่องเที่ยว ไม่ต้องเข้าทำงานประจำหรือสังกัดในทีใดที่หนึ่ง หรือทำกิจกรรมการพักผ่อนอย่างเอาใจริงเอาจัง)
- การเพิ่มขึ้นของความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเอง และการฝึกฝนทักษะบางอย่าง
- ความกระหายประสบการณ์ของผู้บริโภคสมัยใหม่ (post-modern consumer)
- ความต้องการที่จะประกอบสร้างเรื่องเล่า (Building narrative) ผ่านชีวประวัติ และอัตลักษณ์ของตนเอง

- ความน่าสนใจของการสร้างสรรค์ในฐานะรูปแบบของการแสดงออก
ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวนี้ก่อตัวมาจากพัฒนาการของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern, postmaterialist society) ที่การบริโภคเป็นรากฐานของอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของผู้บริโภค พวกเขาต้องการสร้างความแตกต่างของตัวเองกับผู้อื่น ผ่านทางสัญลักษณ์ ค่านิยมที่ผูกอยู่กับวิถีการบริโภคของตนเอง^{๓๗}

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งตอบสนองกับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนกลุ่มใหม่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (Host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้กับนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place/Spirit of Place) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้ ให้คำตอบใหม่ที่สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (Seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน แต่มีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” (Doing) เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรม

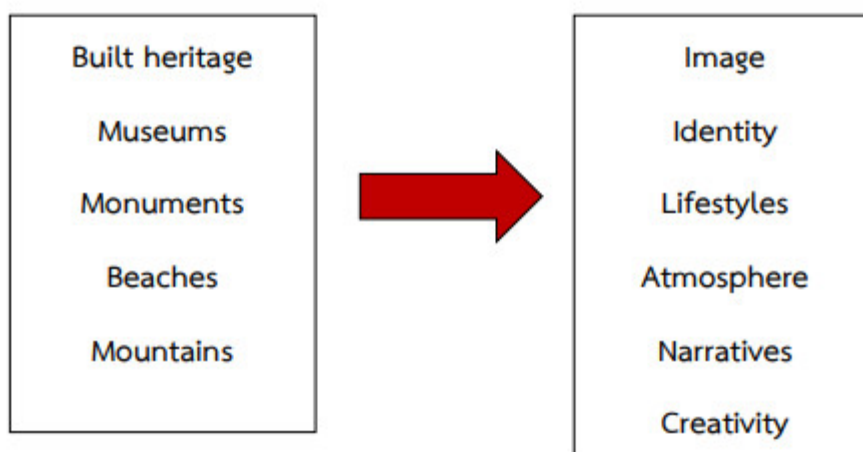
^{๓๖} Richards, Creativity and tourism: the state of the art. *Annals of Tourism Research*, (๒๐๑๑).

^{๓๗} Bagwell, S., Creative clusters and city growth, *Creative Industries Journal*, (2009), pp. 39-46.

ของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง พร้อม ๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนผ่านการปฏิบัติ (Practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ ๆ ภายหลังจากกลับไปดำเนินชีวิตปกติ

รูปแบบและแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เกร็ก ริชาร์ด หนึ่งในผู้ก่อตั้งแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในภาพรวม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีความสนใจเลื่อนไปจากเดิมคือ จากวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) ไปสู่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources)

ภาพที่ ๒.๑ การเคลื่อนของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากแบบเดิมสู่แบบใหม่

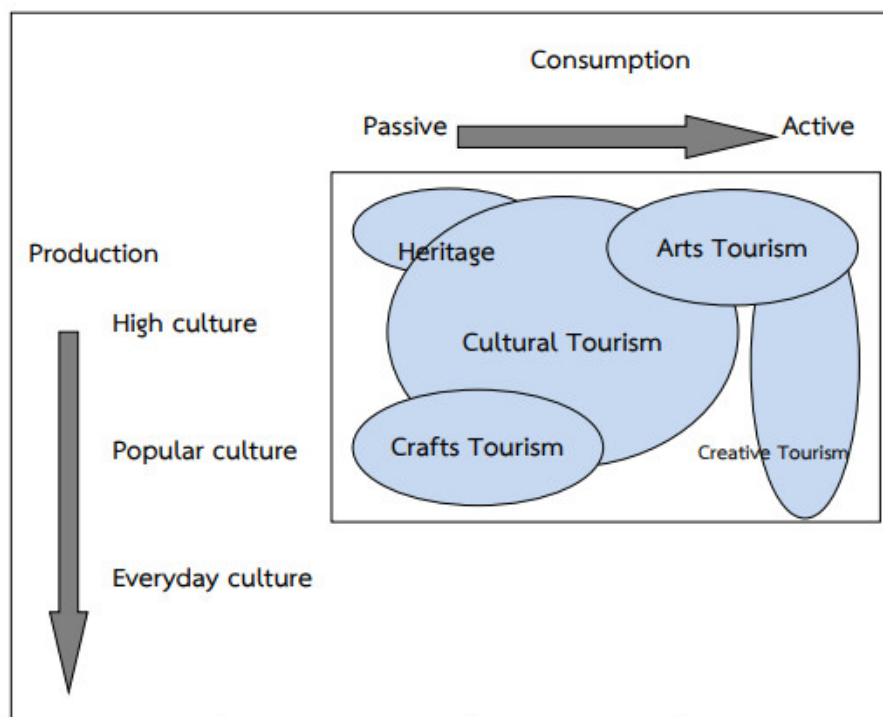
(ที่มา : Richards, ๒๐๑๐)

นักท่องเที่ยวที่เคยสนใจการเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน พักผ่อนตามหาดทรายหรือป็นภูเขา ในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจำนวนมากหันไปให้ความสนใจกับการท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ (Image) อัตลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิต (Lifestyles) บรรยากาศ (Atmosphere) เรื่องเล่า (Narratives) การสร้างสรรค์ (Creativity) และสื่อ (Media) นอกจากนี้ ความสนใจเดิมที่นักท่องเที่ยวมักให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรมชั้นสูง (High Culture) เช่น ปราสาท ราชวัง หอศิลป์ พิพิธภัณฑสถาน ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นที่สนใจกับวิถีชีวิตสามัญ (Everyday Culture) เพิ่มมากขึ้น เช่น ร้านอาหารพื้นถิ่น ตลาด บ้านเรือน วิถีชีวิตชุมชนที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้พบและมีส่วนร่วมใน “ชีวิตจริง” ของผู้คนจากเดิมที่เคยเป็นแต่ผู้ชม ยิ่งไปกว่านั้น นักท่องเที่ยวเรียกร้องที่จะมีกิจกรรมในสถานที่ที่ตนเองท่องเที่ยวในระยะเวลายาวนาน

ขึ้นและโดยทิศทางดังกล่าวนี้ จึงทำให้ “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) สอดคล้องกับ ทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และขณะเดียวกัน “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ถือเป็น เครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมือง ที่ไปเยือน (Active understanding of the specific cultural features of a place) ตาม เจตนารมณ์ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก ที่ ต้องการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมความหลากหลาย และการสนทนาระหว่าง วัฒนธรรม

การเปลี่ยนผ่านสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวทางศิลปะหัตถกรรม (Crafts Tourism) หรือการท่องเที่ยวทางมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage Tourism) แบบเดิมที่นักท่องเที่ยว เป็นเพียงแต่ผู้ชมอยู่ห่างๆ ถ่ายภาพ ซื่อของที่ระลึกเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการ ท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หรือการท่องเที่ยว (เยี่ยมชม) ศิลปะ (Arts Tourism) แบบเดิม ที่เป็นการท่องเที่ยวแบบตั้งรับ (Passive) คือการเยี่ยมชม (Viewing) การครุ่นคิดใคร่ครวญ (Contemplating) ไปสู่การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างกระตือรือร้น (Active) ผ่าน การมีประสบการณ์ (Experiencing) การ เข้าไปมีส่วนร่วม (Participating) และการเรียนรู้ (Learning) ด้วยความมุ่งหมายว่าการเรียนรู้ใหม่ๆ ผ่านประสบการณ์จริงจะมีส่วนในการสร้างเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ของตนเองและ สามารถนำกลับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือหน้าที่การงานของตนเมื่อกลับไป และในขณะเดียวกัน ก็เป็นการร่วมสร้างสินค้าและบริการให้ตรงตามความต้องการของตนเอง (Prosumer) อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตนเอง(Self-actualized) การแสดงตัวตน (Self-expression) และอัตลักษณ์ เฉพาะตนให้มีแตกต่างออกไปจากผู้อื่นในโลกสมัยใหม่

ภาพที่ ๒.๒ การเปลี่ยนผ่านจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

(ที่มา : Richard, 2010)

โอริดสกา-อลสันและอิวานอฟ (Ohridska-Olson & Ivanov)^{๓๘} ได้ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism)กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)ไว้๔ ประเด็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และ“การสร้างสรรค์” (Creativity)ได้ช่วยเปิดทางตันของการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้มีความยั่งยืนและตอบรับกับแนวทางใหม่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงความสมดุลในทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม

เกร็ก ริชาร์ด^{๓๙} ได้เสนอรูปแบบของการสร้างสรรค์อันเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Basic Modes of Implementation of Creative Tourism) ในสองลักษณะคือ

^{๓๘} Ohridska-Olson, R. and Lvanov, S., **Creative tourism business model and its application in Bulgaria**, [Online], Retrieved June 1 0 , 2021, From http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourismbm_article_1_lr.pdf

^{๓๙} Richards C, Creativity and tourism: the state of the art, **Annals of Tourism Research**, (2011).

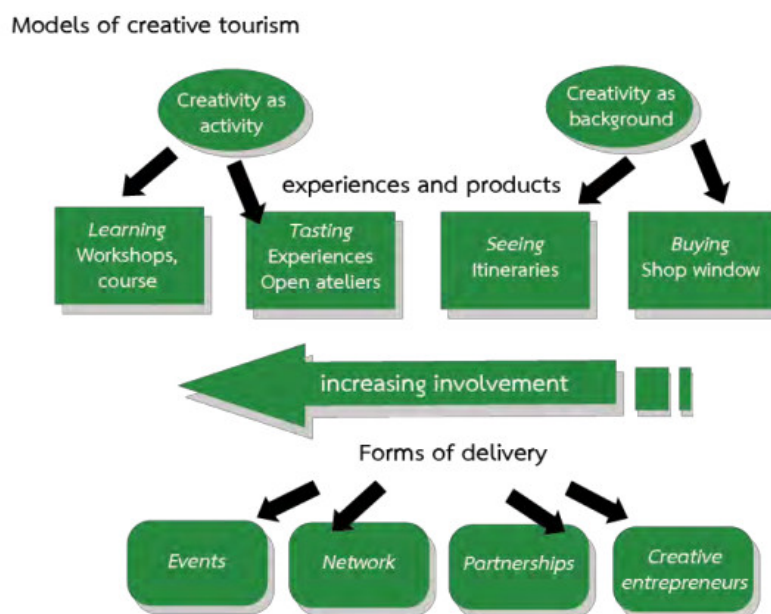
๑. ใช้การสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (Using creativity as a tourist activity)

๒. ใช้การสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว (Using creativity as backdrop for tourism)

ในรูปแบบแรกจะเป็นสิ่งที่ได้รับการปฏิบัติอยู่แล้วในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ แต่ปัจจุบันการนำเอาการสร้างสรรค์มาเป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว หรือการสร้าง “บรรยากาศ” ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆนั้นได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เพื่อทำให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นมี “เสน่ห์” เพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่นการจัดกิจกรรมต่างๆของเมือง ซานตา เฟ เมืองซึ่งได้รับการประกาศโดยยูเนสโก ให้เป็น เมืองสร้างสรรค์ด้านศิลปหัตถกรรม โดยจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้ อบรมเรื่องเกี่ยวกับการปั้น หม้อดินเผา (งานศิลปะของเผ่าเพลโบ (Pueblo) ในเขตนี้ มีชื่อเสียงมาแต่เดิม) หลักสูตรการทำอาหารพื้นเมือง หรือการทำเครื่องรางพื้นเมือง ที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นเมืองมีความหลากหลายของรูปแบบประสบการณ์ที่จะนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะเข้าร่วมนับตั้งแต่การซื้อผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในพื้นที่ไปจนถึงการเข้าชม-ชิม หรือเรียนรู้ทักษะบางด้านในพื้นที่ท่องเที่ยว

รูปแบบของประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความหลากหลายรูปแบบ เช่นในกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning) เช่นการปั้นเครื่องสังคโลก, ทอผ้า ก็สามารถใช้รูปแบบของกิจกรรมในการจัดการอบรมปฏิบัติการ (Workshops) การชิม (Testing) อาหารท้องถิ่น ขนม หรือการทำเหล้าองุ่น, เหล้าพื้นบ้านก็สามารถจัดให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ผ่าน การเข้าร่วมการชิมไวน์/เหล้าพื้นบ้าน/ขนม พร้อมกับให้ความรู้ไปพร้อมๆกับการลงมือปฏิบัติ (Experience/open ateliers) การเยี่ยมชม (Seeing) แทนที่จะเป็นการเดินทางเข้าไปชมเฉพาะจุด ก็จัดให้เป็นการเยี่ยมชมตามเส้นทาง เช่น เส้นทางเที่ยวสวน/เส้นทางชนบททางตอนใต้ของฝรั่งเศส การซื้อของ (Buying) ก็สามารถปรับกิจกรรมดังกล่าวไปสู่รูปแบบประสบการณ์ของการเดินทางตามแกลเลอรี หรือการเยี่ยมชมตามห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (Galleries/Shop window)

ต่อมาริชาร์ด (Richards) ได้จัดทำปรับเปลี่ยนแผนผังของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้ชัดเจนขึ้น โดยแสดงถึงรูปแบบของประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ (experiences and products) อันเป็นผลจากการที่ใช้การสร้างสรรค์ในฐานะเป็นฉากหลัง (creativity as background) และในฐานะเป็นกิจกรรม (creativity as activity) ที่มีขอบเขตกว้างขวางซึ่งเรียกร้องการเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น (increasing involvement) นับตั้งแต่ ผลิตภัณฑ์เพื่อการซื้อขาย ไปจนถึงเส้นทางท่องเที่ยว (Itineraries) การทดลองมีประสบการณ์ร่วม (testing) ไปจนถึงการลงมือเรียนรู้ (learning) โดยมีตัวพาหะของความคิดสร้างสรรค์ (Carriers of creativity) ใน ๔ แบบ คือ ผลิตภัณฑ์ (products) กระบวนการ (processes) ผู้คน (people) และสภาพแวดล้อม (environment)

ภาพที่ ๒.๓ แผนผังวิธีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
(ที่มา : Richard, ๒๐๑๑)

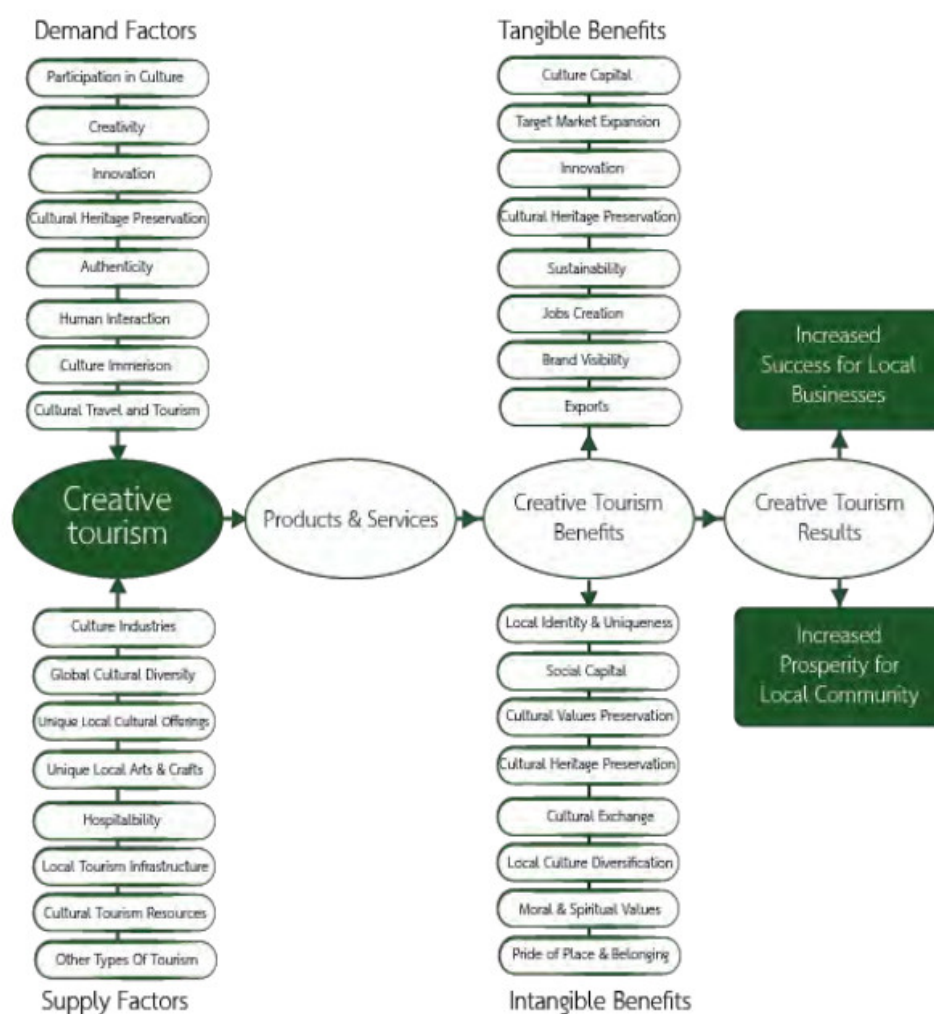
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงเปิดโอกาสใหม่ให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในวังวนของวงจรอุบาทว์ที่ทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวมีความคล้ายคลึงกันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีศักยภาพในการที่จะตอบรับกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ที่มีแนวโน้มความต้องการตอบสนองที่มีลักษณะเฉพาะตัวแสวงหาความหมาย (Search for meaning) ต้องการประสบการณ์ใหม่เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองนอกจากนั้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับทั้งมรดกทางวัฒนธรรมในรูปวัตถุ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

โอริดสกา-ออลสันและอิวานอฟ (Ohridska-Olson & Ivanov)^{๔๐} ได้จัดทำแผนผังแจกแจงรูปแบบธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Business Model) ว่าประกอบไปด้วยทั้งปัจจัยด้านความต้องการ (Demand Factors) และปัจจัยสนับสนุน (Supply

^{๔๐} Ohridska-Olson, R. and Ivanov, S. **Creative tourism business model and its application in Bulgaria.** [Online]. Retrieved June ๑๐, ๒๐๒๑. From http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourism_bm_article_๑_lr.pdf.

Factors) นำมาซึ่งผลประโยชน์ทั้งในด้านของธุรกิจท้องถิ่น (Success for Local Business) และ ความรุ่มรวยของชุมชน (Prosperity for Local Community)

Creative Tourism Business Model

ภาพที่ ๒.๔ แผนผังรูปแบบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

(ที่มา : Ohridska-Olson & Ivanov, ๒๐๑๐)

ความน่าสนใจของตัวอย่างรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากตารางข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความหลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนผันแปรไปตามกิจกรรมที่จะคิดสร้างสรรค์ขึ้นภายใต้พื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม (Cultural assets) ที่มีอยู่และ

เกี่ยวพันอยู่กับพื้นที่และเชื่อมโยงกับชุมชน โดยเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่ที่ประสบการณ์ที่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวจะได้รับ บางกิจกรรม “ประกาศ” ความสำคัญของพื้นที่ที่ผูกโยงอยู่กับกิจกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งไม่อาจหาได้จากที่อื่น (เช่น กราสส์เมืองหลวงแห่งน้ำหอม) บางกิจกรรมผูกโยงตนเองเข้ากับชื่อเสียงในอดีตที่หดยิบยกขึ้นมา (เช่นเคยเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินของโลกได้สร้างสรรค์งานศิลปะขึ้น กรณีของปีคัสโซและมาติสที่เซรามิคแห่งวาโรรี เมืองลิโมจ) บางแห่งเลือกใช้ชื่อเสียงของนักออกแบบเพื่อยกระดับหัตถกรรมดั้งเดิมของตนให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้โยงอย่างสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และในหลายกรณีเป็นชุมชนชาติพันธุ์ย่อย เช่นการทำอาหารแบบคาตาลันในสเปน เมารีในนิวซีแลนด์หรือการเต้นร ในรูปแบบต่างๆ โดยแต่ละกิจกรรมให้ความสำคัญกับบรรยากาศที่ “แท้และดั้งเดิม” อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มิได้ผูกติดอยู่กับความเป็นประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น เพราะในหลายกรณีสามารถนำเอากิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมสมัยใหม่มาใช้เป็น “กิจกรรมสร้างสรรค์” ในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้ (กรณีของการใช้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติของเมืองออนตาริโอ ในการคิดกิจกรรมร่วมสมัยที่จะสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวมาเยือน เช่นการถ่ายภาพ หรือนวัตกรรมใหม่ของการเต้นแบบต่างๆ

นอกจากนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังอาจใช้ชุมชนเป็นฐานของการท่องเที่ยว โดยผ่านการจัด “เทศกาล” เช่นเทศกาลดนตรีที่บ้านของเม็กซิโก ที่เชื้อเชิญให้นักดนตรีจากทั่วโลกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยให้เกิดการ “สนทนาระหว่างวัฒนธรรม” และจะเป็นการพัฒนาศักยภาพทั้งของชุมชนและผู้มาเยือนให้องกงามขึ้นได้โดยเฉพาะความรู้และทักษะทางด้านดนตรี

Murphy ได้มีการเขียนและตีพิมพ์หนังสือเรื่อง Tourism: A Community Approach ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นแนวทางปฏิบัติที่กล่าวถึงกันมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเรื่องของประโยชน์ที่จะกระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง เน้นในเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจ กระบวนการนี้มีความสำคัญที่จะต้องมีการขับเคลื่อนอยู่อย่างสม่ำเสมอ และจะทำให้การเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงที่การท่องเที่ยวจะนำมาสู่ชุมชนให้ดำเนินไปในทิศทางที่ดีชุมชนเองก็พอใจ เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืน เป็นแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวมิใช่แค่มุ่งเน้นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การขาย เพื่อเป้าหมายการขยายตลาดอย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่หากการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและอยู่ได้อย่างยั่งยืน จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงควรสนใจเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งจะต้องมีแนวคิดการ

พัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ในทุกระดับ ทั้งในส่วนกายภาพและส่วนที่เป็นนามธรรมด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การรักษาและเสริมสร้างให้ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในสภาพที่ดี คงความสวยงาม คงคุณค่าแก่ท้องถิ่นตลอดไป อันจะก่อประโยชน์ให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากในระยะยาวทั้งนี้จำเป็นต้องมีนโยบายกำหนดไว้ และนำสู่แนวทางการปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง คือ

๑. รักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด
๒. รักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สาธารณะให้ถูกสุขลักษณะ
๓. ช่วยกันส่งเสริมรักษาและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์
๔. ขโมย ไม่ทำลาย รื้อถอน บุกรุก เขตพื้นที่โบราณสถานหรือพื้นที่ของราชการ
๕. ปรับปรุง ส่งเสริมสิ่งสาธารณูปโภคในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม

คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Properties of Creative Tourism)

ธีระ สนิเดชารักษ์ และนาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท^{๔๑} ผู้อำนวยการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ได้กำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับ "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)" ว่าหมายถึง "การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกับเจ้าของสถานที่ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนเท่านั้น" โดยให้หลักการของคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้ คือ

๑. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each engaging the other)
๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross - cultural engagement/Cultural experience)
๓. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว (Spirit of place/deep meaning/understanding of the specific cultural of the place)

^{๔๑} ธีระ สนิเดชารักษ์ และ นาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การรับรู้ของนักท่องเที่ยวความพร้อมของเจ้าของกิจกรรมและความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dasta.or.th>. [๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕].

๔. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands - on experience)
๕. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ ส่งผ่าน - ส่งต่อประสบการณ์ (Exchange information/transformation and transformative experiences)
๖. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (More participate than observe)
๗. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Co -creating tourism experience)
๘. ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์, ประสบการณ์จริง (Authentic both process and product/ genuine experience)
๙. จดจำประทับใจ, เข้าใจ (Memorable/ I hear and I forget, I see and I remember, I do and I understand)
๑๐. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง (Traitor - made approach)

หลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Principle of Creative Tourism)

๑. เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใคร เป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) มีความแท้ดั้งเดิม (Authenticity)
๒. มีจินตนาการ (Imagination) จรรโลงใจ (Inspiration)
๓. มีองค์ความรู้ (Knowledge) มีศิลปะ (Art) และมีกลิ่นไอท้องถิ่น
๔. เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) กลายเป็นประดิษฐกรรม (Inventiveness)
๕. เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Assets)

ประเภทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๑. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)
๒. ศิลปะ (Arts)
๓. วิถีชีวิต (Lifestyles)
๔. สื่อ (Media)
๕. การตอบสนองความต้องการของลูกค้า (Functional Creation)

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว มี ๒ ประการ คือ

๑. สภาพแวดล้อมต่อการท่องเที่ยว เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้คนสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ ได้แก่ เวลา และรายได้

๒. แรงจูงใจเพื่อการท่องเที่ยว เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ที่สำคัญ คือการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต่างๆ

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)^{๔๒} ได้ระบุไว้ในเนื้อหาบางส่วนว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความได้เปรียบด้วยการสร้างมูลค่า (Value Creation) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย (Thainess) วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยเรามีอยู่แล้ว และไม่ว่าจะใช้มากเท่าไรก็ไม่ทำให้ต้นทุนนี้หมดไป แต่กลับเป็นผลดีที่ได้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ ปัจจุบัน อพท. มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๑๓ กิจกรรม ในพื้นที่พิเศษทั้ง ๖ พื้นที่ โดยกิจกรรมที่ถูกคัดเลือกนั้น มีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง เพราะสามารถสร้างความผูกพัน สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ได้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่ผ่านการลงมือปฏิบัติ อันจะนำไปสู่ความชื่นชม และเข้าใจในจิตวิญญาณของพื้นที่ และในขณะเดียวกันก็ได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองไปพร้อมกัน ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของการดำเนินงานคือ ‘ความสุขที่แท้จริงของชุมชนบนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน’

อีกมิติของการท่องเที่ยวซึ่งมีความหลากหลาย และมีการกำหนดแนวทางสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งสามารถระบุได้ดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสร้างระบบและกลไกให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม คงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองไว้ โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีนักวิชาการและนักปฏิบัติจากหลากหลายแหล่งได้นิยามไว้ดังเช่น การท่องเที่ยวคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน^{๔๓} ให้

^{๔๒} องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)**, [ออนไลน์] : <https://tis.dasta.or.th/stisdasta/creative-tourism> (๖ มีนาคม ๒๕๖๕)

^{๔๓} พจนานา สนวนศรี, **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖).

ความหมายเชิงปฏิบัติการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าหมายถึง "ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว"^{๔๔} โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ" โดยองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทั้งหมด ๔ ด้าน คือ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนจำเป็นต้องบริหารจัดการทั้ง ๔ องค์ประกอบให้เกิดความสมดุล เนื่องจากในแต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์ ความโดดเด่น และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีการนำกระบวนการต้นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เข้ามาเป็นทางเลือกใหม่ทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ทั้งนั้น นิยามของ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ถูกกำหนดโดยนักวิชาการหลากหลาย Crispin Raymond และ Greg Richards เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดดังกล่าวและนิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่ เปิดโอกาสให้ผู้เดินทางมาเยือนได้พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์และคณะ, ๒๕๕๔ : ๓๗) กิจกรรมมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการทดลอง ทำอาหาร การทดลองทำศิลปหัตถกรรม การทดลองใช้ชีวิตตามแบบอย่างผู้คนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึง วัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์ของผู้คนและสถานที่นั้น ๆ ผ่านประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงาน และนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอีกหลายท่านได้นิยามคำว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สำหรับทัศนะผู้เขียนเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวซึ่งนำ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ มาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพื่อสร้างสรรค์ประสบการณ์การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวของโลก ปัจจุบันที่มีจุดหมายเพื่อการสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมและเชื่อว่าจะช่วยให้การ

^{๔๔} สิริรุจ สโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : วนิดา เพรส, ๒๕๕๖).

ท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของความหลากหลายในวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นการเสริมแรงให้กับการตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนของตนเองแล้ว ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของการสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อนำประสบการณ์ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปใช้ในวิถีชีวิตของตนเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์(Creative Community Based Tourism: C-CBT) เป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพิ่มคุณค่า หาความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ และแบ่งปันชุมชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างระบบและกลไกให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองไว้ โดยมีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วม (Active Participation) ต้องมีความสร้างสรรค์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเป็นการสร้างประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอันเสริมสร้างผลลัพธ์เชิงบวกให้แก่ทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจิตสานึกอนุรักษ์ ความประทับใจในประสบการณ์การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังช่วยสร้างสมดุลให้แก่ชุมชนทั้ง ๓ ด้าน อันได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม

๒.๔ บริบทพื้นที่งานวิจัย

บ้านน้ำชำ^{๔๕} ตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ คำขวัญตำบลน้ำชำ "แพะเมืองผี ลือเลื่อง เพ็ญฟูภูมิปัญญา พัฒนาเกษตรอินทรีย์ วิถีชีวิตพอเพียง หลีกเลี้ยงยาเสพติด พิชิตความยากจน ชุมชนพึ่งตนเอง" "แพะเมืองผีลือเลื่อง" หมายความว่า ตำบลน้ำชำมีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลน้ำชำและจังหวัดแพร์ "เพ็ญฟูภูมิปัญญา" หมายความว่า ตำบลน้ำชำมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนจากพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ขยายผลจากชุมชนสู่ชุมชนสร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาที่ยืดชุมชนเป็นหลัก กบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น "พัฒนาเกษตรอินทรีย์" หมายความว่า ประชากรในชุมชนตำบลน้ำชำ ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้พัฒนาการเกษตรที่เน้นความสมดุลการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้เกษตรอินทรีย์ ทำปุ๋ยธรรมชาติใช้เองใช้แรงงานตนเองปลูกพืช

^{๔๕} อำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ, ประเพณีและความเชื่อชาวบ้านตำบลน้ำชำ อำเภอมือง จังหวัดแพร์, (แพร์ : เมืองแพร์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า 3-4.

หมุนเวียน "วิถีชีวิตพอเพียง" หมายความว่า ประชากรในชุมชนตำบลน้ำชำ สามารถดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง รู้จักประมาณตนเอง มีเหตุมีผลในการใช้จ่าย และดำรงชีวิตในทางสายกลางคือรู้จักความพอดี พอเหมาะ "หลักเลี้ยงยาเสพติด" หมายความว่า ประชาชนและเยาวชนในตำบลน้ำชำรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่นการสร้างอาชีพเสริม รวมกลุ่มเล่นดนตรี และเล่นกีฬาเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการมั่วสุมอบายมุขต่างๆ "พิชิตความยากจน" หมายความว่า ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำชำสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความมั่นคง ดำรงชีวิตโดยใช้หลักความอดทน ความขยัน และรู้จักประหยัดคอดออม "ชุมชนพึ่งตนเอง" หมายความว่า ชุมชนตำบลน้ำชำได้จัดทำกลุ่มที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่นกลุ่มแปรรูปถั่วเหลือง กลุ่มกล้วยหลอด กลุ่มข้าวแต๋นโบราณ กลุ่มข้าวแคบ ฯลฯ ขึ้นเป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพในชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บ้านน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตำบลน้ำชำหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่าตำบลน้ำชำ เมื่อประมาณ ๑๘๐ ปีที่ผ่านมาตำบลน้ำชำแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และน้ำซึ่งพื้นดินจะมีน้ำไหลซึมบนผิวดินตลอดทั้งปีถึงแม้จะเป็นฤดูแล้งก็ตาม มีลำห้วยที่มีปริมาณน้ำไหลซึมมากที่สุดอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตำบล ที่ชาวบ้านเรียกว่า ห้วยใต้ และมีบริเวณที่มีน้ำเจิ่งนองที่ไม่ไหลอยู่ทางทิศใต้ของตำบลชาวบ้านเรียกว่า จำ แต่ปัจจุบัน น้ำที่ไหลซึมบริเวณดังกล่าวไม่มีหลงเหลือให้คนรุ่นหลังได้เห็นอีกแล้วเพราะบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองและสภาพเปลี่ยนไปจากเดิมผู้คนแก่งแย่งกันทำมาหากิน มีการตัดไม้ทำลายป่าจึงเหลือไว้ซึ่งความแห้งแล้งให้เห็นในปัจจุบัน สมัยก่อนเมื่อน้ำและป่าไม้อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับเป็นที่ทำมาหากินจึงมีชาวบ้านจาก บ้านโป่งศรี บ้านถิ่น บ้านเหมืองหม้อ และชาวบ้านแต่ ได้พากันเริ่มเข้ามาบุกเบิกหักล้างถางพง ทำไร่ ทำนา ทำสวน และปลูกกระท่อมเพื่อเป็นที่พักอาศัยครอบครัวเล็กๆหลายๆครอบครัว พอนานๆเข้าหลายปี ครอบครัวเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน ซึ่งครั้งแรกจะมาตั้งอยู่บริเวณบ้านหมู่ ๒ ปัจจุบัน ซึ่งสมัยนั้น มี ๒ หมู่บ้าน จึงตั้งหัวหน้าหมู่บ้านขึ้นมา ๒ คน คนหนึ่งเป็นหลัก หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน อีกคนหนึ่งเป็นแคว้น หมายถึงกำนัน เพื่อปกครองหมู่บ้านและตำบล มีนายวงศ์ สกุลแอ่ เป็นหลัก และมีขุนระบือเป็นแคว้นต่อราว พ.ศ.๒๔๙๐ - ๒๕๐๔ ถึงวาระนายวิชัย สุขุมไชย เป็นกำนัน และนายอุดม วรรตน์ชัยวรรณเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในช่วงนั้นทางราชการได้ส่งยุบตำบลน้ำชำไปรวมกับตำบลห้วยม้า แต่ให้นายวิชัย สุขุมไชยเป็นกำนันปกครองตำบลห้วยม้าสืบไป แต่ต่อมานายวิชัย สุขุมไชย มีวิสัยทัศน์ที่ดีไม่อยากจะรวมกับตำบลห้วยม้า จึงได้ทำหน้าที่ร้องเรียนขอเวนคืนตำบลน้ำชำต่อทางราชการ ทางราชการก็เห็นชอบให้กลับมาเป็นตำบลน้ำชำเหมือนเดิมจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งตำบลน้ำชำ มีพื้นที่ประมาณ ๒๔ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๑๕,๐๐๐ ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลห้วยม้า และ ตำบลแม่หล่าย
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลเหมืองหม้อและตำบลบ้านถิ่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลห้วยม้า และตำบลสวนเขื่อน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลร่องฟอง และตำบลแม่หล่าย

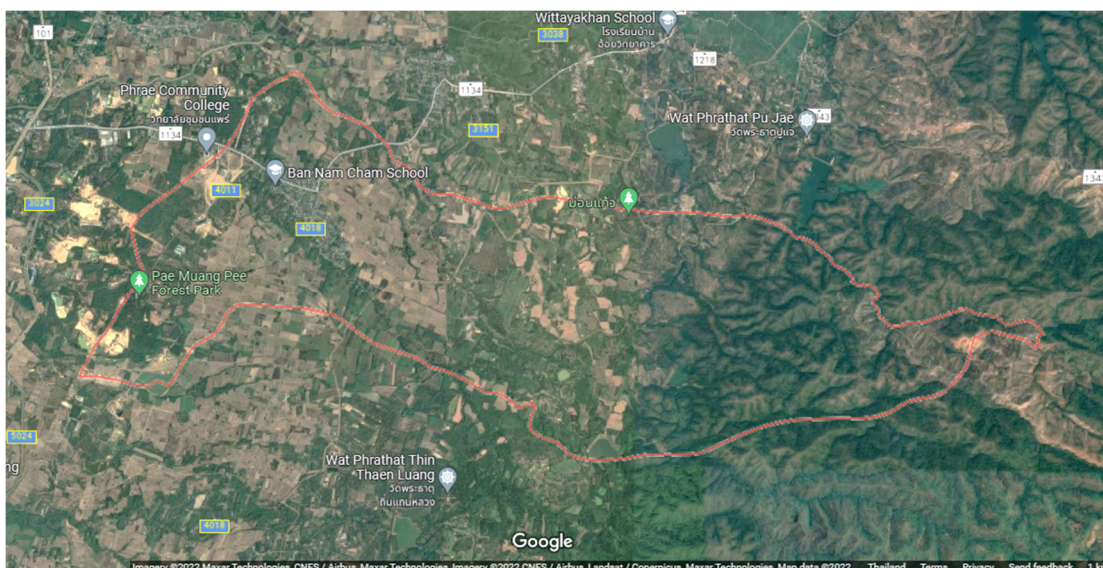
การปกครอง^{๔๖}

หมู่ที่	ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
๑	นายสมฤทธิ์ พรหมมินทร์	๑๙๗	๒๗๘	๒๘๑	๕๕๙
๒	นายสุทิน ม้าแก้ว	๑๕๗	๑๗๐	๑๘๓	๓๕๓
๓	นายสงกรานต์ ชลทา	๑๓๒	๑๙๐	๑๙๒	๓๘๒
๔	นายพิเชษฐ ชลสินธุ์	๑๔๙	๑๖๕	๑๙๓	๓๖๐
	รวม	๖๓๕	๘๐๕	๘๔๙	๑,๖๕๔

ตารางที่ ๒.๑ แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้าน จำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่

(ที่มา : <https://www.rongfong.go.th/gendata.html>)

^{๔๖} ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น, สำนักงานเทศบาลตำบลร่องฟอง, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

ภาพที่ ๒.๕ แสดงพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

(ที่มา :

<https://www.google.com/maps/place/Nam+Cham,+Mueang+Phrae+District,+Phrae/@18.1873942,100.2605389,8009m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x30d8952d7c4d1779:0x40346c5fa8ba460!8m2!3d18.1819996!4d100.2544044>)

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธรรมาภรณ์ ทองคำนุช^{๔๗} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานต่าง ๆ การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆโดยใช้ บูรณาการ ในรูปแบบต่างๆ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับ การเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้ประชาชนและผู้ประกอบการ ในตลาดเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันพบปัญหาประชาชนในท้องถิ่นจำนวนมาก ยังไม่ได้รับการศึกษาและการอบรมที่ เพียงพอ เท่าเทียมกัน และมีการจัดอบรมที่เพียงพอ รวมถึงการกระจายข่าวสารให้ชุมชน ได้รับรู้ข้อมูลและ ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว และยังควร พัฒนาระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว ชีตความสามารถในการรองรับ การพัฒนาระบบการประสานงานจากชุมชนถึงเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งที่ผ่านมายังไม่พอและชัดเจน การพัฒนาระบบการ

^{๔๗} ธรรมาภรณ์ ทองคำนุช, “แนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (พระนครศรีอยุธยา : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

ประชาสัมพันธ การจัดทำป้ายประกาศและป้ายบอกทางในชุมชนที่ชัดเจน รวมถึงต้องมี ระบบการสื่อความหมายและการอธิบายเนื้อหาคุณค่าเชิงลึกของความเป็นเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของตลาดเก้าห้อง

ศันสนีย์ วงศ์สวัสดิ์และคณะ^{๔๘} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองในอำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ผลจากการสำรวจข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองในอำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราชสรุปทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีประกอบด้วยวิถีตามรอยพ่อ ร.๕ ร.๙ วิถีสองฝั่งแม่น้ำปากพองวิถีศาสนาและความเชื่อวิถีประมงวิถีเกษตรวิถีอาหารวิถีประเพณีผลจากการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำโดยภาพรวมมีค่าคะแนนศักยภาพ เฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๐ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำมีศักยภาพในด้านพื้นที่มากที่สุดในระดับมาก แต่ในด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วม มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษา เพื่อเสนอแนะเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ได้จำนวน ๖ เส้นทาง โดยจำแนกออกเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป จำนวน ๒ เส้นทาง เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มดูงานจำนวน ๓ เส้นทาง และ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มสังสรรค์-เลี้ยงรุ่น จำนวน ๑ เส้นทาง ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองพบว่า ควรสืบค้นเรื่องราว พื้นฟูความเก่าแก่ ความเป็นอดีตพัฒนาระบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวส่งเสริมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเก่าๆพัฒนาแผนที่ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายทรัพยากรการท่องเที่ยวควรส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ชุมชนและสถานประกอบการ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มพัฒนาบุคลากรทางด้านการท่องเที่ยวจัดกิจกรรมจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พื้นฟูประเพณีแข่งเรือ ลากพระ ส่งเสริมกิจกรรมพายเรือให้กับโรงเรียนส่งเสริมการปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้มีความสะอาด การจัดการขยะในพื้นที่ เสียงรบกวน พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวรองรับการท่องเที่ยว กำหนดพื้นที่ (Zoning) และวางผังเมืองให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวในเขตเทศบาล

ปรัชญาพร พัฒนผล^{๔๙} (๒๕๕๔) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในแม่น้ำลพบุรี และ ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ต่อการ

^{๔๘} ศันสนีย์ วงศ์สวัสดิ์และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพองในอำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๔๙} ปรัชญาพร พัฒนผล(๒๕๕๔). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร รมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมไปในทิศทางที่สอดคล้องกันคือ เห็นด้วยและพร้อมจะให้การสนับสนุนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม เนื่องจากการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี รวมไปถึงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีของเพชรบุรีจะเป็นที่รู้จักมากขึ้น คนในชุมชนเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในตนเองก่อให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน โดยตัวแทนชุมชนมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวมีความคิดเห็นที่หลากหลายต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ หากสามารถพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวได้จะส่งผลดีต่อเพชรบุรีทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนและกาท่องเที่ยวของเพชรบุรีจะเป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมถึงส่งผลดีต่อแม่น้ำเพชรบุรีที่คนจะได้หันมาใส่ใจดูแลแม่น้ำเพชรบุรีให้มากขึ้น ต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแนวทางในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญ คือการเปิดโอกาสให้ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนา โดยอาจประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน แหล่งท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบการท่องเที่ยวควรเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรมเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีล้วนเป็นแหล่งรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

กฤษฎา โชติช่วง^{๕๐} (๒๕๕๕) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การคมนาคม การบริการการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีความคิดเห็นต่อหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก และทรัพยากรการท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยว การคมนาคม การบริการการท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในทิศทางเดียวกัน โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์จากสูงไปต่ำ คือ การบริการการท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการคมนาคม ตามลำดับ

^{๕๐} กฤษฎา โชติช่วง, “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพนังจังหวัด นครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (ชลบุรี : มหาวิทยาลัย มหาวิทาลัยบูรพา, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์^{๕๑} (๒๕๕๗) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา โดยวิเคราะห์ตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแนวทางของ Shaw and Williams (๒๐๐๔) ดำเนินการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำกลุ่ม และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมระหว่างการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการน้ำดื่มกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ สปาโคลนร้อนและทรายร้อน การชมปุมตแดง การเก็บหอยตลับ การพายเรือคายัค ทั้งนี้ กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดพังงา มุ่งเน้นการส่งเสริมและขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครมีศักยภาพทางการจัดการใน ๔ ด้าน ได้แก่ ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริการและการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและศักยภาพทางการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครคือ ศักยภาพทางการท่องเที่ยว กระบวนการคิดแบบยั่งยืนในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งตัวผู้นำชุมชนที่มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่

กฤษณ์ โครตสมบัติ^{๕๒} (๒๕๕๓) ได้ทำการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

^{๕๑} พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๕๒} กฤษณ์ โครตสมบัติ, “การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขต สามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง มีศักยภาพในระดับมากที่สุดทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ด้านคุณค่าความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จะช่วยส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก เพราะส่วนใหญ่ยังเป็นการบริหารจัดการของกลุ่มนายทุนและกลุ่มผู้ประกอบการ ดังนั้น ผลการศึกษาดังกล่าวสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนนั้นควรมีการดำเนินการ คือ (๑) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนดำเนินการ (๒) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่างๆ รอบพื้นที่ (๓) ควรมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค (๔) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย (๕) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด และ (๖) การพัฒนาระบบประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และนำเสนอการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่พัฒนาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย และที่เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของชุมชน การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ และกระบวนการการพัฒนาพื้นที่และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) ประมวลข้อมูลเชิงสถิติจากสำนักงานชุมชนจังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำชำ-ร่องฟองที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลพื้นที่

๔) สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจาก ผู้นำชุมชน
และปราชญ์ท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ วิเคราะห์และวิพากษ์เนื้อหาและ
กิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ จำนวน ๙ คน

๒) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์
สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบล
น้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field
Study) เพื่อคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยกำหนดศูนย์การเรียนรู้
ชุมชนสาธารณะสำหรับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาของการพัฒนาพื้นที่และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ๒
ระดับ โดยมีความสำคัญ ดังนี้

๓.๒.๑ การจัดเก็บข้อมูลชุมชน การศึกษาค้นคว้า จับเก็บ วิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องและจัดทำเป็นฐานข้อมูลของพื้นที่ตำบลน้ำชำในทุกหมู่บ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน

๓.๒.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
ในการสร้างสรรค์กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ
หาข้อสรุปแนวทางการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ตำบลน้ำชำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน ๘ คน ประกอบด้วย

(๑) นายสุทิน ม้าแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำขำ
(๒) นายประจักษ์ พุฒิ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑
(๓) นายสมปรารถ คำปวง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓
(๔) นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔
(๕) นางลัดดา วิภาสกุลเด่น	สารวัตรกำนัน
(๖) นายอำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ	ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำขำ
(๗) นางหลั่น คำยวง	ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์
(๘) นางสมทรง ชมใจ	ประธานศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตรด้านการทำข้าวแต๋น

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย

๓) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยแบบออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, กิจกรรมในชุมชน, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ๑) ด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ๒) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนในปัจจุบัน และ ๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว

๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับที่ตรวจแบบสอบถาม ทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

๕) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายชื่อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาบริบทพื้นที่ วิชิต วิถีชีวิต ของชุมชน จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีวิชาการ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยในภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๖ ระยะ คือ

๑) ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานชุมชน

๒) ระยะที่ ๒ การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น เปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของชุมชน เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓) ระยะที่ ๓ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปภาพบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๕) ระยะที่ ๕ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๖) ระยะที่ ๖ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (เอกสารสรุปองค์ความรู้) และวีดิทัศน์บรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ สู่การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี และ

งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

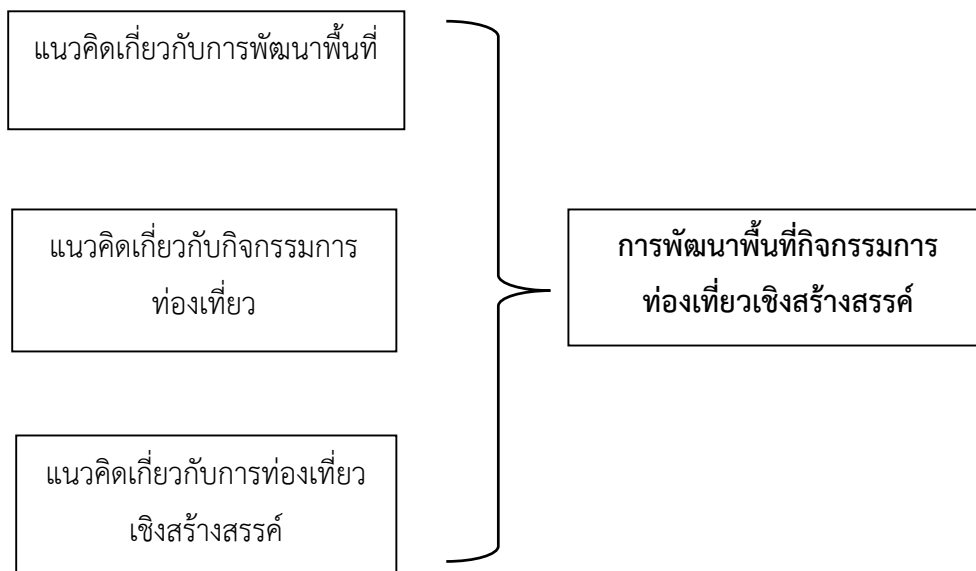
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการวิจัย โดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการวิจัย และการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสม ทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อให้เห็นการพัฒนา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยผู้วิจัยจะใช้ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น ๘ คน โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การสรุปองค์ความรู้ และขยายไปยังพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่สู่ขั้นตอนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย

การสรุปบทเรียนโครงการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ภาพที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และเพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งนักวิจัยมีผลการดำเนิน ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๒ ผลการสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๓ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การศึกษาด้านการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็น ด้านบริหารการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษาได้ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การศึกษาด้านบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น ซึ่งในตำนานแพะเมืองผี^๑ เล่าสืบกันมาว่า เมื่อครั้งในอดีตกาลนานมาแล้ว ชาวบ้านขนานนามว่า เป็น “แพะเมืองผี” ไม่มีผู้ใดทราบ ประวัติเป็นที่ แน่นนอน แต่ได้เล่าสืบทอดกันมาว่า แต่ก่อนบริเวณป่าแห่งนี้ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่นและสัตว์ป่า น้อยใหญ่เป็นจำนวนมาก ในสมัยนั้นมีครูบาปัญญาฯ เป็นเจ้าอาวาสวัดน้ำขำ ตำบลน้ำขำ ซึ่งชาวบ้านได้พร้อมใจกันนิมนต์มาเป็น เจ้าอาวาสองค์แรก ของวัดน้ำขำและได้บอกเล่าประวัติแพะเมืองผีสืบทอดต่อกันมาว่า มีหญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ย่าสุม” เข้าไปหาผัก หน่อไม้ เป็นอาหาร แต่หลงป่าแล้วไปพบหลุมเงิน ทองคำ จึงได้นำเงิน และทองคำ ใส่ถุงแล้วเตรียมหาบ จะกลับบ้าน เสร็จแล้วเกิดหลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำ ออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบจะกลับบ้านเสร็จแล้วเกิด หลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบแล้วหาไม้มาคาดเป็นราว (ราวไม้) ต่อมาออกจากป่าจน ถึงบ้านและ เดินกลับไปราวไม้ที่คาดไว้เป็นแนวทางไว้ ซึ่งปัจจุบันเป็นร่องทางน้ำพบเห็นได้ เป็นแนวออกไปทางบ้านน้ำขำ ทิศตะวันออกของ แพะเมืองผี ย่าสุม จึงได้ชักชวนชาวบ้านให้เข้าไปด้วยปรากฏว่า ชาวบ้านก็ได้ติดตามย่าสุมเข้าไปถึงจุดที่ ย่าสุมวางหาบไว้แต่ ไม่พบเงินและทองคำ ในหาบแต่อย่าใด ไม่รู้ว่าหายไปได้อย่างไร ชาวบ้านจึงขนานนามสถานที่นั้นว่า “แพะย่าสุมคาดราว” และได้ช่วยกันค้นหา พบรอยเท้าคนเดินและชาวบ้านได้เดินตามรอยเท้าเหล่านั้นไปจนกระทั่งมาถึงพื้นที่ซึ่งชาวบ้าน ขนานนามว่า “แพะเมืองผี” ภาษาพื้นเมืองทางภาคเหนือคำว่า “แพะ” ในที่นี้หมายถึงป่าแพะนั้นเอง ส่วนคำว่าเมืองผีก็เป็นชื่อ ที่ชาวบ้านเรียก กันสืบมาในสมัยดึกดำบรรพ์ โดยอาจจะเห็นว่าป่าแพะตรงนี้มีลักษณะพิศดารของภูมิประเทศ และเพราะความเร้นลับตามเรื่องราว ที่เชื่อถือเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีลักษณะที่สำคัญได้ดังนี้^๒ ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดีคนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมี การถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ ๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ๓. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่ง มีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ ๔. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิ

^๑ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, วนอุทยานแพะเมืองผี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.dnp.go.th/mainnation/widepark/_private/v52_Peamuangpee.htm, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕]

^๒ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

ปัญหาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับ ความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น ๕. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยง กิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบ วนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรม ประสานพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster) ๖. มี กระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน หากไม่ มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิด สร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการ เรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีลือ ในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็น สำหรับชีวิตไปหมด ๗. มีการพึ่งตนเอง เป็นเป้าหมายการพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญ ที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาด เป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มี เป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้รอด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไป พัฒนาธุรกิจ

๔.๑.๒ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การศึกษาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมือง แพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย วนอุทยานแพะ เมืองผี และศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

๑) วนอุทยานแพะเมืองผีเป็นพื้นที่ในสวนความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากเป็นพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานราชการทำให้แพะเมืองผีมี กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งในด้านเชิงสร้างสรรค์และเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน ซึ่ง นักธรณีวิทยาประมาณค่าอายุของดินแห่งนี้ว่าอยู่ในยุค Quaternary เกิดขึ้นประมาณไม่เกิน ๒ ล้านปี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ มีลักษณะเป็นเนินที่พังยุบลงเป็นแอ่ง คล้ายกระทะหงาย ภายในแอ่งมีโคก หรือเนิน ซึ่งเกิดจากการ พังทลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้เกิดลักษณะเหมือนแท่งเสา ลักษณะปัจจัยแวดล้อมทาง ธรณีวิทยา ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ๒ ชนิด คือ ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็ก ประกอบด้วยดินเหนียวปนทรายเม็ดละเอียด มีสีเทา และมีจุดสีน้ำตาลและน้ำตาลปนเหลือง บาง บริเวณมีตะกอนทรายหยาบแทรกเป็นชั้น ตะกอนชั้นนี้จะปรากฏร่องรอยการถูกกัดเซาะเป็นริ้วรอย มากที่สุด เนื่องจากมีดินเหนียวเป็นส่วนประกอบอยู่มาก และตามผิวของเสาหิน ลักษณะปัจจัย แวดล้อมทางกายภาพ บริเวณแพะเมืองผีมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะหงาย มีขนาดความกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร โดยขอบแอ่งด้านทิศตะวันตกเป็นหน้าผาลาดชันลงมาทางทิศ ตะวันออกเข้าสู่ภายในแอ่ง ซึ่งมีตะกอนรูปร่างแปลกคล้ายเสาหิน จอมปลวก ดอกเห็ดหรือสะพานโค้ง กระจายอยู่ทั่วไป บริเวณแพะเมืองผีประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวสองชนิดเกิดสลับกันอยู่ คือ ตะกอนเม็ดละเอียด พวดินเหนียวปนทราย ซึ่งไม่คงทนจึงผุพังได้ง่าย มีลักษณะคล้ายเสาหินปรากฏ

ให้เห็นทั่วไป อีกชนิดหนึ่งเป็นตะกอนเม็ดหยาบ พวกตะกอนกรวดและทรายปนดินเหนียว มีการวางตัวแบบชั้นเฉียงระดับ เนื้อประสานกันด้วยเหล็กหรือแมงกานีส ทำให้คงทนต่อการผุพังได้ดี เป็นเสมือนเปลือกแข็งปิดทับอยู่ด้านบน ไม่ให้ส่วนล่างที่มีความคงทนน้อยกว่าผุพังไปโดยง่าย^๓ และได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่ที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาหิน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแพะเมืองผี จัดทำเส้นทางศึกษา ธรรมชาติไว้บริการนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาสภาพป่า ลักษณะทางธรณีวิทยา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๔.๑ วนอุทยานแพะเมืองผี

๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีการกระจายไปในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro community Enterprise : SMCE)^๔ หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุน ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุน ในที่นี้ไม่ได้ หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุน ทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน) ให้เกิด ประสิทธิภาพ และยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก” สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ นั้น ให้ ความหมายไว้ว่า “กิจการ ของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใด

^๓ กรมทรัพยากรธรณี, ธรณีวิทยาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๔๔).

^๔ เสรี พงศ์พิศ, คู่มือทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓-๕๔.

หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริม วิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด” ได้มีการกำหนดลักษณะของวิสาหกิจชุมชนจากความหมายที่นิยามขึ้นมา

๔.๑.๓ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การศึกษาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

๑) วนอุทยานแพะเมืองผีเป็นพื้นที่ในส่วนความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากเป็นพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานราชการทำให้แพะเมืองผีมีกิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งในด้านเชิงสร้างสรรค์และเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กิจกรรมการปั่นจักรยาน ซึ่งล่าสุดคือ กิจกรรม “โรตารีปั่นเปิดแนวทาง สร้างโอกาส” เป็นกิจกรรมปั่นจักรยานการกุศล เพื่อนำรายได้บริจาคมูลนิธิโรตารีและเพื่อขจัดโปลิโอ โดยสโมสรโรตารีเวียงโกศัย ซึ่งเป็นกิจกรรมปั่นจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการระดมทุน และมีการเปิดให้หน่วยงาน สถานศึกษา รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ เข้าศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์และความรู้ต่าง ๆ ในวนอุทยาน เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๒ วนอุทยานแพะเมืองผี

๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีการกระจายไปในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยในพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ เช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมจังหวัดแพร่ เป็นต้น ที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสินค้า รวมทั้งการตลาดสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์ของชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย^๕ ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนเช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อกระจายสินค้า และพัฒนารูปแบบพื้นที่เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงเกษตรในพื้นที่

๔.๒ ผลการสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยมีประเด็นดังนี้

๔.๒.๑ ด้านศักยภาพเชิงพื้นที่

การสังเคราะห์ด้านศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยพบว่า กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมีความหลากหลายที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่สร้างความร่วมมือกันระหว่างประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ นายอำนวยการ วิรัตน์ชัยวรรณ^๖ ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำขำอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “กิจกรรมที่ประชาชนในตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีโอกาสเข้าร่วม โดยมากเป็นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกับ

^๕ คณะกรรมการหมู่บ้าน, แผนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑-๔ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ , (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๕).

^๖ สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนวยการ วิรัตน์ชัยวรรณ, ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำขำอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

องค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น ประเพณีประจำปีของวัดและหมู่บ้าน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือสินค้าเพื่อยกระดับชุมชน” แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่มีการเปิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ประชาชนได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่และยกระดับกิจกรรม โดยมีการจัดกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายหลักของชุมชน เช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น อีกทั้งกิจกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปทางการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นฐานเดิมของชุมชนในการดำเนินการแปรรูปและทำให้เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้า อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้เกิดการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับ นางสมทรง ชมใจ^๗ ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการพัฒนาด้านพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมออกร้านในงานประเพณี หรือการออกไปเปิดตลาดภายนอกจากการประสานงานของหน่วยงานทางภาครัฐที่เข้ามาให้การส่งเสริมและสนับสนุน แต่การจัดกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ดำเนินการในศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ยังคงมีน้อยเนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิดทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน และการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังมีน้อย จึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมในอนาคต” แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่มีโอกาสแสดงออกทางด้านกิจกรรมผ่านหน่วยงานของทางภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน และการทำกิจกรรมผ่านประเพณีท้องถิ่น ซึ่งการระบาดของโรคโควิดทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ลดลงเป็นอย่างมาก การพัฒนาพื้นที่และสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการยกระดับพื้นที่ให้เกิดการกระตุ้นในพื้นที่

๔.๒.๒ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

การสังเคราะห์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยพบว่า การดำเนินการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีการส่งเสริมแบบศึกษาเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับนายประจักษ์ พุฒิ^๘ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ กล่าวว่า “ในพื้นที่ตำบลน้ำข่า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้าน

^๗ สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสมทรง ชมใจ, ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^๘ สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ พุฒิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ภูมิศาสตร์ คือ วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งมีการพัฒนา อนุรักษ์ และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบศึกษาเรียนรู้” แสดงให้เห็นว่าพื้นที่วนอุทยานแพะเมืองผี เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และสร้างสรรค์กิจกรรม รวมทั้งการวางรูปแบบของการจัดกิจกรรมควรที่จะได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับนายสุทิน ม้าแก้ว^๙ กำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “ช่วงที่ผ่านมามีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมีการจัดตามรูปแบบที่สืบทอดกันมา มีน้อยครั้งที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของยุค ซึ่งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ หากต้องการให้มีความน่าสนใจและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวควรพัฒนารูปแบบและเนื้อหาของกิจกรรมให้ตอบสนองกับความต้องการของนักท่องเที่ยว” แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการดำเนินการในลักษณะสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นประเพณี อาจมีการปรับเปลี่ยนไปบางครั้งแต่ไม่ถึงกับเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความน่าสนใจของนักท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่เพื่อให้การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการกระตุ้นในชุมชน การพัฒนารูปแบบและเนื้อหาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือกันในระดับชุมชน ตำบล เพื่อให้เกิดการกระตุ้นระบบชุมชนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

๔.๒.๓ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่

การสังเคราะห์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในพื้นที่ เช่น ถนน ร้านค้า ที่เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ที่มีต้องมีความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น^{๑๐} สารวัตรกำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต้องมีการคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม เช่น การเดินทาง ที่พัก พื้นที่กิจกรรม ต้องมีการบริหารจัดการให้ดี” แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นสิ่งที่มีการคำนึงในประการแรก เนื่องจากความเหมาะสมของพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต้องพร้อม รวมทั้งเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และการนำเที่ยวโดยไกด์

^๙ สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, กำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น, สารวัตรกำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ชุมชนซึ่งต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับนายประจักษ์ พุฒิ^{๑๑} ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ กล่าวว่า “องค์ประกอบหลักที่จะเป็นที่สร้างให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจนั้นคือ การมีไกด์สำหรับนำเที่ยว ซึ่งเป็นคนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน เกี่ยวกับพื้นที่เพื่อจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับนักท่องเที่ยว” แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมองเห็นถึงความสำคัญของการมีผู้นำเที่ยวหรือไกด์ เพื่อจะได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน การสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวให้เกิดความอยากที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน

๔.๒.๔ ด้านศักยภาพตัวบุคคลในพื้นที่

การสังเคราะห์ด้านศักยภาพตัวบุคคลในพื้นที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยพบว่า การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ควรได้รับความร่วมมือในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับ นายสุทิน ม้าแก้ว^{๑๒} กำนันตำบลน้ำชำ กล่าวว่า “ควรมีวิธีการส่งเสริมให้มีการเรียนศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งกันและกันและร่วมกันสร้างวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและ กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับชุมชน” แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่ที่มีความต้องการที่จะส่งเสริมให้พื้นที่เกิดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวซึ่งตรงกับแนวคิดของชุมชนซิคิกอนวัลเลย์ขึ้น ในการประเมินความสร้างสรรค์ของชุมชนได้มีการพัฒนาดัชนีชุมชนสร้างสรรค์ (Creative Community Index) ของซิคิกอนวัลเลย์ ซึ่งมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ๓ ด้าน ที่ชุมชนต้องมีดังนี้ ๑. การรู้วัฒนธรรม (Cultural Literacy) หมายถึง คนในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิม ธรรมเนียมปฏิบัติ กิริยามารยาท วัฒนธรรมการแต่งกาย การกินอยู่ ภาษา และศิลปะรวมถึงความสามารถในการคิด วิเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ของคนในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมทั้งในโรงเรียน ชุมชน สถาบันทางศาสนา แหล่งเรียนรู้ตามอัยาศัยหรือ แม้แต่ในครอบครัว ๒. ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม (Participatory Cultural Practice) คือการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนทั้งระดับบุคคลหรือกลุ่ม อันเป็น กิจกรรมที่แตกต่างไปจากอาชีพการงานของตน เช่น การวาดภาพ การเขียนบทกวี การแต่งหน้า การร้องเพลงประสานเสียงในชุมชน การเต้นรำในงานสังคม การแสดงดนตรีกลางแจ้ง อาจเรียกได้ว่าเป็นศิลปนิพนธ์เล่นในด้านต่างๆ ๓. สินค้าและบริการวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญ (Professional Cultural Goods and Services) ทั้งในระดับองค์กรผู้ผลิตและระดับบุคคล อาจเป็นองค์กรธุรกิจหรือ องค์กรที่ไม่แสวงหาผล

^{๑๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ พุฒิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, กำนันตำบลน้ำชำ, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

กำไร เช่น ผู้ผลิตละครเวที ผู้ผลิตวิดีโอเกมส์ ผู้สร้างคอมพิวเตอร์กราฟฟิก ตัวแทนจำหน่าย ผู้ผลิตงานศิลปะตามสถานที่สาธารณะซึ่งแสดงและจำหน่ายไปด้วย ศิลปินในชุมชน เป็นต้น

๔.๒.๕ ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่

การสังเคราะห์ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยพบว่า การสื่อสารในพื้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ นายสุทิน ม้าแก้ว^{๑๓} กำนันตำบลน้ำชำ กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนให้รับรู้และรับทราบตลอดเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการเป็นเจ้าของที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว” แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่มีการรับรู้และรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านและข่าวสารต่าง ๆ จากสังคมเพื่อนำมาปรับพัฒนา กับชุมชนให้เกิดความเหมาะสมที่ดีกับพื้นที่และมีความเหมาะสมกับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น^{๑๔} สารวัตรกำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การมีข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเชื่อมั่นในการนำเสนอข้อมูลต่อกักท่องเที่ยว โดยการจัดเก็บ จัดทำ และการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ได้มีการศึกษาและรวบรวมโดยผู้นำชุมชน ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง” แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีการดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการศึกษาค้นคว้าและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

^{๑๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, กำนันตำบลน้ำชำ, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น, สารวัตรกำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๓ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๓ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

จากการศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยมีการสังเคราะห์แนวทางสำหรับพัฒนาพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการศึกษาและสังเคราะห์ พบว่า การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ต้องมีการพัฒนาพื้นที่และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการ 3S^{๑๕} ประกอบด้วย

^{๑๕} องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) - อพท, **คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บิวคพลัส พับลิชซิง จำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๖๕.

๔.๓.๑ เรื่องราว (Storytelling)

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานชุมชนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่ และสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นชุมชนในอดีต ความเป็นไปในปัจจุบัน และความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นฐานแก่นรากของชุมชนเป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนซึ่งไม่เหมือนใคร โดยที่การบอกเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาต้องสื่อถึง

๑) ความสำคัญและความหมายเพื่อการวางรูปแบบการจัดกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม ซึ่งชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีความเข้าใจในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมามีการรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อดำเนินการจัดทำเป็นหนังสือประวัติ ประเพณีและความเชื่อของหมู่บ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน^{๑๖} ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการเป็นเอกสารชิ้นแรกในการศึกษาประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญของพื้นที่ ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านให้เป็นลายลักษณ์อักษร เหมาะสำหรับการศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป อีกทั้งการพัฒนาและยกระดับศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรถือเป็นการเริ่มกระบวนการสำหรับส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดรายได้จากการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว การค้นคว้า ศึกษาและบันทึกข้อมูลจากช่วงที่ผ่านมาทำให้เป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมและดำเนินการได้เป็นอย่างดี^{๑๗}

๒) การประมวลข้อมูลของชุมชนเป็นการสื่อถึงการสังเคราะห์กระบวนการของชุมชนอย่างมีความหมายจนสร้างเป็นจุดสนใจในชุมชน โดยการศึกษาและรวบรวมประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและประเพณีของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการดำเนินการโดยกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่น และมีการจัดทำร่างเพื่อศึกษาข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาเพื่อรวบรวมและเรียบเรียงให้มีความถูกต้องตามหลักภาษา มีการจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาให้มีความชัดเจนอย่างเหมาะสม ในส่วนของศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมีกระบวนการแยกประเภทผลิตภัณฑ์ที่จะผลิต^{๑๘} เช่น ข้าวแต่น ข้าวเกรียบ น้ำพริก น้ำเต้าหู้ เป็นต้น ซึ่งมีการจัดกลุ่มกันเพื่อพัฒนาสินค้าให้เกิดความเหมาะสม ถูกต้องตามหลักของการผลิต มีการดำเนินการเฉพาะของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่ศึกษาในกรณีนี้คือ ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณที่มีการ

^{๑๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นางหลั่น ค่ายวง, ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ, ปราชญ์ในชุมชนตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

รวมกลุ่มเพื่อผลิตข้าวแต่น้อยอย่างเป็นรูปธรรม ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงาน มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรขึ้น รวมทั้งการบริหารงานอย่างเป็นระบบ^{๑๙}

๓) การพัฒนาลักษณะเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องความหมายชุมชน เป็นการเลือกลักษณะเด่นเฉพาะของความเป็นชุมชนให้เกิดน่าสนใจ ซึ่งการส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่น้อยโบราณมีอัตลักษณ์เฉพาะของตัวเอง ทางกลุ่มมีการดำเนินการนำเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับข้าว ข้าวแต่น้อย ผู้เริ่มต้นการทำในชุมชนตั้งแต่อดีต มาศึกษาหาความเป็นมาเพื่อสังเคราะห์หาจุดเด่นเฉพาะของข้าวแต่น้อยโบราณที่จะผลิตเพื่อให้เกิดความน่าประทับใจของนักท่องเที่ยว^{๒๐}

๔) การวางรูปลักษณะความเป็นเฉพาะชุมชน เป็นการจัดการเรื่องเล่าให้เกิดมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างความน่าสนใจจากลักษณะเฉพาะของชุมชน โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่น้อยโบราณ ได้มีการศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงเรื่องราวการทำข้าวแต่น้อยโบราณ เพื่อสร้างสรรค์งานให้เกิดความน่าสนใจ เพื่อสร้างแรงดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวให้เห็นถึงความสำคัญของการผลิตข้าวแต่น้อยโบราณของกลุ่มว่ามีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะ รวมทั้งการออกแบบตราผลิตภัณฑ์เพื่อแสดงให้เห็นชัดถึงความเป็นข้าวแต่น้อยโบราณของศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่น้อยโบราณ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่^{๒๑}

๕) การจัดกิจกรรมให้ตรงกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่น้อยโบราณส่งเสริมให้กลุ่มเกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และสร้างกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้ความน่าสนใจ การจัดรูปแบบกิจกรรมด้านการศึกษาเรื่องราวความเป็นมา การศึกษาเรียนรู้ขั้นตอนการทำข้าวแต่น้อยโบราณของกลุ่ม^{๒๒}

๖) เลือกเป้าประสงค์ของการเล่าเรื่องชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมลงมือทำและเป็นการแสดงรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยก่อนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

^{๑๙} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสมปราช คำปวง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๒๐} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๒๑} สทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น, สารวัตรกำนันตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๒๒} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำขำ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ มีการศึกษาการแสดงความเป็นมาที่แตกต่างกันของกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นคนรุ่นใหม่ การนำเสนอและการทำขั้นตอนการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ต้องมีความท้าทาย ลงมือทำมากกว่าแสดงตัวอย่างให้เห็น เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมในการผลิตข้าวแต่นโบราณ สำหรับคนวัยทำงานหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงองค์กรหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบครอบครัว จะเน้นที่แสดงกิจกรรมให้เห็น การมีส่วนร่วมจะน้อยกว่า และกิจกรรมจะไม่ท้าทายมากเกินไป ซึ่งทั้งสองกลุ่มนักท่องเที่ยวต้องได้รับรู้กระบวนการและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างถูกต้องรวมทั้งนำไปต่อยอดได้ในระดับหนึ่ง^{๒๓}

๓) กำหนดกระบวนการเล่าและนักเล่าเรื่องของชุมชน เป็นกระบวนการที่สื่อถึงความสามารถในการเชื่อมโยงชุมชนกับนักท่องเที่ยวให้เป็นส่วนเดียวกัน เป็นการกระตุ้นความอยากรู้ของนักท่องเที่ยว โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ มีการกำหนดรูปแบบและกระบวนการเล่าเรื่องและนักจัดกิจกรรม โดยการทำกิจกรรมเน้นกระบวนการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงความเป็นชุมชนบ้านน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ได้เป็นอย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การทำกิจกรรมเน้นการสร้างความร่วมมือ บางครั้งมีการสร้างแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความอยากรู้ อยากทดลองลงมือทำด้วยตนเอง^{๒๔}

๔) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหา เป็นการตรวจสอบคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์และกิจกรรม โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ กำหนดแนวทางสำหรับการตรวจสอบผลิตภัณฑ์และผลสำเร็จจากการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยว คือ มีการสอบถามความคิดเห็น ผลสะท้อนความเห็นจากการดำเนินการ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการทำกิจกรรมเพื่อนำมาขยายผลและปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มีความเหมาะสมต่อไป^{๒๕}

๕) การประเมินและการเปลี่ยนแปลง เป็นการตรวจสอบเรื่องเล่าชุมชน รวมทั้งนำผลไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของชุมชน โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ วางแนวทางสำหรับประเมินผลสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีการศึกษา

^{๒๓} สทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ วิรตันชัยวรรณ, ปรากฏในชุมชนตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๒๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสมทรง ชมใจ, ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๒๕} สทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น, สารวัตรกำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ผลสำเร็จ ความพึงพอใจเพื่อนำผลมาศึกษาวิเคราะห์สำหรับการปรับปรุงเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่และกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีความเป็นเอกลักษณ์เด่นเฉพาะของชุมชนตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ต่อไป^{๒๖}

กล่าวคือ กระบวนการออกแบบเรื่องราว (Storytelling) มีการศึกษาพื้นฐานเดิมของพื้นที่ด้านความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ผ่านกระบวนการเล่าเรื่องจากปราชญ์ ศิลปิน หรือผู้ทรงภูมิในท้องถิ่น มีการออกแบบเรื่องราวเพื่อให้เกิดความน่าสนใจในการนำเสนอและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

๔.๓.๒ อรรถรส (Senses)

การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับบริบท สิ่งแวดล้อมของพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจ การวางรูปแบบพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว การออกแบบพื้นที่และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ โดยกระบวนการ ดังนี้

๑) การสร้างบรรยากาศ คือ การสร้างสรรค์ออกแบบบริบทสถานที่ให้มีความน่าสนใจ กระตุ้นความคิด จินตนาการ และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ ได้นำแนวคิดด้านการศึกษาความเป็นมาของชุมชน พื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ประกอบกับการสร้างบริบทศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณให้เกิดมีความน่าสนใจ กระตุ้นความคิด ความอยากรู้ จินตนาการของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดบรรยากาศการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ในศูนย์การเรียนรู้

๒) แผนผังพื้นที่ คือ การจัดวางด้านการใช้งานพื้นที่ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และผู้เข้าร่วม โดยศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณกำหนดพื้นที่สำหรับจัดตั้งเป็นศูนย์และการจัดวางรูปแบบเพื่อส่งเสริมการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรม เช่น พื้นที่สำหรับการเตรียมวัตถุดิบ พื้นที่ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับอบแห้งผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับทอดผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับจัดห่อผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีการจัดวางพื้นที่ไว้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสะดวกต่อการทำกิจกรรมต่อกลุ่มและนักท่องเที่ยวที่สนใจ

๓) การสร้างตราสินค้า (สัญลักษณ์และผลิตภัณฑ์) คือ การสร้างความเป็นสัญลักษณ์เฉพาะที่มีการสื่อความหมายถึงตัวตนของพื้นที่ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสั่งสมและเรียนรู้เพื่อนำมาผลิตและส่งออกจำหน่าย และอีกปัจจัยสำคัญคือ ตราสินค้าที่เป็น

^{๒๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ วิรตันชัยวรรณ, ปราชญ์ในชุมชนตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นสินค้าเด่นเฉพาะของผลิตภัณฑ์ข้าวแต่นโบราณของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การออกแบบตราสินค้าเกิดจากแนวคิดผลิตภัณฑ์คือ ข้าวแต่น จึงยกรูปข้าวแต่นขึ้นเป็นรูปสัญลักษณ์ และลักษณะสีจะคล้ายกับพื้นผิวของวนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นพื้นที่ในตำบลที่มีความสำคัญต่อทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย จึงเกิดเป็นตราสินค้าดังที่ปรากฏ

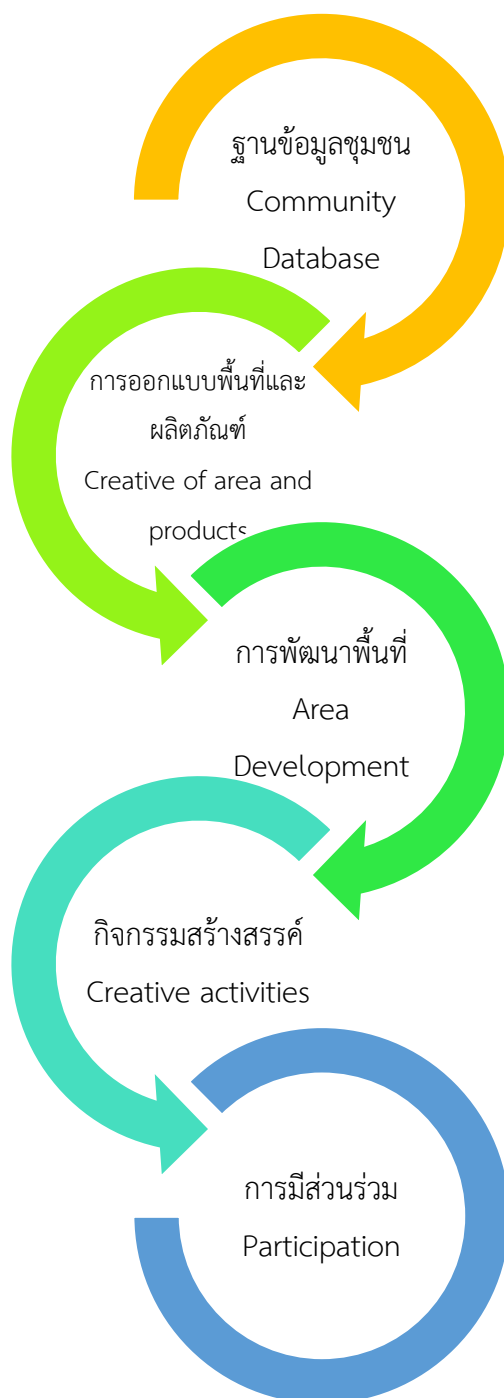
กล่าวคือ กระบวนการด้านอรรถรส (Senses) เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ สนทนาโต้ตอบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรม ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (สุนทรียภาพ) คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อย่างครบถ้วน อีกทั้งการจัดวางสถานที่สำหรับกิจกรรมมีความเหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำกิจกรรมระหว่างเจ้าของพื้นที่กับนักท่องเที่ยว

๔.๓.๓ ลีลา (Sophistication)

กระบวนการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าประทับใจ เป็นการนำเอากระบวนการทั้งหมดรวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างแบรนด์ของพื้นที่ให้เป็นที่จดจำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการออกแบบอย่างมีลีลาเหนือชั้นน่าประทับใจ (Sophistication) เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดสุนทรียภาพทางด้านพื้นที่และการนำเสนอ การยกระดับศักยภาพในการสร้างผลิตภัณฑ์และกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้องเกิดจากแรงบันดาลใจที่มีความสร้างสรรค์ เกิดความประทับใจต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมต้องมีความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และเป็นประโยชน์ อีกทั้งการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องการปรับปรุงพัฒนา มีลีลา ชั้นเชิงในการสื่อความหมาย รู้จังหวะ รู้วิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความแปลกใหม่ รวมทั้งมีความต่อเนื่องอย่างสร้างสรรค์

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากภาพที่ ๔.๔ นักวิจัยได้ศึกษาและเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย

๑. ฐานข้อมูลชุมชน Community Database

การจัดการพื้นที่เป็นการพัฒนาพื้นที่โดยอาศัยฐานข้อมูลเดิมของชุมชนเพื่อที่จะได้วางแนวทางสำหรับการดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาปรับประยุกต์ และพัฒนาให้เกิดความเป็นเด่นเฉพาะของชุมชน ซึ่งข้อมูลชุมชนต้องได้รับการจัดเก็บและเข้าถึงได้อย่างสะดวกและเหมาะสมต่อการนำไปใช้และต่อยอดพัฒนา

๒. การออกแบบพื้นที่และผลิตภัณฑ์ Creative of area and products

การศึกษาข้อมูลของพื้นที่อย่างละเอียดเพื่อนำไปพัฒนาพื้นที่และพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจในพื้นที่ ความละเอียดต่าง ๆ ความเป็นมาของพื้นที่ เพื่อที่จะได้สร้างสรรค์พื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรม รวมทั้งการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นส่วนต่อยอดในการส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดความหลากหลายและความน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยว

๓. การพัฒนาพื้นที่ Area Development

กระบวนการยกระดับพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ มีความเหมาะสมต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการเลือกพื้นที่ ต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ทางกิจกรรม รวมทั้งการกำหนดขนาดของพื้นที่ต้องมีความเหมาะสม ดูแลรักษาได้สะดวก ง่ายต่อการเข้าถึง

๔. กิจกรรมสร้างสรรค์ Creative activities

การสร้างกิจกรรมเป็นกระบวนการที่ท้าทายและเป็นสิ่งที่สร้างเสริมพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ การสร้างกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับความเป็นเด่นเฉพาะของพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งชุมชน โดยอาศัยฐานข้อมูลชุมชน พื้นที่ ผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับการสร้างกิจกรรม เพราะจะทำให้เกิดความน่าสนใจและเป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นเด่นเฉพาะของชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕. การมีส่วนร่วม Participation

การร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่และการสร้างสรรค์กิจกรรมที่สร้างสรรค์เป็นความร่วมมือที่ดีระหว่างประชาชนในชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การจัดเก็บ การนำข้อมูลไปใช้เพื่อให้พื้นที่และการสร้างสรรค์กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสม ซึ่งกระบวนการที่ดีเหล่านี้ย่อมเกิดจากความร่วมมือของประชาชน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นการศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และการเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การศึกษาด้านการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็น ด้านบริบทการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษา มีดังนี้

๑) ด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การศึกษาด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี มีตำนานเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตที่ยาวนาน โดยไม่มีใครทราบถึงความเป็นมาที่แท้จริง แต่ได้กล่าวกันว่าพื้นที่แห่งนี้มีคนพบสมบัติและพากันสืบเสาะค้นหาแต่ไม่พบเป้าหมายที่ต้องการ พบเพียงแค่วัยเข้าไปถึงบริเวณที่เป็นแพะเมืองผีในปัจจุบัน ซึ่งตำนานก็ไม่ได้กล่าวเพิ่มเติมในเนื้อหาเชิงลึกว่าเป็นมาอย่างไร โดยอาจจะเห็นว่าป่าแพะตรงนี้มีลักษณะพิศดาลของภูมิประเทศ และเพราะความเร้นลับตามเรื่องราว ที่เชื่อถือเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่

จังหวัดแพร่ มีลักษณะที่สำคัญได้ดังนี้^๑ ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง ๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ๓. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ๔. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ ๕. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดียว ๖. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักในกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ๗. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายการพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

๒) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การศึกษาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย ๑) วนอุทยานแพะเมืองผีเป็นพื้นที่ในสวนความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากเป็นพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานราชการทำให้แพะเมืองผีมีกิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งในด้านเชิงสร้างสรรค์และเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งนักธรณีวิทยาประมาณค่าอายุของดินแห่งนี้ว่าอยู่ในยุค Quaternary เกิดขึ้นประมาณไม่เกิน ๒ ล้านปี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ มีลักษณะเป็นเนินที่พังยุบลงเป็นแอ่งคล้ายกระทะหงาย ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ๒ ชนิด คือ ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็ก ประกอบด้วยดินเหนียวปนทรายเม็ดละเอียด มีสีเทา และมีจุดสีน้ำตาลและน้ำตาลปนเหลือง บางบริเวณมีตะกอนทรายหยาบแทรกเป็นชั้น ตะกอนชั้นนี้จะปรากฏร่องรอยการถูกกัดเซาะเป็นริ้วรอยมากที่สุด ๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีการกระจายไปในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นการประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชนทุน ในที่นี้ไม่ได้ หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุน ทางสังคม

๓) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การศึกษาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งพื้นที่สำหรับศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย ๑) วนอุทยานแพะเมืองผีเป็นพื้นที่ในสวนความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากเป็นพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานราชการทำให้แพะเมืองผีมีกิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งในด้านเชิงสร้างสรรค์และเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก

^๑ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และมีการเปิดให้หน่วยงาน สถานศึกษา รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ เข้าศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์และความรู้ต่าง ๆ ในวนอุทยาน เป็นต้น ๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีการกระจายไปในชุมชน มีการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น

๕.๑.๒ การสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอกระบวนการที่น่าสนใจ โดยมีประเด็นดังนี้

๑) ด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมีความหลากหลายที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่สร้างความร่วมมือกันระหว่างประชาชนในชุมชน การดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่มีการเปิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ประชาชนได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่และยกระดับกิจกรรม โดยมีการจัดกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายหลักของชุมชน เช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น อีกทั้งกิจกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปทางการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นฐานเดิมของชุมชนในการดำเนินการแปรรูปและทำให้เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้า อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้เกิดการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจฐาน

๒) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การดำเนินการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีการส่งเสริมแบบศึกษาเรียนรู้ โดยในพื้นที่วนอุทยานแพะเมืองผี เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และสร้างสรรค์กิจกรรม รวมทั้งการวางรูปแบบของการจัดกิจกรรมควรที่จะได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการกระตุ้นในชุมชน การพัฒนารูปแบบและเนื้อหาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือกันในระดับชุมชน ตำบล เพื่อให้เกิดการกระตุ้นระบบชุมชนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

๓) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในพื้นที่ เช่น ถนน ร้านค้า ที่เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ที่มีต้องมีความเหมาะสม การบริหารจัดการ

พื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นสิ่งที่มีการคำนึงในประการแรก เนื่องจากความเหมาะสมของพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต้องพร้อม รวมทั้งเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และการนำเที่ยวโดยไกด์ชุมชนซึ่งต้องมียอดความรู้เกี่ยวกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

๔) ด้านศักยภาพตัวบุคคลในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ควรได้รับความร่วมมือในการดำเนินการ กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมียอดประกอบทางวัฒนธรรม ๓ ด้าน ที่ชุมชนต้องมีดังนี้ ๑. การรู้วัฒนธรรม (Cultural Literacy) ๒. ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม (Participatory Cultural Practice) ๓. สินค้าและบริการวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญ (Professional Cultural Goods and Services)

๕) ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ การสื่อสารในพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว การรับรู้และรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านและข่าวสารต่าง ๆ จากสังคมเพื่อนำมาปรับพัฒนางานกับชุมชนให้เกิดความเหมาะสมที่ดีกับพื้นที่และมีความเหมาะสมกับการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน และชุมชนมีการดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการศึกษาค้นคว้าและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

๕.๑.๓ การเสนอแนวความคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

จากการศึกษาและสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยมีการสังเคราะห์แนวทางสำหรับพัฒนาพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการ 3S ประกอบด้วย

๑) เรื่องราว (Storytelling) การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานชุมชนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อบริเวณความเป็นชุมชนในอดีต ความเป็นไปในปัจจุบัน และความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นฐานแก่นรากของชุมชนเป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนซึ่งไม่เหมือนใคร โดยที่การบอกเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาต้องสื่อถึง ๑) ความสำคัญและความหมายเพื่อการวางรูปแบบการจัดกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม ๒) การประมวลข้อมูลของชุมชนเป็นการสื่อถึงการสังเคราะห์กระบวนการของชุมชนอย่างมีความหมายจนสร้างเป็นจุดสนใจในชุมชน โดยการศึกษาและรวบรวมประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและประเพณีของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการดำเนินการโดยกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่น ๓) การพัฒนาลักษณะเฉพาะเรื่องที่สื่อความหมายชุมชน เป็นการเลือกลักษณะเด่นเฉพาะของความเป็นชุมชนให้เก๋ไก๋น่าสนใจ ซึ่งการส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าว

แต่ันโบราณมีอัตลักษณ์เฉพาะของตัวเอง ทางกลุ่มมีการดำเนินการนำเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับข้าว ข้าวแต้น ๔) การวางรูปแบบลักษณะความเป็นเฉพาะชุมชน เป็นการจัดการเรื่องเล่าให้เกิดมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างความน่าสนใจจากลักษณะเฉพาะของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์งานให้เกิดความน่าสนใจ มีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะ รวมทั้งการออกแบบตราผลิตภัณฑ์เพื่อแสดงให้เห็นชัดถึงความ เป็นข้าวแต้นโบราณของศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต้นโบราณ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๕) การจัดกิจกรรมให้ตรงกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยว มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และสร้างกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ การจัดรูปแบบกิจกรรมด้านการศึกษาเรื่องราวความเป็นมา การศึกษาเรียนรู้ขั้นตอนการทำข้าวแต้นโบราณของกลุ่ม ๖) เลือกเป้าประสงค์ของการเล่าเรื่องชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมลงมือทำและเป็นการแสดงรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยก่อนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต้นโบราณ มีการศึกษาการแสดงความเป็นมาที่แตกต่างกันของกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นคนรุ่นใหม่ และกลุ่มคนวัยทำงานหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงองค์กรหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบครอบครัว ซึ่งทั้งสองกลุ่มนักท่องเที่ยวต้องได้รับรู้กระบวนการและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างถูกต้องรวมทั้งนำไปต่อยอดได้ในระดับหนึ่ง ๗) กำหนดกระบวนการเล่าและนักเล่าเรื่องของชุมชน เป็นกระบวนการที่สื่อถึงความสามารถในการเชื่อมโยงชุมชนกับนักท่องเที่ยวให้เป็นส่วนเดียวกัน เป็นการกระตุ้นความอยากรู้ของนักท่องเที่ยว มีการทำกิจกรรมเน้นกระบวนการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงความเป็นชุมชนบ้านน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ได้เป็นอย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ๘) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหา เป็นการตรวจสอบคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์และกิจกรรม มีการกำหนดแนวทางสำหรับการตรวจสอบผลิตภัณฑ์และผลสำเร็จจากการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยว ๙) การประเมินและการเปลี่ยนแปลง เป็นการตรวจสอบเรื่องเล่าชุมชน รวมทั้งนำผลไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของชุมชน มีการวางแผนทางสำหรับประเมินผลสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีการศึกษาผลสำเร็จ ความพึงพอใจเพื่อนำผลมาศึกษาวิเคราะห์สำหรับการปรับปรุงเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่และกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีความเป็นเอกลักษณ์เด่นเฉพาะของชุมชน

๒) อรรถรส (Senses) การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับบริบท สิ่งแวดล้อมของพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจ การวางรูปแบบพื้นที่ให้เกิดความ

น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว การออกแบบพื้นที่และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ โดยกระบวนการ ดังนี้ ๑) การสร้างบรรยากาศ คือ การสร้างสรรค์ออกแบบบริบทสถานที่ที่มีความน่าสนใจ กระตุ้นความคิด จินตนาการ และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การนำแนวคิดด้านการศึกษาความเป็นมาของชุมชน พื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ประกอบการสร้างบริบทพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ กระตุ้นความคิด ความอยากรู้ จินตนาการของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดบรรยากาศการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ในศูนย์การเรียนรู้ ๒) แผนผังพื้นที่ คือ การจัดวางด้านการใช้งานพื้นที่ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และผู้เข้าร่วม มีการกำหนดพื้นที่สำหรับจัดตั้งเป็นศูนย์และการจัดวางรูปแบบเพื่อส่งเสริมการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรม เช่น พื้นที่สำหรับการเตรียมวัตถุดิบ พื้นที่ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับอบแห้งผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับทอดผลิตภัณฑ์ พื้นที่สำหรับจัดห่อผลิตภัณฑ์ ๓) การสร้างตราสินค้า (สัญลักษณ์และผลิตภัณฑ์) คือ การสร้างความเป็นสัญลักษณ์เฉพาะที่มีการสื่อความหมายถึงตัวตนของพื้นที่ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสังสรรค์และเรียนรู้เพื่อนำมาผลิตและส่งออกจำหน่าย และอีกปัจจัยสำคัญคือ ตราสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นสินค้าเด่นเฉพาะของผลิตภัณฑ์ข้าวแต่นโบราณของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) ลีลา (Sophistication) กระบวนการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าประทับใจ เป็นการนำเอากระบวนการทั้งหมดรวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างแบรนด์ของพื้นที่ให้เป็นที่จดจำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการออกแบบอย่างมีลีลาเหนือชั้นน่าประทับใจ (Sophistication) เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดสุนทรียภาพทางด้านพื้นที่และการนำเสนอ การยกระดับศักยภาพในการสร้างผลิตภัณฑ์และกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้องเกิดจากแรงบันดาลใจที่มีความสร้างสรรค์ เกิดความประทับใจต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมต้องมีความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และเป็นประโยชน์ อีกทั้งการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องการปรับปรุงพัฒนา มีลีลา ชั้นเชิงในการสื่อความหมาย รู้จังหวะ รู้วิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความแปลกใหม่ รวมทั้งมีความต่อเนื่องอย่างสร้างสรรค์

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” นักวิจัยจึงนำผลการศึกษามาอภิปราย ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทำให้ทราบว่า มีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญประกอบด้วย วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดย ๑) วนอุทยานแพะเมืองผีเป็นพื้นที่ใน ส่วนความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เนื่องจากเป็นพื้นที่ภายใต้การ กำกับดูแลของหน่วยงานราชการทำให้แพะเมืองผีมีกิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทั้งใน ด้านเชิงสร้างสรรค์และเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งนักธรณีวิทยาประมาณค่าอายุของดินแห่งนี้ว่าอยู่ในยุค Quaternary เกิดขึ้นประมาณไม่เกิน ๒ ล้านปี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหิน ทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ มีลักษณะเป็นเนินที่พังยุบลงเป็นแอ่ง คล้าย กระทะหงาย ภายในแอ่งมีโคลก หรือเนิน ซึ่งเกิดจากการพังทลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้ เกิดลักษณะเหมือนแท่งเสา ลักษณะปัจจัยแวดล้อมทางธรณีวิทยา ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ๒ ชนิด คือ ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็ก อีกชนิดหนึ่งเป็นตะกอนเม็ดหยาบ พวกตะกอนกรวด และทรายปนดินเหนียว มีการวางตัวแบบชั้นเฉียงระดับ เนื้อประสานกันด้วยเหล็กหรือแมงกานีส ทำให้คงทนต่อการผุพังได้ดี เป็นเสมือนเปลือกแข็งปิดทับอยู่ด้านบน ไม่ให้ส่วนล่างที่มีความคงทนน้อย กว่าผุพังไปโดยง่าย^๒ และได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่ที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาดิน ๒) ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูป ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่มีการกระจายไปในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าศูนย์การเรียนรู้ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งกรมส่งเสริม การเกษตร ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro community Enterprise : SMCE)^๓ หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและ ขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุน ของชุมชนอย่าง สร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของ ครอบครัวและชุมชน ทุน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริม วิสาหกิจชุมชนประกาศ กำหนด” ได้มีการกำหนดลักษณะของวิสาหกิจชุมชนจากความหมายที่นิยามขึ้นมา โดยสรุปได้เป็น ลักษณะที่สำคัญได้ดังนี้^๔ ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดีคนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจ มี การถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช้หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจใน การตัดสินใจ ๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ๓. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการ พัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่ง มีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความ เชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ ๔.

^๒ กรมทรัพยากรธรณี, ธรณีวิทยาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๔๔).

^๓ เสรี พงศ์พิศ, คู่มือทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓-๕๔.

^๔ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็น การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับ ความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือ จากที่อื่น ๕. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบ โครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรม ประสาน ผันึกพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster) ๖. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือ หัวใจของกระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตร สำเร็จโดยไม่มีความคิด สร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้แต่ บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีสื่อในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยาก กลายเป็นความจำเป็น สำหรับชีวิตไปหมด ๗. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายการพึ่งตนเองคือเป้าหมาย อันดับแรกและสำคัญ ที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชน จะกลายเป็นธุรกิจที่มี เป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้รอด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความ มั่นคงก่อนที่จะก้าวไป พัฒนาธุรกิจ โดยในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ โดยการ รวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือ จากหน่วยงานจากภาครัฐ เช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมจังหวัด แพร่ เป็นต้น ที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสินค้า รวมทั้งการตลาดสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์ ของชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย^๕ ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น ซึ่งหน่วยงานที่ เข้ามาให้การสนับสนุนเช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อกระจายสินค้า และพัฒนา รูปแบบพื้นที่เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงเกษตรในพื้นที่^๖

๒. การสังเคราะห์การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำ ชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ทำให้ทราบว่าวิธีการส่งเสริมให้มีการเรียนศิลปะและวัฒนธรรมที่ หลากหลายซึ่งกันและกันและร่วมกันสร้างวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและกิจกรรมการ ท่องเที่ยวสำหรับชุมชน^๗ โดยอาศัยองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ๓ ด้าน ที่ชุมชนต้องมีดังนี้ ๑. การรู้ วัฒนธรรม (Cultural Literacy) หมายถึง คนในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิม ธรรมเนียม

^๕ คณะกรรมการหมู่บ้าน, แผนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑-๔ ตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ , (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๕).

^๖ ชัชวาลย์ มากสินธ์, การพัฒนาชุมชน, เอกสารประกอบการบรรยาย, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๕), อัดสำเนา.

^๗ ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, การจัดการความรู้ชุมชน, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙), หน้า ๘-๙.

ปฏิบัติ กิริยามารยาท วัฒนธรรมการแต่งกาย การกินอยู่ ภาษา และศิลปะ ๒. ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมร่วมทางวัฒนธรรม (Participatory Cultural Practice) คือการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนทั้งระดับบุคคลหรือกลุ่ม ๓. สินค้าและบริการวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญ (Professional Cultural Goods and Services) ทั้งในระดับองค์กรผู้ผลิตและระดับบุคคล อาจเป็นองค์กรธุรกิจหรือ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร^๘ อีกทั้งมีกิจกรรมที่มีความน่าสนใจและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวควรพัฒนารูปแบบและเนื้อหาของกิจกรรมให้ตอบสนองกับความต้องการของนักท่องเที่ยวการพัฒนารูปแบบและเนื้อหาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือกันในระดับชุมชน ตำบล เพื่อให้เกิดการกระตุ้นระบบชุมชนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

๓. การเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การสังเคราะห์แนวทางสำหรับพัฒนาพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการ 3S^๙ ประกอบด้วย ๑) เรื่องราว (Storytelling) การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานชุมชนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่และสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นชุมชนในอดีต ความเป็นไปในปัจจุบัน และความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นฐานแก่นรากของชุมชนเป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนซึ่งไม่เหมือนใคร^{๑๐} โดยที่การบอกเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาต้องสื่อถึง ๑) ความสำคัญและความหมายเพื่อการวางรูปแบบการจัดกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม ๒) การประมวลข้อมูลของชุมชนเป็นการสื่อถึงการสังเคราะห์กระบวนการของชุมชนอย่างมีความหมายจนสร้างเป็นจุดสนใจในชุมชน ๓) การพัฒนาลักษณะเฉพาะเรื่องที่สื่อความหมายชุมชน เป็นการเลือกลักษณะเด่นเฉพาะของความเป็นชุมชนให้เกิต้น่าสนใจ ๔) การวางรูปปลักษณ์ความเป็นเฉพาะชุมชน เป็นการจัดการเรื่องเล่าให้เกิดมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างความน่าสนใจจากลักษณะเฉพาะของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์งานให้เกิดความน่าสนใจ มีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะ ๕) การจัดกิจกรรมให้ตรงกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ

^๘ วิรัช เตียงหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔-๕.

^๙ องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) - อพท, **คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คพลัส พับลิชชิง จำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๖๕.

^{๑๐} ธิตติ กิตติวิทิตคุณ, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนา ชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์**, (คณะรัฐศาสตรมหาวิทาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐).

และความสนใจ^{๑๑} ๖) เลือกเป้าประสงค์ของการเล่าเรื่องชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมลงมือทำ และเป็นการแสดงรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่ง of ชุมชน ๗) กำหนดกระบวนการเล่า และนักเล่าเรื่อง of ชุมชน เป็นกระบวนการที่สื่อถึงความสามารถในการเชื่อมโยงชุมชนกับ นักท่องเที่ยวให้เป็นส่วนเดียวกัน ๘) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหา เป็นการตรวจสอบ คุณภาพและความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดคุณภาพของ ผลิตภัณฑ์และกิจกรรม ๙) การประเมินและการเปลี่ยนแปลง เป็นการตรวจสอบเรื่องเล่าชุมชน รวมทั้งนำผลไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของชุมชน ๒) อรรถรส (Senses) การศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับบริบท สิ่งแวดล้อมของพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรม ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจ การวางรูปแบบพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจสำหรับ นักท่องเที่ยว การออกแบบพื้นที่และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ โดยกระบวนการ ดังนี้ ๑) การสร้างบรรยากาศ คือ การ สร้างสรรค์ออกแบบบริบทสถานที่ให้มีความน่าสนใจ^{๑๒} กระตุ้นความคิด จินตนาการ และการ แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การนำแนวคิดด้าน การศึกษาความเป็นมาของชุมชน ๒) แผนผังพื้นที่ คือ การจัดวางด้านการใช้งานพื้นที่ให้ตรงกับ วัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และผู้เข้าร่วม ๓) การสร้างตรา สินค้า (สัญลักษณ์และผลิตภัณฑ์) คือ การสร้างความเป็นสัญลักษณ์เฉพาะที่มีการสื่อความหมายถึงตัว ตอนของพื้นที่ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสังสรรค์และเรียนรู้เพื่อนำมาผลิต และส่งออกจำหน่าย^{๑๓} ๓) ลีลา (Sophistication) กระบวนการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าประทับใจ เป็นการนำเอากระบวนการทั้งหมดรวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้าง แปรนัยของพื้นที่ให้เป็นที่จดจำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการออกแบบอย่างมีลีลาเหนือชั้นน่า ประทับใจ (Sophistication) เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดสุนทรียภาพ ทางด้านพื้นที่และการนำเสนอ^{๑๔} การยกระดับศักยภาพในการสร้างผลิตภัณฑ์และกิจกรรมส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้องเกิดจากแรงบันดาลใจที่มีความสร้างสรรค์ เกิดความ

^{๑๑} บัณฑิต อ่อนดำและวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ ประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙๔-๒๐๐.

^{๑๒} Richards C, Creativity and tourism: the state of the art, **Annals of Tourism Research**, (2011).

^{๑๓} Ohridska-Olson, R. and Lvanov, S. Creative tourism business model and its application in Bulgaria, Social Science Research Network, (September 2010).

^{๑๔} พจนาน สนวนศรี, **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อ ชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖).

ประทับใจต่อทั้งเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมต้องมีความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะพื้นที่และเป็นประโยชน์ อีกทั้งการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องการ ปรับปรุงพัฒนา มีลีลา ชั้นเชิงในการสื่อความหมาย รู้จังหวะ รู้วิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความ แปลกใหม่ รวมทั้งมีความต่อเนื่องอย่างสร้างสรรค์^{๑๕}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑) ควรส่งเสริมการให้ประชาชนได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างเพื่อการต่อยอด โดยนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น

๒) ควรส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเปิดเวทีสาธารณะแก่เยาวชนแสดง ความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) ควรส่งเสริมสร้างกิจกรรมที่มีความแตกต่างที่สร้างสรรค์ในพื้นที่เพื่อยกระดับให้เกิด การกระตุ้นด้านต่าง ๆ ในพื้นที่

๒) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในร่วมกันยกระดับพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาในระดับที่ดีต่อไป

^{๑๕} สินธุ์ สโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, โครงการประสาน งานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : วนิตา เพรส, ๒๕๕๖).

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน, **คู่มือแนวทางการจัดทำแผนหมู่บ้าน/ชุมชนพึ่งตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อสาารักษาดินแดน, ๒๕๕๐).
- กรมพัฒนาชุมชน, **รายงานวิจัยทางการพัฒนาชุมชนไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บีทีเอสเพรส จำกัด, ๒๕๔๘).
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, **มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๓).
- กฤษฎา โชติช่วง, “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัยบูรพา, ๒๕๕๕).
- กฤษณ์ โคตรสมบัติ, “การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓).
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, **นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐).
- ฉันทลักษณ์ อัจหาญ, **การพัฒนาเชิงพื้นที่ area based**, [ออนไลน์] [https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/๒๒๙๙๙\(๙ มีนาคม ๒๕๖๕\)](https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/๒๒๙๙๙(๙%20มีนาคม%20๒๕๖๕))
- ชัชวาลย์ มากสินธ์, **การพัฒนาชนบท, เอกสารประกอบการบรรยาย**, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๕).
- ฐาปกรณ์ ทองคำนุช, “แนวทางการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (พระนครศรีอยุธยา : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๙).
- จิตยา สุวรรณชฎ, **พัฒนาสังคม: ขอบเขตและแนวความคิด**, **วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์** ๑๙, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๒๒).
- ณรงค์ เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑).
- ดิเรก ฤกษ์หรัาย, **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม, เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓).

- ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, ๒๕๔๗).
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, **วิสัยทัศน์การวางแผนพัฒนาประเทศไทยในสหัสวรรษหน้า**, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๓).
- ธิตี กิตติวิทิตคุณ, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนา ชนบท : **ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์**, (คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐).
- ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙).
- ธีระ สินเดชารักษ์ และ นาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท, **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การรับรู้ของนักท่องเที่ยวความพร้อมของเจ้าของกิจกรรมและความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dasta.or.th>. [๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕].
- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, **เอกสารประกอบการสอน วิชา ๒๖๘๑๖๐๒ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, (เอกสารอัดสำเนา).
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทในเอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ ๑-๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๓๔).
- บัณฑิต อ่อนดำและวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓).
- ปรัชญาพร พัฒนผล(๒๕๕๔). **การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- พจนา สวนศรี, **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖).
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๗).
- มนตรี กรรพุมมาลย์ และกฤษชงค์ กุณฑลบุตร, **การพัฒนาแบบยั่งยืน**, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.).

- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔).
- วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : ฉบับแกระ, ๒๕๒๗).
- วิทยาลัยเทคโนโลยีอักษรพัทยา, **กิจกรรมการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยว**, [ออนไลน์] http://61.7.51.244/moodle/pluginfile.php/36074/mod_resource/content/2/กิจกรรมการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยว.docx.pdf (๙ มีนาคม ๒๕๖๕)
- วิรัช เตียยหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙).
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียงและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**, (เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ท.).
- คันสนีย์ วงศ์สวัสดิ์และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำปากพนังในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๐).
- สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗).
- สมประสงค์ วิทย์เกียรติและคณะ, “แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา”, **รายงานการวิจัย**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬารักษ์, ๒๕๔๗).
- สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลร่องฟอง, **สำนักงานทะเบียนท้องถิ่น**, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ๒ปี แห่งการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖).
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย, **ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**, [ออนไลน์] : <https://chiangrai.cdd.go.th/services/learningcenter> (๖ มีนาคม ๒๕๖๕)
- สินธุ์ สโรบล, **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**, โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : วนิดา เพรส, ๒๕๔๖).
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)**, [ออนไลน์] : <https://tis.dasta.or.th/stisdasta/creative-tourism> (๖ มีนาคม ๒๕๖๕)

การสนทนากลุ่ม

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ พุฒิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมปราช คำปวง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น, สารวัตรกำนัน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ, ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางหลั่น คำยวง, ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสมทรง ชมใจ, ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ชาวตำบลโบราณ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ภาษาอังกฤษ

Bagwell, S., **Creative clusters and city growth**, Creative Industries Journal, (2009).

Dunham, A. **Community welfare organization: Principles and practice**. (New York : Thomas Y, Crowell Company, 1985).

Farahani, H. Z., and Musa, G. The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh. **Tourism Management**, (2022).

Ohridska-Olson, R. and Lvanov, S. **Creative tourism business model and its application in Bulgaria**. [Online]. Retrieved June 10, 2021. From http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourism_bm_article_1_lr.pdf.

Raymond, C, "Creative tourism New Zealand." In **Tourism : creativity and development**, (London: Routledge, 2007), p. 145-148.

- Richards, Creativity and tourism : the state of the art, **Annals of Tourism Research**, (2009).
- Richards, Creativity and tourism : the state of the art. **Annals of Tourism Research**, (2011).
- Richards, G. and Raymond, C, **Creative tourism**. ATLAS News, (2000).
- Richards, G. and Wilson, J, Developing creativity in tourist experiences: a solution to the serial reproduction of culture?, **Tourism Management**, (2006).
- Sofield, T., Guia, J., and Specht, J. Organic “folkloric” community driven place-marketing and tourism. **Tourism Management**, 2017.
- Tan, S. K., A Model of creative example in creative tourism, **Annals of Tourism Research**, (2013).
- UNESCO, **Handbook Community Learning Centre**, (Bangkok, 2013).
- UNESCO, Towards sustainable strategies for creative tourism discussion report of the planning meeting for 2008. **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2008).
- UNESCO, Towards sustainable strategies for creative tourism discussion report of the planning meeting for 2006. **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2006).
- Wurzburger, R., Aagesen, T., Pattakos, A., & Pratt, S. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide. Paper Presented at the 2008, **International Conference on Creative Tourism**, (New Mexico: Sunstone Press, 2009).

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย
โครงการวิจัย เรื่อง
การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ

ตำแหน่ง

สถานที่

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบล
น้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑) ด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

- ด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนในปัจจุบัน

- ด้านศักยภาพเชิงพื้นที่
- ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่
- ด้านศักยภาพตัวบุคคลในพื้นที่
- ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่

๓) ด้านแนวทางการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอเก็บข้อมูลการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่ โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ ต่อ ๔๐๔

ที่ อว ๘๐๔๓.๔.๒ (๒) / ๖๐๔ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การอนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลร่องฟอง

เนื่องด้วย ผศ.ปัญญา สุนันตา อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง “เรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานด้านวิจัยและด้านวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้อนุญาต ผศ.ปัญญา สุนันตา อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากแบบสอบถามในครั้งนี้ ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ์)

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่ โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ ต่อ ๔๐๔

ที่ อว ๘๐๔๓.๔.๒ (๒) / ๖๐๔ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การอนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เนื่องด้วย ผศ.ปัญญา สุนันทา อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง “เรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานด้านวิจัยและด้านวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้อนุญาต ผศ.ปัญญา สุนันทา อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากแบบสอบถามในครั้งนี้ ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในต่อไป

จึงเจริญพรมาทือทราบและโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ)

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่

ภาคผนวก ง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 ตุลาคม 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบมนตรีการ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

ข้าพเจ้า นายสุทิน ม้าแก้ว ตำแหน่ง กำนันตำบลน้ำขำ

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน พื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ที่อยู่ ตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

โทรศัพท์ 089-9554992 โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลการวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ นายปัญญา สุนันตา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ...1 ตุลาคม 2565... จนถึง ...30 กันยายน 2565... ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

..... ทำให้ชุมชนมีเกิดพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และถาวรต่อยอด
สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

.....
.....
.....
.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายสุทิน ม้าแก้ว)

ตำแหน่ง กำนันตำบลน้ำขำ

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 ตุลาคม 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบมนตรีการ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

ข้าพเจ้านางสมทรง ชุ่มใจ..... ตำแหน่งประธานศูนย์การเรียนรู้การ
แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต๋นโบราณ.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชนพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....
ที่อยู่ตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....
โทรศัพท์0885-7076507..... โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลการวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การ
พัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอมือเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็น
ผลงานวิจัยของ นายปัญญา สุนันตา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ...1 ตุลาคม 2565... จนถึง ...30 กันยายน 2565... ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

.....ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีแนวทางในการกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการต่อยอด
สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในชุมชน.....

.....
.....
.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางสมทรง ชุ่มใจ)

ตำแหน่ง ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรข้าวแต๋นโบราณ

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบจากการวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ	รวม	หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๑. องค์ความรู้ใหม่	เกิดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่	๑	๑	เรื่อง	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีฐานที่สามารถนำไปใช้ประกอบในการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
๒. พื้นที่เชิงสร้างสรรค์	เกิดการพัฒนาศูนย์พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน	๑	๑	พื้นที่	ชุมชนเกิดการพัฒนาศูนย์พัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม	เกิดพื้นที่สำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน
๓. มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์	เกิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน	๑	๑	กิจกรรม	ชุมชนเกิดการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมกับชุมชน	มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ภาคผนวก ฉ

ประวัตินักวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายปัญญา สุนันตา
(ภาษาอังกฤษ) PANYA SUNANTA
๒. รหัสประจำตัว -
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
๔. ประวัติการศึกษา
๑. พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) การสอนภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. Master of Arts (M.A.) Linguistics
Banaras Hindu University, India
๓. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) รัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผลงานวิชาการ
- ปัญญา สุนันตา, **หลักภาษาอังกฤษ**, (แพร่ : เลิศไพศาลการพิมพ์, ๒๕๖๐).
- ปัญญา สุนันตา, “การเขียนภาษาอังกฤษ”, **เอกสารประกอบการสอน**, (วิทยาลัยสงฆ์แพร่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ๒๕๖๐), (เอกสารอัดสำเนา).
๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ : ระบุสถานภาพในการทำวิจัยว่า เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมในแต่ละเรื่อง
๑. งานวิจัยที่ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว
- เรื่อง การฝึกพูดออกเสียงภาษาอังกฤษโดยใช้เรื่องสั้น สำหรับนิสิตสาขาวิชา
การสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย
- เรื่อง วิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่าย
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
- สถานภาพ ผู้วิจัย

- เรื่อง สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดเชียงราย
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๑
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนิสิตรายวิชาหลักการแปลและการตีความของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๒
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย
- เรื่อง การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งวัฒนธรรมจังหวัดแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย
- เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าทอของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง ความสามารถทางการอ่านภาษาอังกฤษของนิสิตชั้นปีที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ โดยใช้กลวิธี KWL PLUS
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๔
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. งานวิจัยที่อยู่ในระหว่างดำเนินการ
- เรื่อง การพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๕
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย